

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Επιστήμες της Αγωγής: Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης και παιχνίδι»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«Η διάπλαση των κοριτσιών στα μυθιστορήματα “Ανεμοδαρμένα Ύψη”
Emily Brontë, “Μικρές Κυρίες” Louisa M. Alcott και “Τζέιν Έιρ” Charlotte
Brontë: Αφηγηματολογική και Φεμινιστική Προσέγγιση»**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ

Ευαγγελία Μελεμέ

1^η Επιβλέπουσα: Σηφακη Ευγενία Μυρτώ, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα
Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

2^{ος} Επιβλέπων: Μάγος Κώστας, Καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής
Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

3^η Επιβλέπουσα: Ελένη Κονταξή, Μέλος Ε.Δ.Ι.Π. στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής
Εκπαίδευσης Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΒΟΛΟΣ 2025

Βαθμός	
Ολογράφως	

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας την μεταπτυχιακή διπλωματική μου εργασία, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνησή της.

Αρχικά, ένα εγκάρδιο ευχαριστώ στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Ευγενία Μυρτώ Σηφάκη δίνοντας μου έμπνευση για το θέμα. Μεγάλο ευχαριστώ για την όρεξη, τη δύναμη και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε από τη πρώτη στιγμή καθώς και την καθοδήγησή της και την πλήρη υποστήριξή της μέχρι το τέλος της εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Επίσης, ευχαριστώ πολύ θερμά τους εξαιρετους συνεπιβλέποντες καθηγητές μου, τον κύριο Κώστα Μάγο και την κυρία Ελένη Κονταξή που στάθηκαν άκρως βοηθητικοί στην ανατροφοδότηση καθώς και στην υποστήριξή τους.

Επιπλέον, ένα μεγάλο ευχαριστώ στις φίλες μου Κωνσταντίνα και Βίκυ που πίστεψαν σε μένα πως μπορούσα να τα καταφέρω.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την οικογένειά μου, τον Άγγελο, τις κόρες μου Σμαράγδα και Αλκμήνη, για την συμπαράστασή τους όλο αυτό το διάστημα, την υπομονή και την αγάπη που έδειχναν με ποικίλους τρόπους σε κάθε δύσκολη αλλά και εύκολη στιγμή.

Περίληψη

Η εργασία διερευνά την απεικόνιση των γυναικών πρωταγωνιστριών σε τρία εμβληματικά μυθιστορήματα του 19^{ου} αιώνα σε ελληνική μετάφραση, αλλά με παράλληλη μελέτη των αγγλικών πρωτότυπων: *Jane Eyre* της Charlotte Brontë, *Wuthering Heights* της Emily Brontë και *Little Women* της Louisa May Alcott. Καθότι πρόκειται για έργα που έχουν ήδη μελετηθεί αρκετά, η εργασία θα συμπεριλαμβάνει εκτενή βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Το κεντρικό κριτικό ερώτημα της εργασίας είναι: πώς αυτά τα μυθιστορήματα απεικονίζουν την ανάπτυξη των πρωταγωνιστριών τους από την παιδική ηλικία έως την ενηλικίωση; Εργαλεία για την κριτική προσέγγιση των κειμένων θα είναι η φεμινιστική θεωρία λογοτεχνίας και η αφηγηματολογία. Η αφηγηματολογία εξετάζει την «ποιητική» των κειμένων, το λογοτεχνικό είδος, την αφηγηματική φωνή, την εστίαση, τη χρονική δομή, την κατασκευή των λογοτεχνικών προσώπων. Η φεμινιστική ανάλυση ερμηνεύει τα κείμενα ως προς την ιδεολογία τους για τα φύλα και τη σεξουαλικότητα, και εξετάζει τις προσπάθειες των ηρωίδων να ξεπεράσουν τους κοινωνικούς περιορισμούς και να επιτύχουν αυτοπραγμάτωση και αυτονομία. Χρησιμοποιεί τη φεμινιστική λογοτεχνική θεωρία για να εξετάσει πώς αυτά τα κείμενα είτε αμφισβητούν είτε υποστηρίζουν τα κυρίαρχα πρότυπα φύλου.

Λέξεις-κλειδιά: *Ανεμοδαρμένα Ύψη*, *Μικρές Κυρίες*, *Τζέιν Ειρ* φεμινιστική προσέγγιση, αφηγηματολογική προσέγγιση, διαμόρφωση γυναικείων χαρακτήρων, λογοτεχνία

Abstract

This master's thesis investigates the depiction of female protagonists in three famous literary works: Charlotte Brontë's *Jane Eyre*, Emily Brontë's *Wuthering Heights* and Louisa May Alcott's *Little Women*. The study uses a bibliographic review to examine how these novels portray the development of their main female characters from childhood to adulthood, utilizing feminist and narrative frameworks. The feminist analysis explores how these narratives depict the heroines' efforts to overcome societal constraints and achieve self-realization and autonomy. It uses feminist literary theory to assess how these texts either challenge or support current gender norms.

Simultaneously, the narrative examination considers the authors' methods in crafting these stories, with particular emphasis on elements such as narrative voice, focalization, and temporal structure. The aim of the study is to provide a thorough understanding of how these literary works reflect and influence the societal norms and expectations of their times, making a significant contribution to the history of literature and the evolution of women's roles and identity.

Keywords: *Wuthering Heights*, *Little Women*, *Jane Eyre*, Feminist approach, Narrative approach, Female character formation,

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες	3
Περίληψη	4
Abstract	5
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 1.....	9
1.1 Ορισμός της αφηγηματολογίας	9
1.2 Τα θεμελιώδη στοιχεία της αφηγηματολογίας	10
1.2.1 Το στοιχείο του χρόνου	10
1.2.2 Τα αφηγηματικά επίπεδα.....	11
1.2.3 Η διάσταση της εστίασης.....	13
1.2.4 Η απόδοση της συνείδησης.....	15
1.3 Η φεμινιστική λογοτεχνική προσέγγιση	16
1.4 Λογοτεχνικά είδη.....	20
1.4.1 Η Ποίηση, το δράμα και τα μυθιστορήματα	20
1.4.2 Μυθιστόρημα ενηλικίωσης	21
Κεφάλαιο 2 Μεθοδολογία - Η Συμβολή της βιβλιογραφικής ανασκόπησης	23
Κεφάλαιο 3- Ανάλυση αφηγημάτων.....	24
3.1 Ανάλυση της « <i>Τζέιν Ειρ</i> » της Charlotte Brontë (1847)	24

3.1.1 Αφηγηματική Ανάλυση	25
3.1.2 Περισσότερα για τη Φεμινιστική κριτική της <i>Τζέιν Ειρ</i>	33
3.2 Ανάλυση: « <i>Ανεμοδαρμένα Ύψη</i> » της Emily Brontë (1847)	38
3.2.1 Αφηγηματική ανάλυση	39
3.2.2 Φεμινιστική κριτική	42
3.3 Ανάλυση: « <i>Μικρές Κυρίες</i> » της Louisa May Alcott (1868)	48
3.3.1 Αφηγηματική ανάλυση	49
3.3.2 Φεμινιστική ανάλυση	53
Κεφάλαιο 4: Συμπεράσματα	61
4.1 Συγκριτική Ανάλυση.....	63
4.2 Συστάσεις για μελλοντική έρευνα.....	64
4.3 Τελικές σκέψεις.....	65
Βιβλιογραφία.....	65

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία εξετάζει την απεικόνιση γυναικείων χαρακτήρων σε τρία σημαντικά λογοτεχνικά έργα: *Jane Eyre* της Charlotte Brontë, *Wuthering Heights* («Ανεμοδαρμένα Ύψη») της Emily Brontë και *Little Women* («Μικρές κυρίες») της Louisa May Alcott. Η μελέτη χρησιμοποιεί ένα πλαίσιο ανάλυσης διπλού άξονα, ενσωματώνοντας τόσο φεμινιστικές όσο και αφηγηματικές μεθοδολογίες για να διερευνήσει πώς αυτά τα μυθιστορήματα απεικονίζουν την ωρίμανση και την εξέλιξη των κύριων γυναικών πρωταγωνιστριών τους από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή.

Ο πρωταρχικός στόχος αυτής της διατριβής είναι να εξετάσει την ανάπτυξη των κύριων χαρακτήρων, ενώ παράλληλα ενισχύει την κατανόηση των πολιτιστικών και ιστορικών συνθηκών που επηρεάζουν αυτές τις ιστορίες παράλληλα, η βιβλιογραφική έρευνα που θα αναδείξει μια σύνδεση μεταξύ των εμπειριών επιρροής των πλασματικών γυναικών και της πραγματικής κοινωνικής δυναμικής των αντίστοιχων εποχών τους. Αυτό θα ενισχύσει την κατανόησή του αναγνώστη για την ιστορία της λογοτεχνίας και την απεικόνιση του φύλου και της κοινωνίας.

Η απεικόνιση των γυναικείων χαρακτήρων στη λογοτεχνία προσφέρει μια ευκαιρία να αναλυθούν ευρύτερα κοινωνικά πρότυπα, η ανάπτυξη της προσωπικής ταυτότητας και η αλληλεπίδραση μεταξύ του φύλου και των κοινωνικών προσδοκιών (Sandoval, 2023). Τα επιλεγμένα μυθιστορήματα, που συντάχθηκαν σε μια εποχή σημαντικών εξελίξεων αναφορικά με την «κατανόηση» της θηλυκότητας και της θέσης της γυναίκας, παρέχουν μοναδικές απόψεις για τις δυσκολίες και τις κοινωνικές απαιτήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες από τη βικτωριανή εποχή έως και σήμερα. Η *Τζέιν Έιρ* είναι μια γυναίκα, ορφανή, που βασίζεται αποκλειστικά στη δύναμή της και στις ισχυρές ηθικές αρχές της για να περιηγηθεί σε μια κοινωνία που περιορίζει την ελευθερία της, επιτυγχάνοντας τελικά την ανεξαρτησία και τον έλεγχο της ζωής της (Gilbert & Gubar, 2020). Τα *Ανεμοδαρμένα Ύψη*, ομοίως, προσφέρουν μια περίπλοκη ιστορία για την αγάπη και την προδοσία. Το διήγημα εμβαθύνει στις βαθιές συναισθηματικές και ψυχολογικές εμπειρίες των χαρακτήρων του μέσα από το εφευρετικό αφηγηματικό του πλαίσιο (Eagleton, 2010). Οι *Μικρές κυρίες* είναι μια συγκλονιστική εξέταση της ζωής τεσσάρων αδελφών, δίνοντας έμφαση στις οικιακές εμπειρίες και τις φιλοδοξίες τους, που αντικατοπτρίζουν τους μεταβαλλόμενους ρόλους των γυναικών στην κοινωνία (Showalter, 2010).

Συνεχίζοντας, θα διερευνηθεί πώς αυτές οι αφηγήσεις απεικονίζουν τις προσπάθειες των ηρωίδων να ξεπεράσουν τους κοινωνικούς περιορισμούς και να επιτύχουν την

συγκρότηση της ταυτότητας και την αυτονομία τους. Η φεμινιστική λογοτεχνική κριτική είναι ένα ουσιαστικό εργαλείο για την εξέταση του τρόπου με τον οποίο αυτά τα βιβλία είτε αμφισβητούν είτε υποστηρίζουν τους τρέχοντες κανόνες φύλου (Fetterley, 1981). Μέσω αυτής, θα αποκαλύψει τον περίπλοκο φεμινιστικό λόγο που υπάρχει σε αυτά τα κλασικά μυθιστορήματα αναλύοντας τον τρόπο με τον οποίο οι κύριοι χαρακτήρες αλληλεπιδρούν με το κοινωνικό και οικογενειακό τους περιβάλλον.

Ταυτόχρονα με τη φεμινιστική κριτική ως εργαλείο ερμηνείας της ιδεολογίας που εντοπίζεται στα κείμενα, η αφηγηματολογική μελέτη θα εξηγήσει τις μεθόδους των συγγραφέων στη δημιουργία αυτών των ιστοριών ζωής. Όλα τα κείμενα αντλούν από το λογοτεχνικό είδος του αφηγήματος ενηλικίωσης. Η ανάλυση θα περιλαμβάνει, επίσης, μια εξερεύνηση της αφηγηματικής φωνής, της εστίασης και της χρονικής δομής, όπως περιγράφεται από αφηγηματολόγους όπως ο Genette (1980), διευκρινίζοντας πώς η αφηγηματική δομή και οι υφολογικές αποφάσεις που λαμβάνονται από κάθε συγγραφέα συμβάλλουν στην απεικόνιση της ανάπτυξης των χαρακτήρων και στην εξερεύνηση της θεματικής πολυπλοκότητας.

Ολοκληρώνοντας, η μελέτη θα παρέχει μια λεπτομερή ανάλυση του πώς η λογοτεχνία από το παρελθόν επηρεάζει τις τρέχουσες συζητήσεις για το φύλο και την ταυτότητα συνδυάζοντας προσεγγίσεις αφήγησης με φεμινιστικές προοπτικές. Τελικά, αυτό θα τονίσει τη διαρκή σημασία των υπό εξέταση μυθιστορημάτων ως θεμελιωδών έργων στην εξέταση των γυναικείων φηγούρων από την παιδική ηλικία μέχρι και την ενηλικίωση.

Κεφάλαιο 1

1.1 Ορισμός της αφηγηματολογίας¹

Ένα υποπεδίο της λογοτεχνικής θεωρίας γνωστό ως αφηγηματολογία ασχολείται με τη διερεύνηση των αφηγηματικών δομών, με στόχο να κατανοηθεί πώς αυτές οι δομές επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται το παραμύθι και τα συστατικά του μέσα στα λογοτεχνικά έργα (Olson, 2011). Η μελέτη της αφηγηματολογίας, η οποία έχει τις ρίζες της στις στρουκτουραλιστικές θεωρίες (structuralism), προσπαθεί να διερευνήσει τους μηχανισμούς που διέπουν την τέχνη της αφήγησης (Coste, 2017). Οι εν λόγω μηχανισμοί

---

¹Ένα μέρος της ανάλυσης έγινε βασιζόμενη στο Κιοσσές, Σ. (2018). *Εισαγωγή στην δημιουργική ανάγνωση και γραφή του πεζού λόγου*. Εκδόσεις Κριτική

περιλαμβάνουν την αφηγηματική προοπτική, τον χρόνο, τη φωνή και τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται το νόημα μέσω των διεργασιών της αφήγησης. Αυτή η ακαδημαϊκή εστίαση όχι μόνο στοχεύει στη δομή της αφήγησης να εξηγήσει πώς λειτουργούν οι ιστορίες σε ακαδημαϊκό επίπεδο, αλλά προσπαθεί επίσης να αποκαλύψει πώς οι ιστορίες επηρεάζουν και χειραγωγούν την ανταπόκριση των αναγνωστών (Lanser, 1981).

Ως αποτέλεσμα της επιρροής του από τις στρουκτουραλιστικές ιδέες του Ferdinand de Saussure και τις μεταγενέστερες προόδους που έγιναν από τον Roland Barthes, τον Gérard Genette και άλλα άτομα, ο Tzvetan Todorov επινόησε τον όρο «αφηγηματολογία» στη δεκαετία του 1960 (Zbinden, 2023). Η πρωταρχική έννοια της αφηγηματολογίας είναι ότι εστιάζει στη μορφή των αφηγήσεων παρά στο περιεχόμενο των αφηγήσεων.

Συνολικά, η εφαρμογή της αφηγηματολογίας εκτείνεται πέρα από τη σφαίρα των λογοτεχνικών σπουδών, έχοντας αντίκτυπο σε θέματα όπως οι κινηματογραφικές σπουδές, οι πολιτισμικές σπουδές, ακόμη και τα διαδραστικά μέσα όπως τα βιντεοπαιχνίδια, όπου οι αφηγηματικές δομές και τεχνικές παίζουν σημαντικό ρόλο. Το πλαίσιο που παρέχει η αφηγηματολογία βοηθά στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι ιστορίες σχηματίζουν ταυτότητες και πραγματικότητες, κάτι που με τη σειρά του επηρεάζει την αντίληψη και την ερμηνεία του κοινού.

Υπάρχει μια καθολική εργαλειοθήκη που μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιαδήποτε ιστορία, ανεξάρτητα από την πολιτιστική προέλευση ή τα μέσα της, και αυτή η εργαλειοθήκη παρέχεται από τη μεθοδολογία της αφηγηματολογίας, η οποία δίνει έμφαση στη μορφή και τη δομή. Η ικανότητα ανάλυσης της αφήγησης ως θεμελιώδους ανθρώπινης μεθόδου για τη δημιουργία νοήματος καθίσταται δυνατή από την καθολικότητα του πεδίου, που είναι ένα από τα δυνατά σημεία του (Bal, 2009).

1.2 Τα θεμελιώδη στοιχεία της αφηγηματολογίας

1.2.1 Το στοιχείο του χρόνου

Η μελέτη του τρόπου διαχείρισης του χρόνου σε αφηγηματικά πλαίσια έφερε επανάσταση από το έργο του Gerard Genette για τον αφηγηματικό χρόνο, συγκεκριμένα τις έννοιες της τάξης, της διάρκειας και της συχνότητας (Genette, 1980). Το έργο αυτό ήταν μια σημαντική συμβολή στο πεδίο της μελέτης του αφηγηματικού χρόνου. Η έννοια της τάξης

αναφέρεται στην οργάνωση των γεγονότων όπως αυτά απεικονίζονται στην αφήγηση. Αυτή η διάταξη μπορεί να μην αντιστοιχεί στη χρονολογική αλληλουχία των γεγονότων στον κόσμο της ιστορίας, κάτι που μπορεί να οδηγήσει τον αναγνώστη στην ανάπτυξη ενός αισθήματος αγωνίας ή άγχους για την εξέλιξη. Η συχνότητα διερευνά την επανάληψη των περιστατικών, υπογραμμίζοντας τη συνάφειά τους ή υπογραμμίζοντας τα θεματικά στοιχεία, ενώ η διάρκεια ερευνά τον ρυθμό και την ποσότητα του χρόνου που καλύπτεται από την ιστορία (Steinby, 2016).

Ειδικότερα, ο Gérard Genette κάνει διάκριση μεταξύ της χρονολογικής αλληλουχίας των γεγονότων, γνωστή ως χρόνος της ιστορίας, η οποία περιλαμβάνει διάφορες διαστάσεις όπως κοσμικούς, ιστορικούς, μυθικούς ή ψυχολογικούς χρόνους, και τον χρόνο της αφήγησης, που είναι η αλληλουχία των γλωσσικών σημείων που παρουσιάζουν τα γεγονότα στην αφήγηση (Garcia Landa, 1990). Ο χρόνος της αφήγησης αποτελεί ένα είδος «ψευδοχρόνου», ουσιαστικά τον υποκειμενικό χρόνο που βιώνει ο αναγνώστης.

Η χρονική σειρά (τάξη) αναφέρεται στη σχέση μεταξύ της χρονικής γραμμής της ιστορίας και της χρονικής γραμμής της αφήγησης. Οι αποκλίσεις μεταξύ αυτών των χρονοδιαγραμμάτων προσδιορίζονται ως αναχρονισμοί. Η διάρκεια (*durée*) υποδηλώνει ότι ο χρόνος που διαρκούν τα γεγονότα στην ιστορία δεν ταιριάζει πάντα με τον χρόνο που λαμβάνουν αυτά τα γεγονότα στην αφήγηση, εκτός από τους άμεσους διαλόγους ή τις «σκηνές», όπου ευθυγραμμίζονται (Nelson & Spence, 2020). Τυπικά, υπάρχει ένας ασυγχρονισμός, μια αναντιστοιχία μεταξύ αυτών των δύο χρόνων.

Η συχνότητα της αφήγησης (συχνότητα) εξετάζει τη σχέση μεταξύ του πόσο συχνά συμβαίνει ένα γεγονός μέσα στο χρονικό πλαίσιο της ιστορίας και πόσο συχνά αναφέρεται στην αφήγηση (Porona & Cuffari, 2018). Αυτές οι σχέσεις —σε όλους τους άξονες της αλληλουχίας, της διάρκειας και της συχνότητας— έχουν σημαντική σημασιολογική και ερμηνευτική αξία. Ο τρόπος με τον οποίο χειρίζονται οι χρονικές πτυχές στην αφήγηση διαμορφώνει το νόημα, ενισχύει ή μειώνει ορισμένα στοιχεία και γενικά επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται τα γεγονότα.

1.2.2 Τα αφηγηματικά επίπεδα

Έπειτα, οι συνεισφορές του Genette περιλαμβάνουν την έννοια των αφηγηματικών επιπέδων, η οποία αναφέρεται στα «στρώματα» της αφήγησης που μπορεί να βρεθούν μέσα σε ένα κείμενο (Genette, 1980). Αυτή είναι μια άλλη βασική προσθήκη που έχει κάνει ο

Genette. Κατ' ουσία περιλαμβάνει τη διάκριση μεταξύ του εξωδιηγητικού επιπέδου, το οποίο αναφέρεται στο επίπεδο του αφηγητή που βρίσκεται εκτός της ιστορίας που αφηγείται, και του ενδοδιηγητικού επιπέδου, που αναφέρεται στο επίπεδο που βρίσκεται μέσα στην ιστορία που λέγεται (Pier, 2010). Όσον αφορά την κατανόηση της οπτικής γωνίας και τον βαθμό αξιοπιστίας που μπορεί να αποδοθεί σε διάφορους αφηγητές, αυτές οι διακρίσεις ενέχουν σημαντική διαφορά.

Πιο συγκεκριμένα, ο Gérard Genette επεξεργάζεται την αφηγηματική φωνή μέσα σε ένα κείμενο, διακρίνοντας την ορατότητα του αφηγητή και το επίπεδο συμμετοχής του στην ιστορία. Ο αφηγητής μπορεί να είναι απροκάλυπτα παρών ή διακριτικά συγκαλυμμένος, και με βάση τη συμμετοχή του, μπορεί να ταξινομηθεί ως ομοδιηγητικός εάν είναι ένας χαρακτήρας μέσα στην ιστορία, που συμμετέχει με ποικίλες ικανότητες από έναν δευτερεύοντα ρόλο έως αυτόν του πρωταγωνιστή (στην περίπτωση αυτή ο η αφήγηση είναι αυτοδιηγητική) (Bal & Lewin, 1983). Εναλλακτικά, ο αφηγητής είναι ετεροδιηγητικός εάν δεν συμμετέχει καθόλου στην ιστορία.

Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο ο αφηγητής μεταφέρει τον λόγο μέσα στην αφήγηση, ο Genette προσδιορίζει τρεις βασικούς τρόπους:

- Αφηγηματική ή Αναφερόμενη Ομιλία: Αυτός ο τύπος ομιλίας παρουσιάζεται ως γεγονός μέσα στην αφήγηση. Αντί να απεικονίζει τον λόγο απευθείας, αναγνωρίζει ότι έχει συμβεί κάποια μορφή γλωσσικής επικοινωνίας, παρόμοια με την αφηγηματική τεχνική που χρησιμοποιείται στους πλατωνικούς διαλόγους (Padian, 2018). Μπορεί επίσης να περιλαμβάνει τον αφηγητή να μεταφέρει έμμεσα το περιεχόμενο της ομιλίας κάποιου μέσα στην ιστορία.
- Άμεση ομιλία: Αυτό περιλαμβάνει την ενσωμάτωση ενός άλλου επιπέδου λόγου μέσα στον λόγο του ίδιου του αφηγητή, είτε άμεσα είτε έμμεσα, μιμούμενος τον λόγο των χαρακτήρων (παρόμοιος με την πλατωνική μίμηση) (Padian, 2018). Ο αφηγητής μπορεί να φαίνεται ότι αποδίδει την αφηγηματική φωνή του στον λόγο των χαρακτήρων, ο οποίος συχνά δομείται ως διάλογοι ή μονόλογοι.
- Ελεύθερος Έμμεσος Λόγος: Εδώ, ο λόγος του χαρακτήρα συγχωνεύεται με αυτόν του αφηγητή, καθιστώντας δύσκολο να διακρίνει κανείς σε ποιον ανήκει πραγματικά ο λόγος. Αυτό το στυλ θολώνει τα όρια μεταξύ μίμησης και αφήγησης, με τον αφηγητή να υιοθετεί στοιχεία της φωνής και της οπτικής του χαρακτήρα. Το περιεχόμενο του λόγου του χαρακτήρα είναι συνυφασμένο με αυτό του αφηγητή, χρησιμοποιώντας μερικές φορές τις ιδιωματικές εκφράσεις της ίδιας της αφήγησης, διατηρώντας παράλληλα στοιχεία του ύφους του χαρακτήρα (Boyd et al., 2020).

Αυτές οι διακρίσεις παρέχουν ένα διαφοροποιημένο πλαίσιο για την ανάλυση της αλληλεπίδρασης μεταξύ της αφηγηματικής φωνής και της προοπτικής του χαρακτήρα, ενισχύοντας το βάθος της αφηγηματικής ανάλυσης και δείχνοντας πώς η τεχνική του αφηγητή μπορεί να επηρεάσει τη διαδικασία αφήγησης.

1.2.3 Η διάσταση της εστίασης

Συνεχίζοντας, ο Genette είναι επίσης υπεύθυνος για την ανάπτυξη της ιδέας της εστίασης, η οποία περιγράφει την οπτική από την οποία εξετάζονται και εξιστορούνται τα γεγονότα μιας ιστορίας (Genette, 1980). Ωστόσο, όταν εξετάζεται το «ποιος βλέπει» την ιστορία να ξετυλίγεται, δηλαδή την οπτική γωνία από την οποία αφηγείται η ιστορία, μετατοπίζει την εστίαση στο επίπεδο της προοπτικής. Αυτή η εστίαση επηρεάζει την ποσότητα και την ποιότητα των πληροφοριών που λαμβάνει ο αναγνώστης. Η επιλογή μιας συγκεκριμένης αφηγηματικής τεχνικής, ιδιαίτερα η εστίαση, συνδέεται εγγενώς με τους στόχους του συγγραφέα (Boyd et al., 2020). Κατά συνέπεια, επιτρέπει την εξέταση της υποκειμενικής προκατάληψης και της αφηγηματικής διαμεσολάβησης κάνοντας διάκριση μεταξύ του ατόμου που βλέπει (ο εστιακός) και του ατόμου που αφηγείται (τον αφηγητή) (Padian, 2018; Κιοσσές, 2008). Όσον αφορά τη μελέτη αφηγήσεων στις οποίες ο αφηγητής και ο πρωταγωνιστής δεν είναι το ίδιο πρόσωπο, αυτή η ιδέα ήταν εξαιρετικά επιδραστική.

Στο πλαίσιο του Genette σχετικά με την αφηγηματική εστίαση, γίνονται συνήθως οι ακόλουθες διακρίσεις:

- Αφήγηση με μηδενική εστίαση (ή μη εστιασμένη αφήγηση): Εδώ, ο αφηγητής δεν υιοθετεί την οπτική γωνία κάποιου συγκεκριμένου χαρακτήρα, καθώς φαίνεται ότι ο αφηγητής γνωρίζει ή αποκαλύπτει περισσότερα από αυτά που γνωρίζουν οι χαρακτήρες της αφήγησης (Padian, 2018). Αυτός ο τύπος συνήθως ευθυγραμμίζεται με τον «παντογνώστη αφηγητή», ο οποίος έχει πλήρη γνώση όλων των πτυχών της ιστορίας και των χαρακτήρων της.
- Αφήγηση με εσωτερική εστίαση: Αυτός ο τύπος περιλαμβάνει τον αφηγητή που περιορίζει τις γνώσεις του σε αυτές ενός συγκεκριμένου χαρακτήρα της ιστορίας. Η εσωτερική εστίαση μπορεί να είναι σταθερή, όπου η οπτική γωνία παραμένει ίδια σε όλη την αφήγηση, διατηρώντας την άποψη του ίδιου χαρακτήρα, μεταβλητή, όπου η οπτική γωνία αλλάζει μεταξύ διαφορετικών χαρακτήρων καθώς προχωρά η ιστορία και τέλος

πολλαπλή, όπου το ίδιο γεγονός εξιστορείται μέσα από την οπτική γωνία πολλών χαρακτήρων (Padian, 2018).

- Αφήγηση με εξωτερική εστίαση: Σε αυτήν τη λειτουργία, ο αφηγητής παρουσιάζει λιγότερες πληροφορίες από αυτές που πιθανώς γνωρίζει ένας χαρακτήρας της ιστορίας. Η αφήγηση χαρακτηρίζεται από μια εξωτερική περιγραφή γεγονότων, χωρίς να εμβαθύνει στις εσωτερικές σκέψεις, τα κίνητρα ή τα συναισθήματα των χαρακτήρων, με αποτέλεσμα οι πληροφορίες που παρέχονται στον αναγνώστη είναι περιορισμένες, όπως παρατηρείται συχνά σε είδη όπως η αστυνομική λογοτεχνία (Olmos, 2020).

Ο Genette αναγνωρίζει ότι η εστίαση σε μια αφήγηση μπορεί να αλλάξει και δεν παραμένει απαραίτητα στατική, επηρεάζοντας διάφορα μέρη της ιστορίας σε διαφορετικό βαθμό (Hajek, 2022). Επιπλέον, πολλοί μελετητές αφηγηματολογίας και γλωσσολόγοι έχουν προτείνει εναλλακτικές προσεγγίσεις για την ανάλυση της αφηγηματικής εστίασης, αντιμετωπίζοντας τους περιορισμούς στις διακρίσεις του Genette. Συγκεκριμένα, θεωρητικοί όπως η Bal (2009) έχουν εισαγάγει έννοιες όπως η πράξη της εστίασης και το εστιασμένο θέμα (προσδιορίζοντας ποιος εστιάζει και σε τι ή σε ποιον εστιάζει). Αυτή η απόχρωση προσθέτει σαφήνεια στη συζήτηση της αφηγηματικής εστίασης, βοηθώντας στην επίλυση προηγουμένως διφορούμενων πτυχών εστίασης τόσο σε επίπεδο κειμένου όσο και σε σχεσιακό επίπεδο ανάλυσης.

Η Rimmon-Kenan (2003) ενστερνίζεται τη διαφοροποίηση της Bal μεταξύ του θέματος και του αντικειμένου εστίασης και βελτιώνει περαιτέρω την έννοια διακρίνοντας μεταξύ της εξωτερικής εστίασης, όπου το θέμα εστίασης είναι έξω από την ιστορία, και της εσωτερικής εστίασης, που σχετίζεται με ιστορικά πρόσωπα μέσα στην ιστορία. Όσον αφορά το βάθος της εστίασης, προσδιορίζει δύο τύπους: εξωτερικό, θέαση από έξω και εσωτερικό, εμβαθύνοντας στον εσωτερικό κόσμο του χαρακτήρα (focusee).

Κατόπιν, αναγνωρίζει ότι η εστίαση εκτείνεται πέρα από τις απλές οπτικές πτυχές, ακολουθώντας την ευρύτερη ερμηνεία των Nakhimovsky et al. (1984), η οποία περιλαμβάνει χωρικές και χρονικές διαστάσεις —πώς δομούνται μέσα στην αφήγηση— και ψυχολογικές διαστάσεις, που αποτυπώνουν τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις πεποιθήσεις του εστιαζόμενου. Υπάρχει επίσης μια ιδεολογική διάσταση που αντανakλά τις ιδεολογικές απόψεις και κρίσεις που επηρεάζουν την εστίαση. Αυτές οι προοπτικές μπορεί να συνυπάρχουν σε μια ενιαία εστίαση ή να διαφέρουν μεταξύ διαφορετικών εστιών. Επιπλέον, η εστίαση, αν και μη λεκτικό στοιχείο, εκδηλώνεται μέσω της γλώσσας του κειμένου, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα ουσιαστικά και υφολογικά στοιχεία.

Ο Jahn (1996) συμβάλλει στη συζήτηση παρομοιάζοντας τη λειτουργία της αφήγησης με την προβολή μέσα από διαφορετικά παράθυρα ή ανοίγματα στο «σπίτι της μυθοπλασίας». Αυτή η μεταφορά απεικονίζει πώς οι αφηγητές και, κατά συνέπεια, οι αναγνώστες βλέπουν τον αφηγηματικό κόσμο είτε άμεσα είτε μέσω της οπτικής γωνίας των χαρακτήρων σε αυτόν τον κόσμο (Jahn, 2021). Ο Jahn ενημερώνει αυτή τη μεταφορά με γνώσεις από την αφηγηματολογία, τη θεωρία απόκρισης αναγνώστη και την αντιληπτική επιστήμη για να αναπτύξει αυτό που αποκαλεί «παράθυρα εστίασης». Αυτά τα «παράθυρα» καθοδηγούν την αντίληψη, την αξιολόγηση και τη συναισθηματική δέσμευση του αναγνώστη με το κείμενο, οδηγώντας σε δύο βασικούς τύπους: την αφηγηματική εστίαση, όπου ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται σαν να βιώνει και περιγράφει άμεσα ο αφηγητής τα γεγονότα, και την εστίαση που βασίζεται σε κάποιο πρόσωπο της ιστορίας, όπου η αφήγηση φαίνεται να αντανακλά την εσωτερική πραγματικότητα ή τη φαντασία ενός χαρακτήρα μέσα στην ιστορία (Jahn, 1999). Το συγκεκριμένο «παράθυρο» διαμορφώνεται από γλωσσικούς δείκτες όπως οι χρόνοι των ρημάτων, οι αντωνυμίες και το αφηγηματικό στυλ.

Με βάση το πλαίσιο του Jahn, ο Nieragden (2002) διερευνά τη χρησιμότητα της διάκρισης μεταξύ αφηγηματικής και προσωπικής εστίασης τόσο σε ετεροδιηγητικές όσο και σε ομοδιηγητικές αφηγήσεις. Επανεξετάζει το αρχικό πλαίσιο των Bal και Tavor (1981), το οποίο καθορίζει τους ρόλους για τον αφηγητή, τον εστιακό και τους παράγοντες μέσα σε μια ιστορία, διατυπώνοντας ότι ενώ ο αφηγητής λέει το κείμενο (περιεχόμενο αφήγησης), ο εστιακός παρουσιάζει την αφήγηση (περιεχόμενο ιστορίας), με ιστορία που εκτυλίσσεται μέσα από τις πράξεις των χαρακτήρων του.

1.2.4 Η απόδοση της συνείδησης

Η έρευνα για το ποιος κατέχει τον λόγο και πού δίδεται η εστίαση, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, συχνά δεν αποτυπώνει σενάρια όπως ο εσωτερικός μονόλογος, όπου υπάρχει περισσότερη αναπαράσταση σκέψης παρά πραγματικές προφορικές λέξεις. Για την απεικόνιση των σκέψεων, της συνείδησης και των εσωτερικών εμπειριών των φανταστικών χαρακτήρων, η τυπολογία της Cohn (1981) έχει αποδειχθεί αρκετά επιδραστική. Σε μεταγενέστερα έργα, η Cohn (2001) σκιαγραφεί τρεις βασικές τεχνικές για την έκφραση της συνείδησης σε αφηγήσεις τρίτου προσώπου:

- Ψυχοαφήγηση: Αυτή η τεχνική περιλαμβάνει έναν αφηγητή τρίτου προσώπου που περιγράφει τη συνείδηση των φανταστικών χαρακτήρων, παρουσιάζοντας αποτελεσματικά

τις εσωτερικές σκέψεις και τα συναισθήματα των χαρακτήρων (Swales & Cohn, 1980). Προηγουμένως γνωστή με όρους όπως «εσωτερική ανάλυση», η ψυχοαφήγηση επιτρέπει στον αφηγητή να μεταφέρει την ψυχική κατάσταση του χαρακτήρα.

- Παρατιθέμενος εσωτερικός μονόλογος: Αυτή η μέθοδος περιλαμβάνει την απευθείας παρουσίαση των σκέψεων και της συνείδησης ενός φανταστικού χαρακτήρα στον αναγνώστη, χωρίς καμία αφήγηση από εξωτερική φωνή. Εδώ, ο νοητικός λόγος του χαρακτήρα εκφέρεται σε πρώτο πρόσωπο και στην παρούσα στιγμή της αφήγησης, αποτυπώνοντας ουσιαστικά τον «σκεπτόμενο εαυτό».

- Αφηγημένος μονόλογος: Συχνά αναφέρεται ως ελεύθερος έμμεσος λόγος, αυτή η προσέγγιση συνδυάζει την αφηγηματική φωνή με τη νοητική γλώσσα του χαρακτήρα (Swales & Cohn, 1980). Είναι μια τριτοπρόσωπη μέθοδος αφήγησης όπου η φανταστική ομιλία του χαρακτήρα συνοφαινείται στον λόγο του αφηγητή.

Συνοψίζοντας αυτές τις κατηγορίες, η Cohn περιγράφει την ψυχοαφήγηση ως «ο λόγος του αφηγητή για τη συνείδηση ενός χαρακτήρα», τον αναφερόμενο μονόλογο ως «την ευθεία ομιλία ενός χαρακτήρα» και τον αφηγημένο μονόλογο ως «η φανταστική ομιλία του χαρακτήρα που παρουσιάζεται μέσω του λόγου του αφηγητή» (Cohn 2001). Αυτή η τελευταία κατηγορία ευθυγραμμίζεται με την έννοια του Genette για τον «ελεύθερο έμμεσο λόγο».

Η Cohn επεκτείνει επίσης αυτή την ανάλυση σε αφηγήσεις πρώτου προσώπου, ιδιαίτερα σε περιβάλλοντα όπου οι αυτοβιογραφικοί αφηγητές πρέπει να μεταδώσουν τις δικές τους εσωτερικές εμπειρίες του παρελθόντος. Σε αυτές τις περιπτώσεις, κάνει διαφοροποίηση μεταξύ αυτοαφηγηματικού, αυτοαναφερόμενου μονολόγου και αυτοαφηγούμενου μονολόγου, παρέχοντας ένα πλαίσιο για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι αφηγητές πρώτου προσώπου εκφράζουν την εσωτερική τους ζωή.

1.3 Η φεμινιστική λογοτεχνική προσέγγιση

Στη φεμινιστική πολιτική θεωρία, η αντίληψη που έχουν οι γυναίκες για τον εαυτό τους με γνώμονα τις εμπειρίες τους, αναγνωρίζεται ως διακριτή από την οπτική των ανδρών για εκείνες (Goulimari, 2020). Αυτή η διάκριση είναι σημαντική επειδή οι παραδοσιακές ανδρικές απόψεις για την ατομική συνείδηση έχουν ιστορικά επικυρωθεί ως πολιτική ηθική από τις πατριαρχικές κοινωνίες, ενώ η «γυναικεία εμπειρία» έχει αγνοηθεί και περιθωριοποιηθεί (Forster et al., 2019). Η φεμινιστική λογοτεχνική κριτική υποστηρίζει ότι η

λογοτεχνία, η οποία μέχρι τον 19^ο αιώνα ήταν κατά κύριο λόγο ανδρικός τομέας, αντανakλά και ενισχύει σε μεγάλο βαθμό αυτό το πατριαρχικό πλαίσιο, ευθυγραμμιζόμενη έτσι με τους πατριαρχικούς κοινωνικούς κανόνες (Gales & Hubner, 2020). Ωστόσο, η λογοτεχνία έχει επίσης τη δυνατότητα να αμφισβητήσει την εδραιωμένη εξουσία των καθιερωμένων κοινωνικών δομών, να εκθέσει τη ρευστότητα στη διαμόρφωσή τους και να ανατρέψει παραδοσιακά και υποτιθέμενα αμετάβλητα σύμβολα και ρόλους φύλου.

Μέσα σε αυτό το σύγχρονο θεωρητικό πλαίσιο γίνεται εμφανής η μοναδική συμβολή της «γυναικείας λογοτεχνίας». Αυτό το είδος, που περιλαμβάνει έργα όχι μόνο γυναικών αλλά και όσων εκφράζουν ανησυχία ή αμφιθυμία απέναντι στις κυρίαρχες κοινωνικές ιδεολογίες, στοχεύει να φωτίσει και να κριτικάρει πώς αυτές οι ιδεολογίες διαιώνίζονται μέσω της γλώσσας και ενσωματώνονται στη συμβολική τάξη (Sandoval, 2023). Η γυναικεία λογοτεχνία επιδιώκει να αποκαλύψει και να διαλύσει τις διχογνωμίες που επιβάλλονται από τη γλώσσα και τα νομικά πλαίσια, προσφέροντας νέους τρόπους κατανόησης και αμφισβήτησης αυτών των κατασκευών (Shaw, 2023).

Από την αρχή, οι φεμινίστριες αναγνώρισαν τη βαθιά επίδραση της λογοτεχνίας ως κοινωνικοποιητικής δύναμης, που διαμορφώνει κοινωνικούς κανόνες και συμπεριφορές σχετικά με τους ρόλους των φύλων (Lanser, 1986). Η λογοτεχνία έχει προσφέρει ιστορικά πρότυπα που οριοθετούν αποδεκτές «γυναικείες» συμπεριφορές και ισόνομους στόχους για γυναίκες και άνδρες (Cooke, 2020). Κατά συνέπεια, η σύγχρονη φεμινιστική κριτική, που προέκυψε από το γυναικείο κίνημα της δεκαετίας του 1960, δεν θεωρείται απλώς ως παρακλάδι αυτού του κινήματος, αλλά ως μια κομβική μέθοδος για τον επηρεασμό των καθημερινών έμφυλων συμπεριφορών (Goulimari, 2020). Σύμφωνα με τον Barry (2013), η φεμινιστική κριτική θα πρέπει να θεωρείται ως ένα πρακτικό εργαλείο μέσα στο φεμινιστικό κίνημα, ιδιαίτερα εμφανές κατά το δεύτερο κύμα φεμινισμού της δεκαετίας του 1970, το οποίο επικεντρώθηκε στην έκθεση και την κριτική των στερεοτύπων φύλου που διαιώνίζονται στη λογοτεχνία που γράφτηκε κυρίως από άνδρες.

Στα πρώτα στάδια, η Σχολή «Εικόνες Γυναικών» έπαιξε κρίσιμο ρόλο αναλύοντας συστηματικά πώς απεικονίζονταν οι γυναίκες στη λογοτεχνία, συχνά απεικονιζοντάς τις ως αντικείμενα ή ως «Άλλοι» (Gallor, 1989). Η Josephine Donovan, μια εξέχουσα προσωπικότητα σε αυτό το κίνημα, υποστήριξε ότι η φεμινιστική κριτική είναι εγγενώς ηθική (Newton, 1997). Υποστήριξε ότι είναι αδύνατο να διαχωριστούν οι αισθητικές από τις ηθικές διαστάσεις των λογοτεχνικών κειμένων και μια τέτοια κριτική μπορεί να οδηγήσει σε κριτική επανεκτίμηση θεμελιωδών δυτικών έργων όπως η Οδύσσεια του Ομήρου, η Θεία

Κωμωδία του Dante Alighieri και ο Faust του Goethe για την απεικόνιση των ρόλων φύλου (Donovan, 2020).

Η Donovan επισημαίνει ότι η λογοτεχνία συχνά απεικονίζει τις γυναίκες είτε ως αντικείμενα είτε ως τον «Άλλο», και συνήθως σε σχέση με τους άνδρες, είτε εξιδανικεύονται ως μορφές όπως η Παναγία είτε υβρίζονται όπως η Εύα (Singh, 2019). Σημειώνει επίσης ότι οι γυναίκες αναγνώστριες συχνά πρέπει να «αναστέλλουν» μεταφορικά τη δική τους ταυτότητα φύλου για να απολαύσουν τη λογοτεχνία, καθώς ταυτίζονται με ανδρικούς χαρακτήρες όπως ο Οδυσσέας, ενώ παραδοσιακοί γυναικείοι ρόλοι όπως αυτοί της Πηνελόπης και της Κίρκης συνεχίζουν να διαιωνίζουν τις συμβατικές εικόνες γυναικών (Singh, 2019). Η Donovan καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η μελέτη της λογοτεχνίας πρέπει πάντα να εξετάζει την παρουσία σεξιστικών ιδεολογιών, προτείνοντας μια κριτική προσέγγιση που εξετάζει εξονυχιστικά αυτές τις υποκείμενες προοπτικές (Bareket & Fiske, 2023).

Στη δεκαετία του 1980, ο τόνος της φεμινιστικής κριτικής άρχισε να μετατοπίζεται προς μια πιο λεπτή εξερεύνηση της εγγενούς φύσης και των αντιλήψεων των γυναικών. Η Elaine Showalter πρωτοστάτησε στη «γυνοκριτική», η οποία επικεντρώθηκε στην αυτόνομη και ερευνητική ανάλυση λογοτεχνικών έργων από γυναίκες. Αυτή η προσέγγιση ξεχώριζε από την πιο πολεμική, πολιτική φεμινιστική κριτική που ευθυγραμμίζεται με τη μαρξιστική κοινωνιολογία, η οποία είχε κυριαρχήσει προηγουμένως στον φεμινιστικό θεωρητικό λόγο (Showalter, 1981). Η γυνοκριτική είχε ως στόχο να αναπτύξει μια ξεκάθαρα γυναικεία γλώσσα και τρόπο έκφρασης, δίνοντας έμφαση στην ψυχοδυναμική της γυναικείας δημιουργικότητας και στην τροχιά της ατομικής ή συλλογικής γυναικείας λογοτεχνικής σταδιοδρομίας (Showalter, 1985).

Κατά τη διάρκεια αυτής της μετασχηματιστικής περιόδου, οι φεμινίστριες θεωρητικοί επικεντρώνονταν όλο και περισσότερο σε «γυναικεία κείμενα» παρά σε αυτά που γράφτηκαν από άνδρες. Αυτό σηματοδότησε μια σημαντική μετατόπιση από την αντίδραση ενάντια στις πατριαρχικές αφηγήσεις στην ενεργό κατασκευή και υποστήριξη μιας λογοτεχνικής παράδοσης που αντικατόπτριζε με ακρίβεια τις διαφορετικές εμπειρίες και αντιλήψεις των γυναικών. Αυτή η μεταγενέστερη φάση της φεμινιστικής κριτικής, ιδιαίτερα μετά το 1985, ενσωμάτωσε ευρύτερα κριτικά πλαίσια όπως ο μεταστρουκτουραλισμός (poststructuralism), που επηρέασε σημαντικά τη φεμινιστική σκέψη. Αυτή η ενσωμάτωση βοήθησε τη φεμινιστική κριτική να αγκαλιάσει τη διατομεακότητα (intersectionality), λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο το φύλο αλλά και τη φυλή, την τάξη και την εθνικότητα στην ανάλυσή της (Showalter, 1985).

Αναφορικά, με την εστίαση στις εξελίξεις μετά το 1985 είναι η πλούσια αλληλεπίδραση μεταξύ της φεμινιστικής θεωρίας και άλλων κριτικών πλαισίων, όπως ο μεταστρουκτουραλισμός, που άρχισε να επηρεάζει σημαντικά τη φεμινιστική σκέψη κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου (Chowdhury, 2015). Επιπλέον, οι φεμινίστριες υποστηρίζουν αυτό που η Σηφάκη (2015) αποκαλεί «καχύποπτη ανάγνωση» λογοτεχνικών κειμένων, η οποία περιλαμβάνει την αναγνώριση και την εξάρθρωση στερεοτυπικών και πατριαρχικών μηνυμάτων χωρίς να κρίνονται αυστηρά οι συγγραφείς. Αυτή η εποχή της φεμινιστικής κριτικής άρχισε να ενσωματώνει ένα ευρύτερο φάσμα προοπτικών, συμπεριλαμβανομένης της φυλής, της τάξης και της εθνότητας, προχωρώντας πέρα από την ανάλυση που επικεντρώθηκε κυρίως στο φύλο των προηγούμενων δεκαετιών. Η διατομεακότητα, που όπως ήδη αναφέρθηκε, χαρακτήριζε τη φεμινιστική κριτική μετά το 1985, παρείχε νέα εργαλεία και μεθόδους για την κατανόηση της πολυπλοκότητας της ταυτότητας και της καταπίεσης στα λογοτεχνικά κείμενα.

Αυτή η εστίαση αντανakλά επίσης τη μετατόπιση της φεμινιστικής λογοτεχνικής κριτικής από την απλή αντίδραση ενάντια στην πατριαρχική λογοτεχνία στην ενεργό κατασκευή θεωριών και μεθοδολογιών που εξυμνούσαν τη γυναικεία ταυτότητα και δράση (Braidotti, 2015). Μετά το 1985, οι φεμινίστριες κριτικοί δεν άσκησαν κριτική μόνο στις ανδροκρατούμενες αφηγήσεις, αλλά υποστήριξαν επίσης τη δημιουργία και την αναγνώριση των γυναικείων λογοτεχνικών εκφράσεων (Koshy, 2023). Αυτή η περίοδος έδωσε επίσης μεγαλύτερη έμφαση στην ανάκτηση των αφηγήσεων των γυναικών που είχαν παραβλεφθεί ή υποτιμηθεί στον παραδοσιακό λογοτεχνικό κανόνα.

Επιπλέον, η συγκεκριμένη εστίαση στην τελευταία φάση του δεύτερου κύματος υπογραμμίζει τη μετάβαση από μια μοναδική εστίαση στο φύλο σε μια πιο λεπτή ανάλυση που περιλαμβάνει πολλαπλούς άξονες ταυτότητας (Cisneros, 2021). Η εν λόγω εξέλιξη αντικατοπτρίζει τις ευρύτερες αλλαγές στα φεμινιστικά κινήματα παγκοσμίως, καθώς άρχισαν να αντιμετωπίζουν ένα ευρύτερο φάσμα θεμάτων που επηρεάζουν τις γυναίκες σε διάφορα πλαίσια.

Συνοψίζοντας, οι φεμινίστριες θεωρητικοί της λογοτεχνίας έχουν δεσμευτεί να επανεκτιμήσουν και να αναδιαμορφώσουν τον λογοτεχνικό κανόνα, με έμφαση στην αποκάλυψη γυναικείων φωνών που η ιστορία έχει παραβλέψει. Αναλύουν κριτικά τον τρόπο με τον οποίο απεικονίζονται οι γυναίκες στη λογοτεχνία που έχει συγγραφεί τόσο από άνδρες όσο και από γυναίκες, με ιδιαίτερη προσοχή στην αναπαράσταση της γυναικείας εμπειρίας. Αυτοί οι θεωρητικοί εξετάζουν εξονυχιστικά τις απεικονίσεις των γυναικών ως «Άλλοι» και τις συνδέσεις τους με τη «φύση», στοχάζόμενοι στο πώς αυτές οι αναπαραστάσεις

σχετίζονται με την επικρατούσα πατριαρχική κοινωνία. Πολλοί εμβαθύνουν στη δυναμική των έμφυλων σχέσεων μέσα στα λογοτεχνικά κείμενα, με στόχο να αμφισβητήσουν και να διαλύσουν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις των φύλων μέσω των αναλύσεών τους. Μια σημαντική πτυχή της φεμινιστικής λογοτεχνικής κριτικής είναι η εξερεύνηση της γλώσσας, ειδικά η επιδίωξη του εντοπισμού μιας χαρακτηριστικής γυναικείας μορφής γραφής.

1.4 Λογοτεχνικά είδη

Η φεμινιστική λογοτεχνική κριτική έχει ασχοληθεί εκτενώς με διάφορα λογοτεχνικά είδη για να διερευνήσει πώς οι αφηγήσεις δομούν τους ρόλους των φύλων και επηρεάζουν τους κοινωνικούς κανόνες. Κάθε είδος, από την ποίηση μέχρι το δράμα και το μυθιστόρημα, προσφέρει μοναδικές οδούς για φεμινιστική ανάλυση, παρέχοντας γνώσεις για τα πολιτιστικά και ιστορικά πλαίσια που διαμορφώνουν τις αντιλήψεις για το φύλο. Μεταξύ αυτών, το μυθιστόρημα ενηλικίωσης κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στη φεμινιστική λογοτεχνική κριτική λόγω της εστίασής του στην προσωπική ανάπτυξη και την κοινωνική ένταξη.

1.4.1 Η Ποίηση, το δράμα και τα μυθιστορήματα

Η ποίηση, συχνά μεταφέρει προσωπικούς και οικείους προβληματισμούς για την ταυτότητα και την καταπίεση, χρησιμοποιώντας συμπυκνωμένη και υποβλητική γλώσσα που μπορεί να εκφράσει δυναμικά φεμινιστικά θέματα. Ποιητές όπως η Sylvia Plath και η Audre Lorde χρησιμοποιούν το είδος για να εξερευνήσουν βαθιά προσωπικές εμπειρίες σχετικά με το φύλο και τις κοινωνικές προσδοκίες, φέρνοντας μια ευαισθητοποιημένη κατανόηση της γυναικείας ψυχολογίας και αντίστασης.

Το δράμα παρέχει ένα στάδιο για την άμεση δραστηριοποίηση της δυναμικής των φύλων, προσφέροντας μια ζωντανή απεικόνιση των φεμινιστικών θεμάτων καθώς αυτά διαδραματίζονται σε διαπροσωπικές συγκρούσεις και κοινωνικές προκλήσεις (Brown, 2000). Έργα θεατρικών συγγραφέων όπως ο Henrik Ibsen, που έγραψε το *A Doll's House*, και πιο σύγχρονες προσωπικότητες όπως η Caryl Churchill, που έγραψε το *Top Girls*, κριτικάρουν τους ρόλους που η κοινωνία αναθέτει στις γυναίκες και δραματοποιούν την ένταση μεταξύ προσωπικών φιλοδοξιών και περιοριστικών κοινωνικών ρόλων.

Τα μυθιστορήματα προσφέρουν εκτεταμένες αφηγήσεις που επιτρέπουν λεπτομερείς εξερευνήσεις της ζωής και των κοινωνιών των χαρακτήρων, ενώ συγχρόνως εξετάζουν τις επιπτώσεις της προσαρμογής του φύλου με την πάροδο του χρόνου και σε διάφορα περιβάλλοντα (Plain & Sellers, 2007). Το μυθιστόρημα ως είδος έχει παίξει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη φεμινιστική λογοτεχνική κριτική για την ικανότητά του να πλέκει περίπλοκες αφηγήσεις που αντανακλούν και αμφισβητούν την υφιστάμενη κατάσταση των έμφυλων υποκειμένων και των σχέσεων αυτών.

1.4.2 Μυθιστόρημα ενηλικίωσης²

Το μυθιστόρημα ενηλικίωσης - Bildungsroman, παρακολουθεί παραδοσιακά το ταξίδι του πρωταγωνιστή από τη νεότητα στην ενηλικίωση, εστιάζοντας στην ψυχολογική και ηθική ανάπτυξή του και στις διάφορες προκλήσεις που αντιμετωπίζει στην πορεία (Šnircová, 2017). Παράλληλα μπορεί να γίνει και μια επιμέρους ταξινόμηση σε μια υποκατηγορία του μυθιστορήματος ενηλικίωσης, το μυθιστόρημα – Künstlerroman «μυθιστόρημα του καλλιτέχνη» κι αφηγείται την ανάπτυξη και την πορεία του καλλιτέχνη έως την ωριμότητά του.

Αυτό το είδος -μυθιστόρημα ενηλικίωσης- είναι ιδιαίτερα σχετικό με τη φεμινιστική κριτική, επειδή συχνά υπογραμμίζει τους αγώνες της πρωταγωνίστριας ενάντια στις κοινωνικές προσδοκίες και τη διαδικασία σφυρηλάτησης μιας προσωπικής ταυτότητας ενάντια σε αυτές τις νόρμες. Για τις φεμινίστριες κριτικούς, αυτές οι αφηγήσεις παρέχουν ένα πλούσιο πλαίσιο για να διερευνήσουν πώς οι ρόλοι των έμφυλων υποκειμένων επιβάλλονται, αντιστέκονται ή μεταμορφώνονται καθώς οι χαρακτήρες ωριμάζουν.

Στο πλαίσιο της φεμινιστικής λογοτεχνικής κριτικής, το μυθιστόρημα ενηλικίωσης επιτρέπει μια κριτική εξέταση των τρόπων με τους οποίους το φύλο επηρεάζει το αναπτυξιακό ταξίδι των νεαρών πρωταγωνιστριών. Οι φεμινίστριες κριτικοί εξετάζουν εξονυχιστικά αυτές τις αφηγήσεις για να αποκαλύψουν πώς οι κοινωνικοί κανόνες σχετικά με τη θηλυκότητα και τον ανδρισμό αρθρώνονται, αμφισβητούνται και μερικές φορές ενισχύονται μέσω των εμπειριών των χαρακτήρων (Plain & Sellers, 2007). Αυτά τα μυθιστορήματα παρουσιάζουν συχνά κομβικές στιγμές όπου οι κανόνες φύλου είτε

---

² Υπάρχουν διαφορετικές αποδόσεις του όρου, όπως μυθιστόρημα διάπλασης, μαθητείας ή εφηβείας. Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα χρησιμοποιείται ο όρος μυθιστόρημα ενηλικίωσης.

επιβεβαιώνονται είτε αμφισβητούνται, προσφέροντας πληροφορίες για τις ευρύτερες κοινωνικές επιπτώσεις αυτών των κανόνων.

Για παράδειγμα, κλασικά μυθιστορήματα ενηλικίωσης, όπως η *Τζέιν Ειρ* της Charlotte Brontë και οι *Μικρές Κυρίες* της Louisa M. Alcott, παρέχουν διαφωτιστικές οπτικές για το πώς οι γυναίκες πρωταγωνίστριες συμπεριφέρονται στις προκλήσεις που θέτει το κοινωνικό τους περιβάλλον. Η πρώτη απεικονίζει τον αγώνα του τίτλου - χαρακτήρα για αυτονομία και αυτοσεβασμό σε μια άκαμπτα δομημένη Βικτωριανή κοινωνία, αναδεικνύοντας την ηθική και ψυχολογική της ανάπτυξη καθώς αντιμετωπίζει και ξεπερνά τους περιορισμούς που επιβάλλει η έμφυλη ταυτότητά της. Ομοίως, οι *Μικρές Κυρίες* εξετάζουν τα διαφορετικά μονοπάτια των αδελφών Μαρτς καθώς ενηλικιώνονται, με την καθεμία να επιβεβαιώνει την ατομικότητά της με διαφορετικούς τρόπους που αντικατοπτρίζουν τόσο την προσκόλληση όσο και την απόκλιση από τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων της εποχής.

Οι αφηγήσεις αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικές στη φεμινιστική λογοτεχνική κριτική για την απεικόνιση της γυναικείας δράσης και την ένταση μεταξύ των προσωπικών φιλοδοξιών και των κοινωνικών προσδοκιών. Οι φεμινίστριες κριτικοί υποστηρίζουν ότι τα μυθιστορήματα ενηλικίωσης όχι μόνο αντικατοπτρίζουν τις ιστορικές συνθήκες της ζωής των γυναικών, αλλά συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση των ιδανικών και των προκλήσεων που καθορίζουν αυτές τις ζωές (Mandolini, 2023). Αναλύοντας αυτά τα έργα, οι φεμινίστριες στοχεύουν να αναδείξουν και να υποστηρίξουν ευρύτερες αφηγήσεις της γυναικείας εμπειρίας που ξεπερνούν τους περιορισμούς που παραδοσιακά απεικονίζονται στη λογοτεχνία (Maierhofer, 2019).

Επιπλέον, το είδος της ενηλικίωσης έχει εξελιχθεί για να περιλαμβάνει ποικίλες προοπτικές που εμπεριέχουν όχι μόνο το φύλο αλλά και τη φυλή, την τάξη και τη σεξουαλικότητα, αντανakλώντας τη διασταυρούμενη προσέγγιση της σύγχρονης φεμινιστικής θεωρίας (Fox, 2019).

Συνοψίζοντας, το μυθιστόρημα ενηλικίωσης είναι ένα κρίσιμο είδος για τη φεμινιστική λογοτεχνική κριτική, καθώς παρέχει μια αφηγηματική δομή που εγγενώς αμφισβητεί, κριτικάρει και πολλές φορές ανατρέπει καθιερωμένους κοινωνικούς κανόνες και ρόλους των φύλων. Εστιάζοντας σε αυτό το είδος, οι φεμινίστριες κριτικοί μπορούν να διερευνήσουν περαιτέρω τις πολυπλοκότητες του σχηματισμού ταυτότητας και την επιρροή των κοινωνικών δομών στην προσωπική ανάπτυξη. Αυτή η ανάλυση όχι μόνο εμπλουτίζει την κατανόησή για τη λογοτεχνία, αλλά συμβάλλει επίσης στον ευρύτερο λόγο για το φύλο και την ταυτότητα στην κοινωνία.

Κεφάλαιο 2 Μεθοδολογία - Η Συμβολή της βιβλιογραφικής ανασκόπησης

Μια βιβλιογραφική ανασκόπηση χρησιμεύει ως ακρογωνιαίος λίθος για την ακαδημαϊκή έρευνα, προσφέροντας μια ολοκληρωμένη επισκόπηση του υπάρχοντος όγκου γνώσεων για ένα συγκεκριμένο θέμα. Ο θεμελιώδης σκοπός της είναι να παρέχει μια κριτική σύνθεση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας, αντλώντας από μια ποικιλία πηγών, συμπεριλαμβανομένων επιστημονικών άρθρων, βιβλίων, εκθέσεων και ερευνητικών μελετών (Thomas et al., 2023). Αυτή η σύνθεση όχι μόνο ενισχύει την κατανόηση αλλά εντοπίζει επίσης τα κενά στην υπάρχουσα έρευνα, θέτοντας το υπόβαθρο για περαιτέρω έρευνα. Ουσιαστικά, μια βιβλιογραφική ανασκόπηση είναι ζωτικής σημασίας για τη θεμελίωση της έρευνας στο τρέχον πνευματικό τοπίο και για την αξιοποίηση των συλλογικών ευρημάτων και θεωριών που έχουν εδραιωθεί προηγουμένως.

Η επιλογή της διεξαγωγής βιβλιογραφικής ανασκόπησης είναι ζωτικής σημασίας για διάφορους λόγους. Πρώτον, προσφέρει μια διεξοδική προσέγγιση του ερευνητικού ζητήματος, τοποθετώντας το στον ευρύτερο επιστημονικό διάλογο (Valdovinos Kaye, 2023). Αυτό το πλαίσιο είναι ανεκτίμητο καθώς επιτρέπει στους ερευνητές να αξιολογήσουν τον τρόπο με τον οποίο η εργασία τους ταιριάζει και συμβάλλει σε υπάρχουσες ακαδημαϊκές συζητήσεις (Dudovskiy, 2019). Εξετάζοντας τις μεθοδολογίες, τα ευρήματα και τα συμπεράσματα προηγούμενων μελετών, οι ερευνητές μπορούν να βελτιώσουν τα δικά τους ερευνητικά ερωτήματα και μεθοδολογίες, διασφαλίζοντας μια πιο ισχυρή και αυστηρή προσέγγιση.

Εκθέτει τους ερευνητές σε ένα ευρύ φάσμα προοπτικών και θεωρητικών προσεγγίσεων, προωθώντας μια ολοκληρωμένη κατανόηση του θέματος, με την έκθεση αυτή να είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη μιας συνολικής προοπτικής που εκτιμά τις πολυπλοκότητες και τις αποχρώσεις του θέματος (Avidnote, 2024). Επιπλέον, εμβαθύνοντας σε συγκεκριμένους τομείς ενδιαφέροντος εντός του ευρύτερου θέματος, μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας επιτρέπει στους ερευνητές να εντοπίσουν περιοχές προς νέα εξερεύνηση και πιθανές θέσεις για τις δικές τους ερευνητικές συνεισφορές.

Όσον αφορά τις πρακτικές συνεισφορές, μια βιβλιογραφική ανασκόπηση βοηθά στην εδραίωση της αξιοπιστίας. Επιδεικνύοντας εξοικείωση με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, η

έρευνα επικυρώνει τα επιστημονικά ευρήματά και τα τοποθετεί στα αποδεκτά ακαδημαϊκά πρότυπα.

Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας εξυπηρετεί επίσης μια λειτουργία αξιολόγησης, επιτρέποντας στους ερευνητές να αξιολογήσουν την ποιότητα και τη συνάφεια της υπάρχουσας έρευνας (University of Illinois, 2022). Μέσω της κριτικής ανάλυσης, οι ερευνητές μπορούν να διακρίνουν πρότυπα, τάσεις και βασικές συζητήσεις εντός του πεδίου. Βοηθά στην υποστήριξη και της σημασίας του ερευνητικού ερωτήματος καθώς και στην αιτιολόγηση της επιλεγμένης μεθοδολογίας και προσέγγισης (University of Illinois, 2022).

Τέλος, μια βιβλιογραφική ανασκόπηση διευκολύνει τη διάδοση και την ανταλλαγή γνώσεων. Αυτή η διάδοση επεκτείνει την εμβέλεια της υπάρχουσας γνώσης, επιτρέποντάς της να ενημερώσει και παράλληλα ίσως να ενθαρρύνει τους διεπιστημονικούς διαλόγους που μπορούν να οδηγήσουν σε νέες ιδέες και συνεργασίες (Thomas et al., 2023).

Συμπερασματικά, η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας δεν είναι απλώς ένα διαδικαστικό βήμα στην ακαδημαϊκή έρευνα, αλλά μια θεμελιώδης πρακτική που ενισχύει την ποιότητα, το εύρος και τον αντίκτυπο της έρευνας. Διασφαλίζει ότι η νέα έρευνα ενημερώνεται και συμβάλλει στις συνεχείς ακαδημαϊκές συνομιλίες, εμπλουτίζοντας τόσο το πεδίο όσο και την κατανόηση του θέματος από τον ερευνητή.

Κεφάλαιο 3- Ανάλυση αφηγημάτων

3.1 Ανάλυση της «Τζέιν Έιρ» της Charlotte Brontë (1847)³

Περίληψη της ιστορίας

Η Τζέιν Έιρ, ένα παιδί ορφανό αλλά με πυγμή, 11 χρόνων, φιλοξενείται στο σπίτι της, της θείας, κυρίας Ριντ, της, το Γκέιτσχεντ. Τόσο η όσο και τα παιδιά της την κακομεταχειρίζονται και την εκφοβίζουν συστηματικά, και καθώς η Τζέιν αντιστέκεται και εξεγείρεται, τη στέλνει για εκδίκηση (και δεν μπορεί να ανεχτεί την αντίστασή της) εσώκλειστη σε ένα σχολείο για άπορα παιδιά, το Λόγουντ. Αποφοιτά από το σχολείο με γνώσεις δασκάλας. Στην πορεία, θέλοντας να δουλέψει, θα γίνει γκουβερνάντα στο αργοντικό του Θόρνφιλντ, όπου διαμένει η μικρή προστατευόμενη του ιδιοκτήτη, Έντουαρντ

---

³ Όλες οι αναφορές είναι στην έκδοση C, Brontë. (2023). *Τζέιν Έιρ*. (Α. Δεληγιάννη, Μτφρ.). Εκδόσεις Elxis 3^η Έκδοση

Ρότσεστερ, η μικρή Αντέλ. Ανάμεσα στη φτωχή Τζέιν και τον πλούσιο, με αριστοκρατικές ρίζες, Ρότσεστερ, αναπτύσσεται ένας παθιασμένος έρωτας. Ωστόσο, η ευτυχία τους διακόπτεται από μια σειρά αποκαλύψεων. Ο Ρότσεστερ είναι ήδη παντρεμένος με τη Μπέρθα, μία γυναίκα που πάσχει από ψυχική ασθένεια, την οποία έχει κρυμμένη ως σκοτεινό μυστικό στη σοφίτα του πύργου του, κι αυτό αποκαλύπτεται την ημέρα του γάμου τους. Η Τζέιν, συντετριμμένη, φεύγει από το σπίτι του, και, μετά από μεγάλη ταλαιπωρία και πείνα, άρρωστη πλέον, βρίσκει καταφύγιο σε ένα σπίτι στο βουνό, όπου κατοικούν τρία αδέρφια, ο αυστηρός πάστορας Σαιν Τζον, που της εξασφαλίζει εργασία στο σχολείο του χωριού, και οι αδερφές του. Στην πορεία αποκαλύπτεται ότι τα αδέρφια αυτά είναι συγγενείς του αγαπημένου της θείου, δηλαδή και ξαδέρφια της Τζέιν, και επίσης αποκαλύπτεται ότι ο θείος αυτός της έχει αφήσει μια μικρή περιουσία, πράγμα που το γνώριζε η κακοποιητική της θεία αλλά το είχε αποκρύψει και της φερόταν σαν φτωχή συγγενή. Ο Σαιν Τζον, ο οποίος της ζητά να τον παντρευτεί για να τον ακολουθήσει στην Ινδία όπου σκοπεύει να πάει ως ιεραπόστολος. Ο γάμος που της προτείνει θα είναι άδειος από πάθος και έρωτα και αποκλειστικά αφιερωμένος στην υπηρεσία της ιεραποστολής. Ωστόσο, η Τζέιν, που έχει τολμήσει να ερωτευτεί με πάθος και να εκφράσει την επιθυμία της, αρνείται αυτή την πρόταση του Σαιν Τζον, ξεφεύγει από τον κίνδυνο να φυλακιστεί σε μια ζωή χωρίς αισθήματα, και επιστρέφει στο Θόρνφιλντ να δει τί κάνει ο κύριος Ρότσεστερ. Έτσι και βρίσκεται αντιμέτωπη ξανά με αυτόν, ο οποίος τώρα είναι τυφλός και έχει χάσει σημαντικό μέρος της περιουσίας του λόγω της πυρκαγιάς που κατέστρεψε το Θόρνφιλντ. Η άρρωστη σύζυγός του, έβαλε φωτιά στο σπίτι, το έκαψε και η ίδια αυτοκτόνησε. Η Τζέιν αυτή τη φορά πιστεύει και παντρεύεται τον Ρότσεστερ υπό νέες συνθήκες από θέση ισχύος, ανεξάρτητη και ισότιμη με τον άντρα της.

3.1.1 Αφηγηματική Ανάλυση

Η αυτοδιηγητική αφηγήτρια Τζέιν

Το μυθιστόρημα είναι μία μυθιστορηματική, μυθοπλαστική βιογραφία. Η τριαντάχρονη πια ενήλικη Τζέιν, ως κυρία Ρότσεστερ πλέον, γράφει την ιστορία της, από τα παιδικά της χρόνια μέχρι τον γάμο της. Υπάρχουν δηλαδή δύο Τζέιν στο κείμενο, η ενήλικη που γράφει και το παιδί. Κάποτε οι δύο οπτικές συγχέονται, κάποτε είναι ξεκάθαρα διαφορετικές. Στην *Τζέιν Εϊρ*, η Brontë χρησιμοποιεί μια αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο που διαμορφώνει βαθιά την ενασχόληση του αναγνώστη με το μυθιστόρημα. Επιτρέπει στον αναγνώστη να γνωρίσει τις σκέψεις τους φόβους κι όλες τις συγκρούσεις που έχει με τα άλλα

πρόσωπα, δείχνοντας τον τρόπο που σκέπτεται και αντιλαμβάνεται τα πράγματα, διαφορετικά απ' τους άλλους, και διεκδικώντας την δική της αλήθεια και ηθική. Ένα ουσιαστικό χαρακτηριστικό του μυθιστορήματος είναι ότι μέσα από τα μάτια της Τζέιν, οι αναγνώστες αντιλαμβάνονται τις σκέψεις της, τα συναισθήματά της και την εμπειρία της: *«Αλήθεια αναγνώστη μου και το ήξερα και το ένιωθα»* (Μπροντέ, 2019,σελ. 119). Το γεγονός αυτό, μπορεί να εκληφθεί ως επιλογή της συγγραφέως να πληροφορεί τον αναγνώστη για τα τεκταινόμενα μόνο μέσω της αντίληψης της πρωταγωνίστριας. Λίγα μυθιστορήματα συγκρίνονται με αυτό σε ό,τι αφορά τη θέληση της συγγραφέως να εξουσιάζει με έναν τρόπο τον αναγνώστη της. *"Αναγνώστη!"* επικαλείται σε πολλά σημεία της αφήγησης η Τζέιν, και στη συνέχεια με θέρμη ενημερώνει τον αναγνώστη σε θέματα που αφορούν την ίδια. (Bloom, 2007). Η βαρύτητα του λόγου και της αφήγησης είναι από την μια πλευρά και μόνο: *«Εξέτασα για ώρα το γράμμα. Ο γραφικός χαρακτήρας ήταν παλιομοδίτικος και μάλλον ασταθής, σα να ανήκε σε γηραιά κύρια. Αυτό με ικανοποίησε»* (Μπροντέ, 2019. σελ. 134). Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο χρησιμεύει για να απεικονίσει την υποκειμενικότητα της Τζέιν και το όραμά της για τα γεγονότα που συμβαίνουν έξω από αυτή. Έτσι, ο αναγνώστης είναι σε θέση να αποκτήσει μια από πρώτο χέρι άποψη για τον κόσμο της Τζέιν, όχι απλώς να τον παρατηρήσει, αλλά να δει μέσα από τα μάτια της και να οραματιστεί αυτό που βλέπει, ενώ εσωτερικεύει την ηθική και ηθική της άποψη για τον κόσμο. Όταν η Τζέιν τιμωρείται άδικα με εγκλεισμό στο Κόκκινο Δωμάτιο στο σπίτι της κυρίας Ριντ στο Γκέιτςχεντ, περιγράφει τα συναισθήματά της εγκατάλειψης και φόβου μπορεί κανείς να συμπάσχει με τον αγώνα της ενάντια στην καταπίεση: *«Σκούπισα τα δάκρυα μου και συγκράτησα τους λυγμούς μου, με τον φόβο μήπως ένα δείγμα έντονης στενοχώριας ξυπνούσε κάποια υπερφυσική φωνή για να με παρηγορήσει ή καλούσε από τα σκοτάδια κάποιο φασματικό πρόσωπο, που θα έσκυβε από πάνω μου με αλλόκοτο οίκτο. Με όλες μου τις δυνάμεις πάσχισα να την καταπνίξω- προσπάθησα να είμαι σταθερή... Κάτι με πίεζε, πνιγόμεν, οι αντοχές μου διαλύθηκαν»* (Μπροντέ, 2019, σελ. 25). Αυτή η σκηνή έχει ενδιαφέρον για τουλάχιστον δύο λόγους: πρώτον, κάνει χρήση του τρόπου του γκόθικ, δηλαδή, μας παρουσιάζει ένα φυλακισμένο κορίτσι που απειλείται τόσο από την κακοποίηση όσο και από την ανικανότητα να κατανικήσει τον τρόπο της, που μετασχηματίζεται σε παραίσθηση, καθώς πιστεύει ότι βλέπει ένα φάντασμα, δεύτερον η ενήλικη πλέον αφηγήτρια απευθύνεται άμεσα στον αναγνώστη και έτσι τον καθιστά σύμμαχό της.

Επιπλέον, η απόφαση της Brontë να περιορίσει την αφήγηση στην οπτική της Τζέιν μπορεί να θεωρηθεί φεμινιστική στρατηγική. Εστιάζοντας αποκλειστικά στην άποψή της, η

συγγραφέας ενδυναμώνει την πρωταγωνίστριά της ενώ ταυτόχρονα αποδυναμώνει άλλους χαρακτήρες που διαφορετικά θα κυριαρχούσαν στην αφήγηση. Όπως υποστηρίζουν η Susan Gubar και η Sandra Gilbert (1979) στο *The Mad woman in the Attic*, αυτή η αφηγηματική επιλογή είναι μια σκόπιμη πράξη παροχής στη Τζέιν μιας μοναδικής αφηγηματικής εξουσίας η οποία αμφισβητεί τις πατριαρχικές δομές που επιδιώκουν να τη φιμώσουν. Η αφηγηματική δομή του μυθιστορήματος, περιορίζοντας τις προοπτικές στην αφήγηση πρώτου προσώπου της Τζέιν, ασκεί κριτική στους ευρύτερους βικτωριανούς κοινωνικούς κανόνες που προσπαθούσαν να περιορίσουν και να καθορίσουν τους ρόλους των γυναικών. Η εστίαση που δημιουργείται από την αποκλειστικότητα της οπτικής γωνίας του πρώτου προσώπου και η περιορισμένη έως ανύπαρκτη των άλλων προσώπων, που εξαρτώνται για την αναπαράστασή τους μόνο από όσα μας επιτρέπει η ίδια η Τζέιν να δούμε και να μάθουμε μέσα από τα μάτια της, πρέπει να θεωρηθεί ως μέρος αυτής της διαδικασίας περιορισμού της ανδρικής εξουσίας: η άποψη της γυναίκας βρίσκεται στο κέντρο αυτού του βιβλίου. Αυτή η τεχνική ευθυγραμμίζεται με τη φεμινιστική λογοτεχνική θεωρία, η οποία τονίζει τη σημασία των γυναικείων φωνών και εμπειριών στη λογοτεχνία (Gilbert & Gubar, 1979).

Αυτή η αφηγηματική στάση και θέση δίνει έμφαση στα κύρια θέματα της ανεξαρτησίας, της δικαιοσύνης και της εξέγερσης ενάντια στην κοινωνική πραγματικότητα της εποχής που υπάρχει στο μυθιστόρημα. Έτσι, χρησιμοποιώντας την άποψη της Τζέιν, η συγγραφέας την κάνει πρωταγωνίστρια ως ισχυρό γυναικείο χαρακτήρα και ταυτόχρονα, εκθέτοντας την καταπίεση της ανδροκρατούμενης Βικτωριανής κοινωνίας. Η Charlotte Brontë κάνει το μυθιστόρημά της, *Τζέιν Εϊρ*, ένα από τα πιο σημαντικά έργα του φεμινισμού.

Η χρήση του πρώτου προσώπου της αφηγήτριας - ηρωίδας με μόνη και αποκλειστική εστίαση στην ίδια την Τζέιν έδρασε στην εποχή πολύ θετικά για τη δημοφιλία του μυθιστορήματος, που θεωρήθηκε κάτι τελείως νέο, με τον παθιασμένο χαρακτήρα καθ' όλη την εξιστόρηση της βιογραφίας της να συνεπαίρνει το αναγνωστικό κοινό. Εντούτοις, υπήρχαν και αντιδράσεις από τους συντηρητικούς της εποχής, που κατέκριναν την υπερηφάνεια, την τόλμη και την ισχυρογνωμοσύνη της σε ό,τι αφορούσε τη ζωή της, θεωρώντας ότι αυτά συγκρούονταν με τα χριστιανικά διδάγματα της ταπεινοφροσύνης και της υποταγής (Σηφάκη & Κονταξή, 2021).

Το μυθιστόρημα Τζέιν Εϊρ ως «μυθιστόρημα ενηλικίωσης» (Bildungsroman)

Η αφήγηση παρουσιάζει στοιχεία της ενηλικίωσης και της ηθικής μεταμόρφωσης του κύριου χαρακτήρα, που είναι χαρακτηριστικό του είδους (Bildungsroman) μυθιστόρημα ενηλικίωσης. Το έργο του Peter Golban για το Victorian Bildungsroman (2005) υπογραμμίζει πως τέτοιες αφηγήσεις επικεντρώνονται στο ταξίδι της πρωταγωνίστριας προς την αυτογνωσία και την κοινωνική ένταξη. Η ανάπτυξη της Τζέιν μέσα από διάφορα στάδια της ζωής - από το καταπιεστικό περιβάλλον των Γκέιτσχεντ και Λόγουντ έως τις προκλήσεις του Θόρνφιλντ και όχι μόνο - αποτελεί παράδειγμα της εστίασης αυτού του είδους στην προσωπική ανάπτυξη και την κοινωνική κριτική. Εν κατακλείδι, η *Τζέιν Έιρ* μπορεί να θεωρηθεί ως Bildungsroman λόγω του γεγονότος ότι παρουσιάζει όλα τα κύρια χαρακτηριστικά ενός μυθιστορήματος ενηλικίωσης, με κύρια εστίαση στη διαδικασία της πνευματικής και ηθικής διαμόρφωσης της πρωταγωνίστριας.

Η δομή του μυθιστορήματος είναι πολύ προσεκτικά σχεδιασμένη ώστε να αντανάκλα την εσωτερική ανάπτυξη της Τζέιν. Για παράδειγμα, η αποχώρηση της Τζέιν από το οικοτροφείο του Λόγουντ και η μετέπειτα άφιξή της στον πύργο του Θόρνφιλντ σηματοδοτούν μια κομβική μετάβαση από το καταπιεστικό παρελθόν της σε ένα μέλλον γεμάτο με νέες δυνατότητες και προκλήσεις: «Ένα καινούργιο κεφάλαιο σ'ένα μυθιστόρημα μοιάζει με καινούργια σκηνή σ'ένα θεατρικό έργο. Κι όταν τούτη τη φορά τραβάω την κουρτίνα, αναγνώστη μου, εσύ θα πρέπει να φανταστείς πως βλέπεις ένα δωμάτιο μέσα σε ένα πανδοχείο...και να με εδώ να περιμένω, ενώ κάθε είδους αμφιβολίας και φόβοι αναστατώνουν τη σκέψη μου» (Μπροντέ 2019, Σελ. 141-142). Μια σκιαγράφηση του χαρακτήρα της Τζέιν δείχνει ότι οι φάσεις της ζωής της αναπτύσσονται ξεκάθαρα και εξηγούνται στο μυθιστόρημα σύμφωνα με τις αρχές του Bildungsroman. Αυτό το είδος συνήθως προϋποθέτει ένα είδος ενδιάμεσης πορείας προς την αλλαγή και την επίτευξη ενός συγκεκριμένου επιπέδου ενηλικίωσης που εδώ σημαίνει την υπέρβαση δοκιμασιών (Golban, 2005). Επιπλέον, εντοπίζεται εδώ και ένα παράδειγμα της θεωρίας του Genette (1980) για τον αφηγηματικό λόγο, σύμφωνα με την οποία ο έλεγχος των χρονικών στάσεων παίζει σημαντικό ρόλο στο πώς ο αναγνώστης θα προσεγγίσει την ιστορία και, σε αυτή την περίπτωση, την ιστορία της πρωταγωνίστριας. Με αυτόν τον τρόπο, μη επιτρέποντας στον αναγνώστη να δει την άποψη οποιουδήποτε άλλου χαρακτήρα, η Brontë εγγυάται ότι ο αναγνώστης εστιάζεται στην ανάπτυξη της Τζέιν, σε ένα ψυχολογικό και ηθικό πλαίσιο.

Εξερεύνηση των βασικών σημείων καμψής στην πορεία της Τζέιν

Κατά την διανομή της στο Λόγουντ, η σημαντικότερη εμπειρία της είναι η σχέση με την αγαπημένη της φίλη Έλεν που αρρώστησε και πέθανε: *«Αλήθεια αναγνώστη[...] παρόλο που είμαι ένα ατελές ον με πολλά ελαττώματα και λίγα προτερήματα, ποτέ μου δεν κουράστηκα από την Ελέν Μπέρνς και ούτε ποτέ σταμάτησα να τρέφω για αυτή μια αγάπη τόσο δυνατή, τρυφερή και γεμάτη σεβασμό, όσο ποτέ δεν ένιωσα για άλλον άνθρωπο»* (Μπροντέ, 2019, σελ.119) και για τέλος της φίλης της, *« το πρόσωπό μου ήταν πάνω στον ώμο της Έλεν Μπέρνς, τα χέρια μου γύρω από τον λαιμό της. Εγώ κοιμόμουν και η Έλεν – η Έλεν ήταν νεκρή»* (Μπροντέ, 2019, σελ.125) Ο θάνατος της Έλεν σηματοδοτεί μια κρίσιμη καμπή όταν συνειδητοποιεί την ανάγκη ελευθερίας της καθώς παραμένει στο οικοτροφείο για τα επόμενα οχτώ χρόνια, τα έξι μαθητευομένη και τα δυο τελευταία, ως δασκάλα: *«Επιθυμούσα την ελευθερία, χωρίς αυτή δε μπορούσα να ανασάνω, γι' αυτή προσευχόμουν»* (Μπροντέ, 2019, σελ. 129-130).

Η Έλεν και η Μις Τεμπλ είναι δύο γυναικείοι χαρακτήρες που επίσης επαναστατούν ενάντια στο σύστημα, ενώ ταυτόχρονα συμμορφώνονται με αυτό. Η εξέγερση της Έλεν είναι ένα είδος παθητικής αντίστασης, ενώ, από την άλλη, η Μις Τεμπλ επαναστατεί με την ανυπακοή στη διεύθυνση του ιδρύματος, ενεργητικά στο πλαίσιο του θεσμού, δίνοντας στα κορίτσια τροφή, εκπαίδευση και στέγη. Η Έλεν και η Μις Τέμπλ δείχνουν στην Τζέιν διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να αντιμετωπίσει την καταπίεση του περιβάλλοντος. Τα θέματα του αυτοπροσδιορισμού και της ηθικής πυξίδας είναι τα πιο σημαντικά στην ανάπτυξη του χαρακτήρα της Τζέιν (Clarke, 2000).

Κατά τη διάρκεια της παραμονής της στο Θόρνφιλντ, η Τζέιν συλλογίζεται τα συναισθήματά της για τον Ρότσεστερ, αποκαλύπτοντας την εσωτερική της αναταραχή και την αυξανόμενη αυτογνωσία της: *«Δεν είχα καμία πρόθεση να τον ερωτευτώ. Αναγνώστη μου, ξέρεις πόσο σκληρά είχα παλέψει για να ξεριζώσω από την καρδιά μου τα βλαστάρια της αγάπης που είχα δει.»* (Μπροντέ 2019, σελ., 262). Αυτή η ομολογία όχι μόνο υπογραμμίζει την εσωτερική της σύγκρουση, αλλά υπογραμμίζει και την επιθυμία της για συναισθηματική και ηθική ακεραιότητα, η οποία καθοδηγεί μεγάλο μέρος των πράξεών της σε όλο το μυθιστόρημα.

Η Τζέιν και ο Ρότσεστερ αρραβωνιάζονται και ακολουθούν αρκετές σελίδες που αφηγούνται το μεταξύ τους ειδύλλιο. Ένα ενδιαφέρον επεισόδιο είναι η σκηνή στα μαγαζιά, όπου ο Ρότσεστερ προσπαθεί να την «κερδίσει» με κοσμήματα και μετάξια πριν από τον

γάμο τους, αλλά η Τζέιν αντιστέκεται, διεκδικώντας την ταυτότητά της πέρα από τον υλικό πλούτο: *«Δεν θα είμαι η Αγγλίδα σας Σελίν Βαράν. Θα συνεχίσω να κάνω την γκουβερνάντα στην Αντέλ. Έτσι θα έχω κέρδος τη σίτιση και τη στέγαση μου, και τριάντα λίρες το χρόνο επιπλέον. Με αυτά τα λεφτά θα αγοράσω μόνη μου την γκαρνταρόμπα μου...»* (Μπροντέ 2019, σελ. 406). Η άρνησή της να εμπορευματοποιηθεί ή να υιοθετήσει έναν υποτακτικό, διακοσμητικό ρόλο στη ζωή του Ρότσεστερ αμφισβητεί την παραδοσιακή στάση και θέση των φύλων της εποχής της. Δεν υποκύπτει και ορθώνει το ανάστημά της με καθαρό λόγο και πυγμή αντικρούοντας κάθε πρόταση και αντίλογο. Μία από τις κύριες τάσεις στο μυθιστόρημα είναι η αποδοκιμασία της γυναικείας υποταγής, και αυτή η πτυχή φαίνεται ξεκάθαρα στην περίπτωση της Τζέιν.

Όταν αποκαλύπτεται ότι ο Ρότσεστερ είναι ήδη παντρεμένος, και δεν μπορεί να πάρει διαζύγιο, καθώς η σύζυγός του είναι σχιζοφρενής, προτείνει στη Τζέιν να ζήσουν μαζί χωρίς να παντρευτούν, ίσως κάπου στο εξωτερικό, στην Ιταλία. Η Τζέιν αρνείται, καθώς η σεξουαλική σχέση εκτός γάμου είναι αδιανόητη γι αυτήν, ήταν αδιανόητη στη Βικτωριανή Αγγλία, πράγμα που έχει προκαλέσει διαμάχες ανάμεσα στις αναγνώστριές της (γιατί να μην το κάνει;). Μάλιστα υπάρχει ένα σημείο στο κείμενο που έχει ερμηνευθεί ως προσπάθεια του Ρότσεστερ να τη βιάσει, αλλά η Τζέιν αντιστέκεται σθεναρά, δηλώνοντας τον αυτοσεβασμό και τα ηθικά της όρια: *«Οι νόμοι και οι αρχές δεν είναι για τις ώρες χωρίς περιορισμούς. Είναι για τέτοιες ώρες, σαν και αυτή, όταν το κορμί και η ψυχή επαναστατούν ενάντια στην ακαμψία αυτών των νόμων και των αρχών. Είναι αυστηροί, όμως δεν πρέπει να παραβιάζονται. Αν εγώ για την προσωπική μου βολή τους καταπατώ, ποια είναι η αξία τους;»* (Μπροντέ 2019, σελ. 477). Αυτή η στιγμή είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη της Τζέιν, καθώς δείχνει την ικανότητα να αντιστέκεται κανείς στις δικές του παρορμήσεις για χάρη των αρχών, οι οποίες καθορίζουν την ωριμότητα. Η Τζέιν έχει πλέον έναν αυτοέλεγχο και μια κυριαρχία στα συναισθήματά της ακόμη και σε τόσο συναισθηματικά φορτισμένες στιγμές τα πιστεύω και η ηθική της είναι άκαμπτα και δεν τα διαπραγματεύεται για κανένα λόγο όσο επίπονο αν είναι για την ίδια.

Αυτή η απόφαση της Τζέιν να εγκαταλείψει τον Ρότσεστερ φωτίζεται περαιτέρω μέσα από την ανάλυση της Thomas (2007) για την *Jane Eyre* στο πλαίσιο του Χριστιανισμού και της δουλείας. Η Thomas διερευνά πώς η Charlotte Brontë ασκεί κριτική στις καταπιεστικές δομές της εποχής της, κάνοντας παραλληλισμούς μεταξύ του θεσμού της δουλείας και της υποταγής των γυναικών. Η άρνηση της να υποταχθεί στη διγαμία του Ρότσεστερ μπορεί να θεωρηθεί ως απόρριψη της πιθανής υποδούλωσής της μέσα σε ένα

ηθικά διεφθαρμένο σύστημα, που αντικατοπτρίζει την ευρύτερη κοινωνική καταπίεση των γυναικών. Αυτή η αντίσταση όχι μόνο ενισχύει την ηθική της ακεραιότητα αλλά και την επιθυμία της για αληθινή ισότητα στις σχέσεις της, απορρίπτοντας την ιδέα ότι ανήκει ή ελέγχεται από άλλον. Επιβεβαιώνοντας την ανεξαρτησία της και εγκαταλείποντας τον κύριο Ρότσεστερ, η Τζέιν ευθυγραμμίζεται επίσης με μια ευρύτερη αντίσταση σε όλες τις μορφές κυριαρχίας, είτε βασίζονται στη φυλή, την τάξη ή το φύλο. Η ανάλυση της Thomas υπογραμμίζει την πολυπλοκότητα της κριτικής της Charlotte Brontë, καταδεικνύοντας πώς οι προσωπικοί αγώνες της Τζέιν είναι εμβληματικοί ενός ευρύτερου αγώνα ενάντια στη συστημική αδικία (Thomas, 2007).

Συμπερασματικά, στο έργο παρουσιάζεται πολυεπίπεδα το ζήτημα της κοινωνικής κριτικής, της ταυτότητας, και της ηθικής μέσα από τους χαρακτήρες της *Τζέιν Έιρ*. Προβάλλοντας την ανεξαρτησία στη φωνή της Τζέιν, η Brontë όχι μόνο κατασκευάζει μια συναρπαστική πλοκή της ιδιωτικής ζωής ενός ατόμου, αλλά δίνει επίσης μια εμπνευσμένη κοινωνική διαμαρτυρία ενάντια στη γυναικεία καταπίεση που υπάρχει στη δεδομένη κοινωνία. Αυτή η πολύπλοκη αλληλεπίδραση αφηγηματικών τεχνικών και θεματικών στοιχείων καθιστά την *Τζέιν Έιρ* ένα σημαντικό έργο τόσο στις λογοτεχνικές όσο και στις φεμινιστικές σπουδές.

Η κυριολεκτική και συμβολική λειτουργία της ασθένειας και του θανάτου στο μυθιστόρημα

Η ασθένεια και οι θάνατοι των γυναικείων χαρακτήρων του μυθιστορήματος είναι ένα θέμα επίσης όπου κυριαρχεί σε όλο σχεδόν το μυθιστόρημα και μπορούν να εξεταστούν μέσα από τη θεωρία της πειθαρχίας και της τιμωρίας του Michel Foucault. Ο Foucault συζητά πώς οι κοινωνίες ελέγχουν και ομαλοποιούν τη συμπεριφορά μέσω διαφόρων ιδρυμάτων, συμπεριλαμβανομένων των σχολείων και των ασύλου (Foucault, 1977). Επιπροσθέτως, κάτι που θα πρέπει να αναφερθεί στο συγκριμένο σημείο, είναι το ποια θέματα νοσηματοδοτούνται πίσω από τις ασθένειες αλλά και θανάτους. Το γεγονός ότι αρρωσταίνει το γυναικείο φύλο όπως η φίλη της στο οικοτροφείο, η πρώτη σύζυγος του Ρότσεστερ από ψυχική διαταραχή, η θεία, καθώς και η ίδια η Τζέιν στους βάλτους, η συγγραφέας δεν αφήνει τα περιθώρια να τα παραβλέψει ο αναγνώστης: «*Φοβερό και αλλόκοτο μου φάνηκε – αχ, κύριε, πρώτη μου φορά είδα τέτοιο πρόσωπο! Ήταν ένα πρόσωπο χωρίς χρώμα – ήταν ένα άγριο πρόσωπο. Μακάρι να μπορούσα να ξεχάσω πως στριφογύριζαν εκείνα τα κόκκινα ματιά και πόσο τρομακτικό ήταν το μπλαβί πρήξιμο των γραμμών του*

προσώπου» (Μπροντέ, 2019, σελ.426). Οι συνθήκες και τα γεγονότα της εποχής παρουσιάζονται με κριτική ματιά και δεν μένουν ασχολίαστα από την συγγραφέα. αναδεικνύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την καταπίεση που υφίστανται οι γυναίκες.

Το σχολείο - οικοτροφείο Λόγουντ στο *Τζέιν Ειρ* αποτελεί μια πτυχή των τιμωρητικών μέτρων που επιδεικνύει η κοινωνία έναντι των νεαρών κυριών. Η Μπέρθα, πρώτη σύζυγος του Ρότσεστερ, είναι κλειδωμένη στη σοφίτα και συμβολίζει την τιμωρία που συναντούσαν οι γυναίκες όταν ήταν επαναστατικές και αποκλίνουσες. Αυτό είναι σύμφωνο με την έννοια που αναπτύχθηκε από τον Althusser για τους Ιδεολογικούς Κρατικούς Μηχανισμούς που αναφέρονται στους θεσμούς ως παράγοντες που βοηθούν στην ενίσχυση της κυρίαρχης ιδεολογίας⁴ (Althusser, 1971).

Επιπλέον, τα θέματα της υγείας και της ψυχικής ασθένειας ως προβλήματα των γυναικείων χαρακτήρων και συσχετίζονται με την έλλειψη αντιλήψεων των Βικτωριανών για τέτοια ζητήματα και την κακομεταχείριση των γυναικών με τις εν λόγω ασθένειες. Θα μπορούσε να σημειωθεί ότι αυτό που αφηγείται και απεικονίζει το μυθιστόρημα για την Μπέρθα και τη μετέπειτα ρίψη της στο καθεστώς μιας «τρελής» συζύγου είναι ένα σχόλιο για τις ιατρικές και κοινωνικές πρακτικές του δέκατου ένατου αιώνα. Το έργο της Sandra Gilbert και της Susan Gubar, *The Madwoman in the Attic*, συζητά πώς η γυναικεία τρέλα στη λογοτεχνία συμβολίζει συχνά την καταστολή των γυναικείων φωνών και επιθυμιών (Gilbert & Gubar, 1979). Ο χαρακτήρας της Μπέρθα μπορεί να θεωρηθεί ως εκδήλωση αυτής της καταστολής, τονίζοντας τον καταστροφικό αντίκτυπο των κοινωνικών περιορισμών στην ψυχική υγεία των γυναικών.

Επομένως, ένας συνδυασμός των αφηγηματικών παραδειγμάτων και των θεματικών μοτίβων καθιστούν την *Τζέιν Ειρ* ένα πολυεπίπεδο κοινωνικό σχόλιο για τις ιδεολογίες της Βικτωριανής κοινωνίας. Επικεντρώνοντας τη φωνή και τις εμπειρίες της Τζέιν, η Charlotte Brontë όχι μόνο αφηγείται μια συναρπαστική ιστορία προσωπικής ανάπτυξης και ηθικής ακεραιότητας, αλλά επίσης αμφισβητεί τους πατριαρχικούς κανόνες που προσπαθούσαν να φιμώσουν και να περιορίσουν τις γυναίκες. Η αφήγηση της Τζέιν, αντίθετα, προσφέρει ένα

---

⁴ Οι ιδεολογικοί κρατικοί μηχανισμοί σύμφωνα με τη θεωρία του Althusser, αναφέρονται στη θρησκεία, στην οικογένεια, στον πολιτισμό, στην πολιτική, στην ηθική και στην αισθητική. Το εν λόγω άτομο που ερμηνεύεται σύμφωνα με αυτούς τους ιδεολογικούς μηχανισμούς, συμπεριφέρεται με τον τάδε τρόπο, υιοθετεί την τάδε πρακτική στάση και επιπλέον συμμετέχει σε ορισμένες τακτικές πρακτικές οι οποίες αντικατοπτρίζουν τον ιδεολογικό μηχανισμό από τον οποίο «εξαρτώνται» οι ιδέες που έχει επιλέξει ελεύθερα ως υποκείμενο. Σε κάθε αντίθετη περίπτωση, αν δεν εφαρμόζει αυτό που θεωρητικά ασπάζεται, τότε συνεπάγεται ότι έχει άλλες ιδέες στο μυαλό του, αντίθετες με την ιδεολογία και από αυτές που διακηρύσσει οπότε καθίσταται είτε «ασυνεπής» και είτε κυνικός ή διεστραμμένος (Althusser, 1971).

όραμα γυναικείας ενδυνάμωσης και ανθεκτικότητας, αμφισβητώντας τις πατριαρχικές δομές που επιδιώκουν να την περιορίσουν. Αυτό καθιστά την *Τζέιν Ειρ* όχι μόνο ένα από τα πιο σημαντικά μυθιστορήματα όσον αφορά την τεχνική της αφήγησης, αλλά παράλληλα, ένα έργο που προσφέρει στον αναγνώστη μια ουσιαστική και σε βάθος εξέταση των ζητημάτων που αφορούν τα δικαιώματα των γυναικών.

3.1.2 Περισσότερα για τη Φεμινιστική κριτική της *Τζέιν Ειρ*

Η συγγραφέας της *Τζέιν Ειρ*, Charlotte Brontë, έχει αναγνωριστεί ως μια από τις πρωτοπόρες φεμινίστριες, καθώς το βιβλίο της, αφηγείται την ιστορία μίας γυναίκας με ισχυρή θέληση. Το συνολικό ταξίδι της Τζέιν μπορεί να θεωρηθεί ως πικρό σχόλιο για τις επιλογές των γυναικών κατά τη Βικτωριανή περίοδο, που ταυτόχρονα εστιάζει στην ιδέα της απελευθέρωσης, στην έννοια της αρετής και στον αγώνα ενάντια στην κοινωνία.

Απεικόνιση της Τζέιν Ειρ ως ανεξάρτητη γυναίκα

Η αυτοδυναμία και ο αγώνας της Τζέιν ξεκινά από πολύ νωρίς, όταν προσπαθεί να πολεμήσει ενάντια στη συμπεριφορά της σκληρής και άκαρδης απέναντί της, θείας της και του ξαδέρφου της στο Γκέιτσχεντ. Το αίτημά της να τη σεβαστούν και να σταματήσει η κακοποίηση και η καταπίεσή της ως παιδιού είναι το θεμέλιο του αγώνα της ενάντια στην καταπίεση από τις αυταρχικές αρχές για το υπόλοιπο της ζωής της. Μιλώντας στη θεία της, την κυρία Ριντ, η Τζέιν δηλώνει: «Δεν είμαι ψεύτρα, γιατί αν ήμουν, θα έλεγα ότι σας αγαπώ, Όμως σας το δηλώνω ότι δε σας αγαπώ» (Μπροντέ 2019, σελ.55). Αυτή η τολμηρή δήλωση υπογραμμίζει την επιμονή της στην αλήθεια και τη δικαιοσύνη, αψηφώντας τον υποτακτικό ρόλο που αναμένεται από αυτήν, δείχνοντας τη δύναμη του λόγου της από μικρή και την καθαρότητα του μυαλού της. Γίνεται σύμβολο του ισχυρού χαρακτήρα και της θέλησης για δικαιοσύνη, της εξέγερσης κατά της καταπίεσης από την οικογένεια Ριντ, κερδίζοντας την ιδιότητα της επαναστάτριας. Οι Gilbert και Gubar (1979) στο *The Madwoman in the Attic* έχουν σωστά τονίσει ότι η αφήγηση της Charlotte Brontë κάνει την Τζέιν ισχυρή, επιτρέποντάς της να μιλήσει και συνεπώς να δείξει την προθυμία της να αψηφήσει τους κοινωνικούς κανόνες, οι οποίοι είναι σε αυτή την περίπτωση σκληροί και ανήθικοι.

Η αντίσταση της Τζέιν στις καταπιεστικές δυνάμεις δεν είναι μόνο μια δήλωση προσωπικής ανεξαρτησίας, αλλά αντανakλά επίσης ευρύτερες κοινωνικές κριτικές που ενσωματώνονται στην αφήγηση. Όπως σημειώνει η Leavis (1986) στη συγκριτική της ανάλυση του *David Copperfield* και της *Τζέιν Ειρ*, η Charlotte Brontë χρησιμοποιεί την

τόλμη της Τζέιν ως όχημα για να αμφισβητήσει την επικρατούσα κοινωνική τάξη πραγμάτων, ιδιαίτερα τις άκαμπτες ταξικές και έμφυλες ιεραρχίες της Βικτωριανής κοινωνίας. Η επιμονή της Τζέιν στη δική της ηθική και συναισθηματική ακεραιότητα, ακόμη και ως παιδί, σηματοδοτεί μια απόρριψη της παθητικής θηλυκότητας που αναμενόταν συχνά από τις γυναίκες αυτή την περίοδο. Αυτή η στιγμή εξέγερσης, επομένως, δεν είναι μόνο σημαντική για την προσωπική ανάπτυξη της Τζέιν, αλλά λειτουργεί και ως μικρογραφία της ευρύτερης φεμινιστικής κριτικής της Brontë. Η Leavis (1986), τονίζει ότι η ικανότητα της Τζέιν να διατυπώνει την αντίστασή της είναι αυτό που τελικά την ενδυναμώνει, και τη βοηθά να ξεπεράσει τους κοινωνικούς περιορισμούς που της επιβάλλονται. Αυτή η προοπτική ευθυγραμμίζεται με την ανάλυση των Gilbert και Gubar (1979), ενισχύοντας την ιδέα ότι η αφηγηματική στρατηγική της Brontë είναι βαθιά συνυφασμένη με τα φεμινιστικά θέματα του μυθιστορήματος, τοποθετώντας την Τζέιν ως μια φιγούρα που αποδοκιμάζει το κατεστημένο και την ηθική της εποχής.

Στο έργο της Brontë, τονίζεται η ανάγκη για απελευθέρωση και αυτονομία των γυναικών. Για τις γυναίκες του 19^{ου} αιώνα, τέτοιου είδους επιλογές ήταν ιδιαίτερα δύσκολες, γεγονός που κάνει την τελική νίκη της Τζέιν και την ευκαιρία της να ζήσει τη ζωή της όπως θέλει, μια ριζική απόκλιση από τους κανόνες της εποχής της. Η εξέλιξη της ηρωίδας Τζέιν σε μια γυναίκα με αυτοπεποίθηση και αξίες είναι ένα σαφές παράδειγμα της φεμινιστικής διάστασης του μυθιστορήματος, που πραγματεύεται το δικαίωμα των γυναικών να επιλέγουν τη ζωή τους.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει αναφορά σχετικά με την διακειμενικότητα που παρουσιάζει το μυθιστόρημα με την *Σταχτοπούτα*, καθώς σύμφωνα με τις Σηφάκη και Κονταξή (2021), και τα δυο αναφέρονται σε αφηγήσεις ορφανών κοριτσιών σε δύσκολες και απάνθρωπες συνθήκες εντός του οικογενειακού τους περιβάλλον. Εντούτοις, η *Σταχτοπούτα* βρίσκει την ευτυχία μέσα από την ομορφιά της την καλοσύνη την υπομονή την καρτερικότητα την υπακοή και χωρίς καμιά αντίδραση του χαρακτήρα της κερδίζοντας τον πρίγκιπα ως ανταμοιβή όλων των παραπάνω. Εν αντιθέσει η ηρωίδα, η Τζέιν, έχει συνηθισμένο παρουσιαστικό δεν είναι συμβατικά όμορφη, και εκδηλώνει ανυπακοή, θράσος και θάρρος, τολμά, διεκδικεί και αντιστέκεται στο κατεστημένο και στην προδιαγεγραμμένη πορεία μιας φτωχής κοπέλας για την οποία ο γάμος θα φάνταζε όνειρο χωρίς διαπραγματεύσεις. Η Margaret M. Clarke (2000) διερευνά τους παραλληλισμούς μεταξύ της *Τζέιν Εϊρ* και της *Σταχτοπούτας*, τονίζοντας πώς η αφηγηματική προοπτική της Τζέιν αναδεικνύει τη μεταμόρφωση και την αυτοενδυνάμωσή της μέσα σε μια πατριαρχική

κοινωνία. Οι γενικές ομοιότητες μεταξύ της *Τζέιν Έιρ* και της φιγούρας της *Σταχτοπούτας* περιλαμβάνουν χαμένες μητέρες και σκληρά υποκατάστατα μητέρων, καθώς στο μυθιστόρημα, η θεία Ριντ της Τζέιν θα μπορούσε να παρομοιάζει με την "κακιά μητριά" της Σταχτοπούτας. Ταυτόχρονα, όπως και η *Σταχτοπούτα*, έτσι και η *Τζέιν Έιρ* γίνεται ένα είδος υπηρέτριας καθώς η υπηρέτρια της κυρίας Ριντ την απασχολούσε να ταχτοποιεί το δωμάτιο, να ξεσκονίζει κ.λπ. Αργότερα, κατά τη διάρκεια που ο κύριος Ρότσεστερ διασκεδάζει τις κυρίες από τις οποίες φαίνεται ότι, όπως ο πρίγκιπας στη *Σταχτοπούτα*, πρόκειται να διαλέξει σύζυγο, η Τζέιν Έιρ εξακολουθεί να είναι εξόριστη στους οικιακούς χώρους του κάστρου του Ρότσεστερ.

Η περίπλοκη αλληλεπίδραση προσωπικού τραύματος, θέλησης, προσπάθειας και κοινωνικών περιορισμών που βιώνει η Τζέιν είναι βαθιά συνυφασμένη με τα ευρύτερα θέματα της καταπίεσης και της χειραφέτησης, στο πλαίσιο των βικτωριανών κανόνων φύλου αλλά όχι μόνο. Όπως διερευνά η Thomas (2007), το μυθιστόρημα όχι μόνο απεικονίζει τους εσωτερικούς αγώνες της Τζέιν, αλλά χρησιμεύει επίσης ως ένα ευρύτερο σχόλιο για τις καταπιεστικές δομές της εποχής συνολικά. Η Thomas υποστηρίζει ότι το ταξίδι της Τζέιν είναι κατ' αρχάς εμβληματικό μιας βαθύτερης κριτικής των περιορισμών που επιβάλλονται στις γυναίκες από μια πατριαρχική κοινωνία, είναι όμως και πολύ σημαντικό το γεγονός ότι αυτοί συχνά παραλληλίζονται με τη συστηματική υποταγή που συναντάται σε άλλες μορφές καταπίεσης, όπως στις ταξικές σχέσεις αλλά και στον θεσμό της δουλείας. Όπως γράφει και ο Gawthrop (2003), το επαναλαμβανόμενο μοτίβο της δουλείας στη *Τζέιν Έιρ* δεν είναι απλώς ένα στοιχείο φόντου, αλλά ένα κεντρικό στοιχείο που ενισχύει τον αγώνα της Τζέιν για αυτονομία και αυτοπροσδιορισμό. Το μυθιστόρημα εστιάζει στην οπτική της ηρωίδας, κοινωνώντας στους αναγνώστες τους περιορισμούς που υφίσταται. Περιορισμοί που φανερώνουν ευρύτερα τα καταπιεστικά συστήματα, όπως η δουλεία. Η Brontë δημιουργεί έναν παραλληλισμό μεταξύ των περιορισμών που βιώνει η Τζέιν και των περιορισμών που επιβάλλονται σε μια πατριαρχική κοινωνία ενισχύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τους αναγνώστες, να κατανοήσουν βαθύτερα τις εσωτερικές συγκρούσεις και τα συναισθηματικές μάχες της Τζέιν, αναδεικνύοντας πως η απελευθέρωση και η απόκτηση δύναμης και αυτοπεποίθησης είναι θεμελιώδη ζητήματα που θίγει το μυθιστόρημα (Gawthrop, 2003). Αυτό το στοιχείο προσθέτει μια θέση κοινωνικοπολιτικού σχολιασμού της Charlotte Brontë στο μυθιστόρημα, κάνοντας την αφήγηση όχι μόνο ένα προσωπικό ταξίδι, αλλά και μια πολιτική κριτική.

Η εστίαση της αφήγησης στην ανθεκτικότητα και τον τελικό θρίαμβο της Τζέιν μπορεί επομένως να θεωρηθεί ως μια ισχυρή δήλωση ενάντια σε αυτούς τους κοινωνικούς περιορισμούς, ενισχύοντας τη διαρκή συνάφεια του μυθιστορήματος με τις συζητήσεις για το φύλο αλλά και γενικότερα την κοινωνική δικαιοσύνη (Thomas, 2007). Αυτή η προοπτική εμπλουτίζει την κατανόησή μας για το έργο της Charlotte Brontë όχι μόνο ως προσωπική αφήγηση ανάπτυξης και ανεξαρτησίας αλλά και ως κριτική εξέταση των ευρύτερων κοινωνικών συστημάτων που προσπαθούσαν να περιορίσουν και να ελέγξουν τις γυναίκες κατά τη Βικτωριανή εποχή. Έτσι, η νίκη της Τζέιν επί των καταπιεστικών δομών είναι μια ανατροπή των παραδοσιακών πατριαρχικών προσδοκιών φύλου, μια απελευθέρωση που οδηγεί στον επαναπροσδιορισμό της θέσης της γυναίκας στην κοινωνία.

Σε αυτό το πλαίσιο, αξίζει να παραθέσουμε ένα εμβληματικό σημείο του μυθιστορήματος, όπου η Τζέιν ασφυκτιώντας στο ήσυχο και χωρίς ερεθίσματα περιβάλλον του Θόρνφιλντ, ανεβαίνει στην ταράτσα και ατενίζει τον ορίζοντα και όπου συγκρίνει τον θυμό των γυναικών με τον θυμό των επαναστατημένων λαών:

«Κανείς δεν ξέρει, πέρα από τις πολιτικές επαναστάσεις, πόσες άλλες ζυμώνονται μέσα στα εκατομμύρια των ανθρώπων που κατοικούν τη γη. Πιστεύεται πως οι γυναίκες γενικά είναι πιο ήσυχες, όμως οι γυναίκες αισθάνονται όπως ακριβώς και οι άντρες. Έχουν ανάγκη να ασκούν τις ικανότητές τους και να έχουν περιθώριο να αναπτύσσονται, όπως ακριβώς και οι άντρες. Υποφέρουν από τους υπερβολικούς περιορισμούς, από την απόλυτη τελμάτωση, όπως υποφέρουν και οι άντρες. Και είναι στενομυαλιά για τους προνομιούχους άντρες συνανθρώπους τους να λένε πως οι γυναίκες πρέπει να προορίζονται στο να φτιάχνουν πουτίγκες και να πλέκουν κάλτσες, να παίζουν πιάνο και να κεντάνε τσαντάκια. Δείχνει περιφρόνηση το να τις καταδικάζουν ή να τις περιγελούν όταν αυτές προσπαθούν να κάνουν ή να μάθουν περισσότερα απ' όσα παραδοσιακά θεωρούνται αναγκαία για το φύλο τους» (Μπροντέ 2019, σελ.166).

Ενσωμάτωση φεμινιστικών θεμάτων στην αφήγηση

Τα φεμινιστικά θέματα στη *Τζέιν Ειρ* ενσωματώνονται αρμονικά εντός της πλοκής και παρουσιάζονται μέσα από τους εσωτερικούς μονολόγους της Τζέιν και τις αλληλεπιδράσεις της με άλλους χαρακτήρες. Η επιστροφή της στον κύριο Ρότσεστερ, με τις δικές της εμπειρίες προς την ενηλικίωση, τον βρίσκει αβοήθητο σε ένα σχεδόν ερειπωμένο

σπίτι, τυφλωμένο και με ένα μόνο χέρι. Αυτή η σκηνή αποτυπώνει την τελευταία αλλαγή στη σχέση εξουσίας και δύναμης του ζευγαριού. Έρχεται μαζί του ως ισότιμη, αν όχι φροντίστρια, αντιστρέφοντας την προηγούμενη δυναμική της σχέσης τους: «*Αναγνώστη μου, τον παντρεύτηκα*» (Μπροντέ 2019, σελ. 678). Αυτή η γραμμή, που διατυπώνεται με απλότητα, υπογραμμίζει μια ένωση που δημιουργήθηκε όχι από εξάρτηση αλλά από αμοιβαίο σεβασμό και αγάπη.

Από αυτά τα παραπάνω παραδείγματα η Charlotte Brontë δεν αφηγείται απλώς μια ατομική ιστορία ενηλικίωσης της *Τζέιν Ειρ*, που γίνεται και συγγραφέας της ίδιας της τής ζωής παράλληλα και ζωγράφος, αλλά γράφει ένα μυθιστόρημα γυναικείας απελευθέρωσης με πολύ έξυπνο τρόπο. Αμφισβητεί το καθιερωμένο γυναικείο καθεστώς της περιόδου και διεκδικεί την ικανότητα των γυναικών να ορίσουν και να ολοκληρώσουν τον χαρακτήρα και το ηθικό τους πλαίσιο, έξω από τα όρια της λογοκρισίας της κουλτούρας της εποχής. Η Charlotte Brontë στο αριστούργημά της δημιουργεί ένα κορίτσι που δεν μοιάζει με τα άλλα, κατασκευάζει από την αρχή ένα πρόσωπο, μια ύπαρξη, με πολλές δυσκολίες και κακουχίες στον δρόμο του και ταυτόχρονα μέσα από αυτό προκαλεί και προσκαλεί την αναγνώστρια να ταυτιστεί και να μπει στη θέση της.

Η αλλαγή των σχέσεων εξουσίας καθώς η Τζέιν, ανεξάρτητη και δυνατή γυναίκα, επιστρέφει στον μέλλοντα σύζυγό της, τυφλό και σε κατάσταση αδυναμίας, έθεσε τα θεμέλια για την πλοκή του βιβλίου. Η τελευταία αλλαγή, σε αυτή την περίπτωση, απεικονίζει μια κατάσταση όπου η Τζέιν γίνεται μέρος της σχέσης με ισότητα και ίσως από θέση ισχύος πια, που συνοδεύει την αγάπη. Το έργο των Gilbert και Gubar (1979) καταδεικνύει πώς η ιστορία της Charlotte Brontë υπογραμμίζει την ανυπάκουη συμπεριφορά της πρωταγωνίστριας, η οποία αποτελεί εξύμνηση του ανεξάρτητου και ηθικού γυναικείου χαρακτήρα της Βικτωριανής εποχής.

Έτσι, η τελική επιλογή της Τζέιν να παντρευτεί τον Ρότσεστερ αφού έχει αγωνιστεί για την ελευθερία της μπορεί να είναι το σχόλιο της συγγραφέως για την κατάσταση των γυναικών της Βικτωριανής εποχής. Παρά το γεγονός ότι, στο πλαίσιο του μυθιστορήματος, ο θεσμός του γάμου ήταν ένας άκαμptos κοινωνικός πυλώνας, η αναπαράσταση του γάμου της Τζέιν από τη συγγραφέα βασίζεται στη συντροφικότητα αντί της υποταγής. Παρά το γεγονός ότι αυτή η επιλογή του γάμου ως το αίσιο τέλος του μυθιστορήματος συνάδει με τις νόρμες της εποχής, οι αλλαγές στην κατάσταση τόσο της Τζέιν όσο και του Ρότσεστερ σημαίνουν

ότι η Τζέιν παραμένει ένας αληθινός φεμινιστικός χαρακτήρας που επαναπροσδιορίζει τους τυπικούς ρόλους των φύλων.

3.2 Ανάλυση: «*Ανεμοδαρμένα Ύψη*» της Emily Brontë (1847)⁵

Περίληψη

Το μυθιστόρημα που έχει ως σημείο αναφοράς τον πύργο στο Γουάδεριν Χάιτς αφηγείται την ιστορία του Χήθκλιφ, ενός ορφανού παιδιού που υιοθετείται από τον ιδιοκτήτη του πύργου, Έντουαρντ Έρνσω, και της μικρής Κάθριν, της κόρης του. Ανάμεσα στα δύο παιδιά αναπτύσσεται μια βαθιά σχέση αγάπης και εξάρτησης, η οποία, όμως, δοκιμάζεται από τις κοινωνικές συμβάσεις και τις επιλογές των γύρω τους. Ο Χήθκλιφ, απορρίπτεται από την Κάθριν, γιατί επιλεγεί να παντρευτεί τον Έντγκαρ, έναν νέο από μια καθωσπρέπει οικογένεια που την αγάπα πολύ, συμβατό με τις κοινωνικές επιταγές της εποχής. Απορρίπτεται παράλληλα και από το κοινωνικό του περιβάλλον και φεύγει από τα Ανεμοδαρμένα Ύψη, τον πύργο που μένει των Έρνσω, για να επιστρέψει χρόνια αργότερα πλούσιος και εκδικητικός. Από εκείνη τη στιγμή και μετά, η ζωή όλων των χαρακτήρων θα αλλάξει δραματικά, καθώς ο Χήθκλιφ θα προσπαθήσει να εκδικηθεί όσους τον πληγώσανε, και να κατακτήσει την αγάπη της Κάθριν με κάθε τρόπο. Η Κάθριν ζει το δικό της μαρτύριο, αφού η επιλογή του γάμου της ήταν μια σύμβαση με το κατεστημένο και τα κοινωνικά πρέπει, καταπνίγοντας τα συναισθήματά της για τον Χήθκλιφ και κάνοντας μια ζωή συμβατική χωρίς παθός και αληθινή αγάπη. Η ιστορία αφηγείται την πορεία και το τραγικό τέλος δύο ερωτευμένων ανθρώπων ακόμη στη μετά θάνατο ζωή.

Η σχέση της Κάθριν με τον Χήθκλιφ είναι αυτή που εξουσιάζει όλο το μυθιστόρημα. Μετά τον γάμο της με τον Έντγκαρ, η ζωή και των δυο αλλάζει ριζικά. Η Κάθριν ζει μια συμβατική ζωή. Όταν όμως μετά από χρόνια επιστέφει ο Χήθκλιφ για να πάρει την εκδίκησή του κι όλα αλλάζουν. Γίνεται ο ιδιοκτήτης του πύργου, παντρεύεται την αδελφή του Έντγκαρ, την Ισαβέλλα, και έχει ήδη καταστρώσει το σχέδιο εκδίκησης προς όλους τους Έρνσω. Η Κάθριν αρρωσταίνει και πεθαίνει μέσα σε ένα παραλήρημα αγάπης και εξάρτησης

---

⁵ Όλες οι αναφορές είναι στην έκδοση Brontë, E., (2022). *Ανεμοδαρμένα Ύψη* (Α. Μπερλή, Μτφρ.). Εκδόσεις Άγρα.

από τον Χήθκλιφ. Η αγάπη της προς αυτόν δεν ξεπεράστηκε ποτέ. Το φάντασμα της Κάθριν στοιχειώνει τον Χήθκλιφ όπου αρχίζει κι αυτός να καταρρέει ψυχικά και σωματικά μη μπορώντας να διαχειριστεί την απώλεια της αγαπημένης του που ήταν αυτό που τον ολοκλήρωνε. Τη βλέπει, της μιλά και ζητά συγχώρεση απεγνώσμενα από τη νεκρή πια Κάθριν. Αποκορύφωμα όλων αυτών το γεγονός της εκταφής της από τον ίδιο, ώστε να την δει για τελευταία φορά και να περάσουν μαζί στην αιώνια ζωή, μιας και στην επί γης ζωή δεν μπόρεσαν να ζήσουν την αγάπη τους.

3.2.1 Αφηγηματική ανάλυση

Η Emily Brontë επέλεξε μια σύνθετη και μάλλον μυστηριώδη πλοκή στα *Ανεμοδαρμένα Ύψη* που γραφτήκαν το 1847, και πράγματι αυτή η επιλογή προσθέτει στο θέμα του έργου και αυξάνει τη συναισθηματική του επιρροή. Λόγω της εμπλοκής αρκετών αφηγητών και χρονικών αλλαγών, η δημιουργία βαθιών και πολύπλοκων χαρακτήρων και πρωταγωνιστών αποτελεί ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα του μυθιστορήματος, το οποίο εστιάζει στην ψυχολογική ανάλυση των ηρώων του κι επιτρέπει στον αναγνώστη να δει από πολλές πλευρές την ιστορία.

Σύνθετη δομή αφήγησης και πολλαπλοί αφηγητές

Στο μυθιστόρημα *Ανεμοδαρμένα Ύψη* η κύρια αφήγηση γίνεται μέσα από τα μάτια του κ. Λόκγουντ, ενός ενοίκου του διπλανού πύργου που ανήκει στην ιδιοκτησία των Έρνσω, του οποίου η αρχική επίσκεψη στο Γουάδεριν Χάιτς και το μετέπειτα ενδιαφέρον για την ιστορία του πλαισιώνουν την πλοκή: «Μόλις γύρισα από μian επίσκεψη στον σπιτονοικοκύρη μου – τον μονήρη γείτονα και κακό μπελά που με βρήκε!» (Μπροντέ 2022, Εκδόσεις Άγρα, σελ.57).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί πως η έκδοση που επιλέχθηκε προς ανάλυση είναι του εκδοτικού οίκου Άγρα, 7η ανατύπωση τον Οκτώβριο του 2022. Η επιλογή αυτή δεν ήταν τυχαία καθώς η συγκεκριμένη έκδοση δίνει πιστή απόδοση του πρωτοτύπου, με το πλήρες κείμενο χωρίς περικοπές και κενά, προσεγμένο λεξιλόγιο και μετάφραση που ανταποκρίνεται στο αρχικό κείμενο της Emily Brontë. Παρέχει στον αναγνώστη και στην αναγνώστρια στο εισαγωγικό μέρος του μυθιστορήματος, πληροφορίες και αναλύσεις που μελετούν και προσπαθούν να ερμηνεύσουν το κείμενο εμπλουτίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη γνώση και τη θεώρηση του κειμένου προς αυτούς.

Τα σημεία όπου γίνονται αναφορές με την μέθοδο της ευθείας αφήγησης είναι ελάχιστα. Η ιστορία που διαδραματίζεται σε όλο το μυθιστόρημα αφορά άλλα πρόσωπα,

‘κάποιους άλλους’ και επιτελείται στο παρελθόν. Ωστόσο, οι σημαντικότερες πληροφορίες για τις οικογένειες Έρνσω και Λίντον λέγονται από τη Νέλλυ Ντιν, την οικονόμο, της οποίας η άποψη είναι από «πρώτο χέρι». Το γεγονός ότι η Νέλλυ Ντιν ερμηνεύει τον κύριο ρόλο της αφηγήτριας δίνει στον αναγνώστη μια εικόνα των γεγονότων, κάτι που όμως προσδίδει μια αναξιοπιστία λόγω της προκατάληψης της και της προσωπικής της εμπλοκής στην υπόθεση. Αυτή η τεχνική δημιουργεί το αίσθημα της δυσπιστίας κάνοντας τους αναγνώστες να έχουν αμφιβολίες για την αυθεντικότητα της ιστορίας και τη φύση των χαρακτήρων, ιδιαίτερα των Χήθκλιφ και Κάθριν. Οι αφηγήσεις της Νέλλυ χρωματίζονται από την προσωπική της προκατάληψη, συμπεριλαμβανομένων των συναισθημάτων της, τα οποία διαμορφώνουν τη στάση του αναγνώστη απέναντι στα γεγονότα.

Αυτή η προσέγγιση για την κατανόηση των γεγονότων δίνει στον αναγνώστη μια, όχι και τόσο άμεση άποψη των πραγμάτων, κάτι που κάνει την πλοκή μυστηριώδη. Οι προσωπικές της κρίσεις επηρεάζουν τον τρόπο, με τον οποίο ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται άλλους χαρακτήρες, κυρίως του Χήθκλιφ και της Κάθριν. Παίρνοντας η ίδια τη φωνή των πρωταγωνιστών, χρωματίζει τα γεγονότα με τη δική της ματιά και θέση που είχε στα γεγονότα, μιας και σε όλες σχεδόν τις αφηγήσεις ήταν παρούσα και είχε άποψη από «πρώτο χέρι», όπως έχει ήδη αναφερθεί: *«Της έπιασα το χέρι και της είπα να συνέλθει, γιατί τη συγκλόνιζαν οι σπασμοί και τα ματιά της ήταν καρφωμένα στον καθρέφτη»* (Μπροντέ 2022, σελ. 199). Σε άλλο σημείο αναφέρει την επίδραση που είχε πάνω της αυτή η κατάσταση που εν τέλει, δεν την άφηγε αδιάφορη παρά εμπλέκονταν πολύ συναισθηματικά σ’ αυτήν: *«Οι υπηρέτες δεν μπόρεσαν να ανεχτούν για πολύ την τυραννική συμπεριφορά του. Ο Ιωσήφ και εγώ ήμασταν οι μόνοι που μείναμε. Δεν μου ‘κανε καρδιά να αφήσω το παιδί...»* (Μπροντέ 2022, σελ. 131).

Η πολυεστιασμένη προσέγγιση του να αφηγούνται την ιστορία διαφορετικοί χαρακτήρες και η χρήση διαφόρων χρονικών πλαισίων είναι πολύ αποτελεσματική στην ψυχολογική μελέτη των χαρακτήρων της Emily Brontë με συνέπεια τη δημιουργία ενός περίπλοκου λογοτεχνικού έργου.

Το μυθιστόρημα χρησιμοποιεί μια σύνθετη αφηγηματική δομή, όπου η κύρια ιστορία πλαισιώνεται από τις παρατηρήσεις και τις εμπειρίες του κ. Λόκγουντ. Η αρχική του επίσκεψη στο Γουάδεριν Χάιτς και η επακόλουθη περιέργεια για τους κατοίκους του θέτουν το σκηνικό για το δράμα που εκτυλίσσεται. Η χρήση αυτής της μορφής πλαισίωσης μαζί με την κεντρική πλοκή που αφηγείται η οικονόμος, Νέλλυ Ντιν, φέρνει στην επιφάνεια τα θέματα της υποκειμενικότητας και της προκατάληψης των αφηγητών. Οι αναγνώστες, όπως έχει αναφερθεί και πιο πάνω, πρέπει να προσπαθήσουν να αξιολογήσουν την αλήθεια των

όσων λέγονται από έναν δεδομένο αφηγητή, λαμβάνοντας υπόψη τις αφηγήσεις της Νέλλυ Ντιν, οι οποίες συνοδεύονται από τις απόψεις της, επικριτικές και μεροληπτικές.

Όπως εξηγεί ο Genette (1980), τέτοιες αφηγηματικές διαδικασίες παίζουν κρίσιμο ρόλο στον καθορισμό του προσανατολισμού του αναγνώστη προς το κείμενο. Επιπλέον, το μυθιστόρημα, με τις πολλαπλές αφηγήσεις και τα χρονικά άλματα, εμβαθύνει στα ζητήματα της μνήμης και της ταυτότητας, δημιουργώντας ένα πλέγμα από αναμνήσεις και αφηγήσεις. Αυτή η πολυπλοκότητα παραπέμπει και στη θεωρία του Foucault (1977), για τη σχέση εξουσίας και γνώσης, καθώς οι χαρακτήρες προσπαθούν να διαμορφώσουν την ιστορία τους και να επηρεάσουν τον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι άλλοι και προσλαμβάνουν την πραγματικότητα σε ένα δεδομένο κοινωνικό πλαίσιο.

Επιπτώσεις χρονολογικών διαταραχών

Η Emily Brontë αναπτύσσει μια μη γραμμική αφηγηματική δομή που σημαίνει ότι τα γεγονότα που απεικονίζονται στο μυθιστόρημα δεν συμβαίνουν πάντα διαδοχικά και κάνουν τον αναγνώστη να κατασκευάσει την αφήγηση. Η τεχνική αυτή επιτρέπει στην συγγραφέα να αποτυπώνει την ένταση και την πολυπλοκότητα των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των χαρακτήρων, με κεντρικό άξονα αυτή της σχέσης του Χήθκλιφ και της Κάθριν. Έτσι, η επεισοδιακή δομή αντιστοιχεί στην επεισοδιακή ύπαρξη των χαρακτήρων, υπογραμμίζοντας έτσι το πάθος, την εκδίκηση κι έναν ατελείωτο κύκλο πόνου.

Αφηγηματικές Τεχνικές και Θεματικό Περιεχόμενο

Τα κύρια θέματα του μυθιστορήματος διατυπώνονται ξεκάθαρα από την Emily Brontë μέσω της επιλογής της αφηγηματικής τεχνικής που χρησιμοποιείται στο μυθιστόρημα. Η χρήση των απόψεων της Νέλλυ και του κ. Λόκγουντ για την αφήγηση της ιστορίας επιτρέπει την εξερεύνηση διαφόρων στοιχείων, συμπεριλαμβανομένης της εμμονής, της εκδίκησης και του φανταστικού, που δεν θα ήταν δυνατό με τη χρήση ενός και μόνο αφηγητή.

Έτσι, χρησιμοποιώντας μια περίπλοκη τεχνική αφήγησης, τα *Ανεμοδαρμένα Ύψη* όχι μόνο περιγράφουν την ιστορία των παθιασμένων και ευαίσθητων σχέσεων μεταξύ των βασικών χαρακτήρων, αλλά κάνουν τον αναγνώστη να συνειδητοποιήσει ότι ο κόσμος δεν είναι ιδανικά πλασμένος και ο καθένας φέρει στην ιστορία τη δική του άποψη. Οι τεχνικές της αφήγησης που χρησιμοποιεί η Emily Brontë συμβάλλουν στον εμπλουτισμό των θεματικών στρωμάτων - επιπέδων και κάνουν το μυθιστόρημα ένα από τα πιο ουσιαστικά

έργα που περιγράφουν ανθρώπινα πάθη και δεσμούς. Η αφηγηματική πολυπλοκότητα στο μυθιστόρημα όχι μόνο ενισχύει την ενασχόληση του αναγνώστη με τα θέματα του μυθιστορήματος, αλλά προκαλεί, επίσης, κριτικό στοχασμό σχετικά με την αξιοπιστία των ίδιων των αφηγητών. Αυτή η τεχνική ευθυγραμμίζεται με την ανάλυση του αφηγηματικού λόγου του Genette (1980), όπου η μη γραμμική δομή επιτρέπει μια πολυεπίπεδη εξερεύνηση των κινήτρων των χαρακτήρων και του θεματικού βάθους. Επιπλέον, όπως συζητά ο Wester (2005), η χρήση πολλαπλών αφηγητών μπορεί να χρησιμεύσει στο να τονίσει την υποκειμενική φύση της αλήθειας και της μνήμης, καθώς η εκδοχή κάθε χαρακτήρα για τα γεγονότα χρωματίζεται από τις προσωπικές του προκαταλήψεις και εμπειρίες.

Με αυτόν τον τρόπο, η επιλογή του αφηγηματικού ύφους από την Emily Brontë όχι μόνο αποτυπώνει με μεγάλη ακρίβεια την ψυχοσύνθεση των βασικών πρωταγωνιστών του έργου, αλλά ταυτόχρονα προσκαλεί τον αναγνώστη να συμμετάσχει ενεργά στην κατασκευή του νοήματος, κάνοντας το μυθιστόρημα και την ανάγνωσή του μια πνευματική πρόκληση για αυτόν. Αυτή η προσέγγιση, των πολλαπλών αφηγητών, είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική στην απεικόνιση των ταραγμένων σχέσεων στην καρδιά της ιστορίας, καθώς οι μεταβαλλόμενες οπτικές γωνίες αντικατοπτρίζουν την θέση και την ένταση των συναισθημάτων των χαρακτήρων, εμπλουτίζοντας περαιτέρω τη θεματική εξερεύνηση της εμμονής, της εκδίκησης και της πολυπλοκότητας του ανθρώπινου πάθους (Wester, 2005). Όπως εξηγεί ο Genette (1980), ένας τέτοιος τρόπος αφήγησης συμβάλλει στην πιο προσεκτική εξέταση των προοπτικών και των θεμάτων του χαρακτήρα.

Ως εκ τούτου, οι αφηγηματικές επιλογές της Emily Brontë προσκαλούν τον αναγνώστη σε ένα ταξίδι, εμπλουτίζοντας την κατανόησή του για τα θέματα της ιστορίας και ενθαρρύνοντάς τον να εξετάσει τις ανθρώπινες εμπειρίες από πολλές διαφορετικές οπτικές γωνίες.

3.2.2 Φεμινιστική κριτική

Πράγματι, στα *Ανεμοδαρμένα Ύψη* η Emily Brontë περιγράφει την Κάθριν Έρνσω ως μια γυναίκα με πολύπλευρη προσωπικότητα και ποικίλες εσωτερικές συγκρούσεις σχετικά με τις προσωπικές και κοινωνικές επιθυμίες της. Έτσι, η Κάθριν αντιπροσωπεύει την κριτική της Brontë για τις βικτωριανές προσδοκίες φύλου και τις συνέπειες που έχει μια γυναίκα που προσπαθεί να βρει τον εαυτό της στο πλαίσιο της κοινωνίας: «*Θυμάμαι ο αφέντης χαίδευε τα ωραία της μαλλιά –τον ευχαριστούσε τόσο να τη βλέπει καλή και φρόνιμη-*

πράγμα σπάνιο. Σε μια στιγμή της είπε: « γιατί δεν μπορείς να είσαι πάντα καλό κορίτσι, Κάθιν;» (Μπροντέ 2022, σελ. 105).

Ο εσωτερικός αγώνας της Κάθριν Έρνσω αντανακλά τις ευρύτερες κοινωνικές πιέσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στη Βικτωριανή κοινωνία, όπου οι επιθυμίες τους συχνά συγκρούονταν με τους άκαμπτους ρόλους των φύλων. Αυτή η ένταση αποτελεί το έμβλημα της ευρύτερης κριτικής των βικτωριανών κανόνων φύλου που η Emily Brontë υφαίνει στα *Ανεμοδαρμένα Ύψη*. Η απεικόνιση του πολύπλευρου χαρακτήρα της Κάθριν απεικονίζει την πολυπλοκότητα της γυναικείας ταυτότητας σε μια εποχή που οι γυναίκες αναμενόταν συχνά να συμμορφωθούν με στενούς, καθοριστικούς ρόλους. Σύμφωνα με την J. Butler, το να είσαι ένα δεδομένο φύλο αυτόματα απορρίπτει το γεγονός να είσαι ένα άλλο ή κάτι άλλο. Ταυτόχρονα, αυτή η κοινωνική εντολή του φύλου συνδέεται με άλλες στερεοτυπικές μορφές που συνάδουν στο φύλο όπως της μητέρας και της καλής συζύγου. Απορρίπτεται κατά αυτόν τον τρόπο ο εαυτός εκτός του κοινωνικού ορισμού του φύλου. Η ακεραιότητα του ατόμου κλονίζεται και εργαλειοποιείται με την απόρριψη των διαφορετικών στοιχείων αυτού (Butler, 2009).

Η εξέγερση της Κάθριν ενάντια σε αυτές τις προσδοκίες - η άρνησή της να υποταχθεί πλήρως στους ρόλους της υπάκουης κόρης, συζύγου ή μητέρας - καταδεικνύει αντίσταση στους κοινωνικούς περιορισμούς που της επιβάλλονται. Αυτή η αντίσταση, ωστόσο, έχει σημαντικό προσωπικό κόστος, οδηγώντας στην εσωτερική της σύγκρουση και τελικά στην πτώση. Η Brontë χρησιμοποιεί τον χαρακτήρα της Κάθριν για να διερευνήσει τις καταστροφικές συνέπειες αυτών των επιβεβλημένων κανόνων φύλου, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για επανεξέταση των ρόλων και των προσδοκιών που είχαν οι γυναίκες κατά τη Βικτωριανή εποχή.

Αναπαράσταση της Κάθριν Έρνσω και της εσωτερικής της πάλης

Η Κάθριν είναι μια γυναίκα με ισχυρή θέληση, με ένα πάθος μέσα της που την κάνει να πάει ενάντια στον συμβατικό ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία της Βικτωριανής εποχής: *«Βέβαια, είχε και αυτό το κορίτσι κάτι τρόπους που δεν τους έχω ξαναδεί σε παιδί. Μας έφτανε μέχρι εδώ πενήντα φορές την ημέρα. Από την ώρα που κατέβαινε το πρωί ως το βράδυ που θα πήγαινε για ύπνο, δεν ήσουν ποτέ σίγουρος ότι δεν σκάρωνε κάτι. Ήταν πάντα ζωνρή και κεφάλι και η γλώσσα της πήγαινε ροδάκι – τραγουδούσε, γελούσε και πείραζε όποιον δεν έκανε το ίδιο. Ένα αγριοκάτσικο, αυτό ήταν, αλλά είχε τα πιο όμορφα μάτια το πιο γλυκό χαμόγελο και την πιο ανάλαφρη περπατησιά σε ολόκληρη την ενορία»* (Μπροντέ 2022, σελ.103). Η αντιπαράθεση είναι, ίσως, πιο εμφανής στη σχέση του χαρακτήρα της με τον Χήθκλιφ και

στην επιλογή της να παντρευτεί έναν άλλο άντρα, τον Έντγκαρ Λίντον. Η Κάθριν εξομολογείται στη Νέλλυ: *«Αλλά θα ξέπεφτα πολύ αν παντρευόμουν τώρα τον Χήθκλιφ. Κι αυτός δε θα μάθει ποτέ πόσο τον αγαπώ»* (Μπροντέ 2022, σελ. 149). Αυτή η ομολογία υπογραμμίζει την εσωτερική της πάλη μεταξύ της βαθιάς συναισθηματικής της προσκόλλησης στον Χήθκλιφ και ταυτόχρονα, της αδυναμίας της να αντισταθεί στα καθιερωμένα της εποχής όπου για να έχει την κοινωνική ανύψωση και αναγνώριση θα πρέπει να γίνει μέσω του γάμου της με τον Έντγκαρ, έναν άνδρα με υψηλότερη κοινωνική θέση που ανταποκρίνεται στα πρέπει της εποχής.

Εμφύλα πρότυπα και κοινωνικές προσδοκίες

Οι αποφάσεις της Κάθριν είναι χαρακτηριστικές για την περίοδο που διαδραματίζεται το μυθιστόρημα και ο γάμος θεωρείται ένας τρόπος για να διασφαλιστεί η οικονομική και κοινωνική θέση κάποιου, αφήνοντας πίσω τον εαυτό της και τα «θέλω», αλλάζοντας ριζικά την στάση της, διότι η επαφή με την καθωσπρέπει οικογένεια Λίντον, που ήταν από τις πιο αξιόλογες στα μέρη τους και ίσως λειτουργούσε κι ως πρότυπο με βάση την δική τους οικογενειακή κατάσταση, στην ουσία τη μεταμόρφωσε σε κάτι που πίστευε ότι είναι αλλά και σε κάτι τόσο άγνωστο ίσως και επικίνδυνο για εκείνη : *«Με ωραία ρούχα και κολακείες προσπάθησε να τονώσει την αυτοεκτίμησή της - και η Κάθριν άλλο που δεν ήθελε. Έτσι αντί για το ξεσκούφωτο το αγρίμι που θα ορμούσε μέσα και θα μας έπνιγε στα φιλιά, είδαμε να κατεβαίνει από ένα όμορφο μαύρο πουλάρι μία αρχοντική κυρία, με τις καστανές της μπούκλες να πέφτουν από το καστόρινο καπέλο της με το φτερό, και τη φαρδιά φούστα ιππασίας που αναγκάστηκε να την κρατήσει ψηλά με τα δυο της χέρια, ώστε να μπει πλησίον στο σπίτι»* (Μπροντέ 2022,σελ.116).

Η απόφασή της να παντρευτεί τον Έντγκαρ είναι ρεαλιστική αλλά τελικά αναπόφευκτη, αντανακλώνοντας τις περιορισμένες επιλογές που έχουν στη διάθεσή τους οι γυναίκες της κοινωνικής κατάστασής της: *«Και αυτός δε θα μάθει ποτέ πόσο τον αγαπώ. Όχι επειδή είναι όμορφος , Νέλλυ, αλλά επειδή είναι σαν κι εμένα, είναι ο εαυτός μου, περισσότερο απ' όσο είμαι εγώ η ίδια»* (Μπροντέ 2022, σελ.149). Εδώ απεικονίζεται η αγάπη και το απόλυτο που νιώθει για το Χήθκλιφ, η ταύτιση των δυο νέων, ωστόσο, η θέση και η επιταγή της εποχής προστάζει μια υποταγή και άρνηση του ιδίου της του εαυτού.

Γνωρίζοντας εξ αρχής ότι είναι λάθος επιλογή ο γάμος με τον Έντγκαρ, είναι αναγκασμένη να το κάνει γιατί είναι ο μόνος άνδρας που είναι ικανός να ταιριάξει με τη θέση και την περιουσία της στον μικρό τους κόσμο. Επιπρόσθετα, το σημαντικότερο σημείο είναι ότι η ερωτική σχέση με τον Χήθκλιφ είναι άκρως ασυμβίβαστη με το ηθικό περιβάλλον της

οικογένειας εκείνη την εποχή κι ο έρωτας μεταξύ του Χήθκλιφ και της Κάθριν είναι καταδικασμένος να μην έχει αίσιο τέλος λόγω των εμποδίων μεταξύ των ηθικών τους ταυτοτήτων (Wang, 2023).

«Η αγάπη μου για τον Λίντον είναι σαν το φύλλωμα του δάσους. Ο χρόνος θα την αλλάξει, το ξέρω καλά, όπως ο χειμώνας αλλάζει τα δέντρα. Η αγάπη μου για τον Χήθκλιφ είναι σαν τα αιώνια βράχια από κάτω – λίγη ευχαρίστηση μου δίνει, αλλά αναγκαία. Νέλλυ, είμαι ο Χήθκλιφ» (Μπροντέ 2022, σελ. 152). Αυτή η μεταφορά χρησιμοποιείται για να δείξει ότι δεν μπορεί να αντισταθεί και παράλληλα δεν μπορεί ενδώσει στα θέλω της, αντ' αυτού έχει αποδεχτεί τον ρόλο που η κοινωνία της υπαγορεύει να αναλάβει. Άραγε να πρόκειται για μια τόσο μεγάλη θυσία που λίγοι ίσως θα μπορούσαν να τη σκεφτούν και ακόμη λιγότεροι να την κάνουν;

Μιλώντας για χαρακτήρες στο μυθιστόρημα, η Emily Brontë δημιουργεί την πρωταγωνίστρια του μυθιστορήματός της Κάθριν Έρνσω ως παράδειγμα ενός ατόμου στα πρόθυρα να εκπληρώσει το πάθος της και να αψηφήσει τους κανόνες του ρόλου μιας βικτωριανής γυναίκας. Έτσι, ο ψυχολογικός πλούτος και η εσωτερική πάλη της Κάθριν αποτελούν παράδειγμα του αντιβικτωριανού μηνύματος της Emily Brontë και της τιμωρίας μιας γυναίκας που προσπαθεί να εδραιώσει την ατομικότητά της σε μια καταπιεστική κουλτούρα.

Σε γενικές γραμμές, μπορεί να ειπωθεί ότι μελετώντας τον χαρακτήρα της Κάθριν είναι δυνατόν να ανιχνεύσουμε πολύ καθαρά τον φεμινιστικό λόγο της Brontë. Αν και γυναίκα της Βικτωριανής εποχής, ήταν επαναστατική και πολύ παθιασμένη, προσπαθώντας να αψηφήσει τους κώδικες συμπεριφοράς που αναμένονταν από αυτήν. Αυτή η εξέγερση και πάλη φαίνεται καλά στην προσωπική της ζωή, ειδικά όσον αφορά τον γάμο της με τον Έντγκαρ Λίντον που ως στόχο είχε την κοινωνική της ανέλιξη ακόμα και όταν ήταν ερωτευμένη με τον Χήθκλιφ. Αυτή η σύγκρουση απεικονίζει μια κοινή κουλτούρα και παράδοση που εξακολουθεί να επικρατεί μέχρι σήμερα, ασκώντας πίεση στις γυναίκες να αναζητήσουν έναν κατάλληλο σύζυγο που θα διασφαλίσει ότι η οικονομική τους κατάσταση και η κοινωνική τους θέση θα σταθεροποιηθεί ανεξάρτητα από τις επιθυμίες της καρδιάς τους (Showalter, 2010).

Έτσι, η αφήγηση της Emily Brontë υποδηλώνει την αλληλοδιαίρεση των αντιφατικών πτυχών της βικτωριανής συζήτησης σε σχέση με την πρωταγωνίστρια ως απλή ενσάρκωση της βικτωριανής ιδεολογίας και ως κριτικό σχολιαστή της. Παρόλο που η απόφασή της να παντρευτεί τον Έντγκαρ μπορεί να εξηγηθεί από τη ρεαλιστική προοπτική όπου ζει, δεν είναι ευτυχισμένη στον γάμο. Η προβολή και αναπαράσταση της γυναικείας

μορφής μέσα από τα μυθιστορήματα γίνεται κατανοητή ως μια μορφή «κοινωνικοποίησης» διότι προσφέρει μοντέλα ρόλων που καθοδηγούν τις γυναίκες στο τι είναι αποδεκτό ως «θηλυκό» καθώς και ποιοι πρέπει να είναι οι στόχοι και οι φιλοδοξίες τους (Barry, 2013).

Ως εκ τούτου, η ερμηνεία της Κάθριν Έρνσω από την Brontë όχι μόνο υιοθετεί στοιχεία των ρόλων των φύλων της τότε κοινωνίας, αλλά προκαλεί επίσης κάποιον να εξετάσει περαιτέρω τις πιθανές συνέπειες σε άλλους τομείς της ζωής των γυναικών. Η Κάθριν είναι μια περίπτωση ηρωίδας που διατρέχει σχεδόν όλο το μυθιστόρημα ως φάντασμα πια, ακόμη ένα δυνατό σημείο, όπου η Brontë δείχνει πως ένα κορίτσι τόσο καταπιεσμένο δεν ησυχάζει ποτέ, ούτε και μετά θάνατο, προκαλώντας το δέος, τη λύπη και την ταύτιση του αναγνώστη. Έτσι, μέσα από την τραγική ιστορία της Κάθριν, των επιλογών και των αγώνων της, η Brontë αποκαλύπτει τα θέματα της καταπίεσης των γυναικών και των καταπιεστικών ρόλων τους στην κοινωνία της εποχής της, σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις στον εαυτό του ατόμου και στον σκοπό της ζωής του.

Η ύπαρξη του φαντάσματος είναι κύρια και πολύ σημαντική, προσθέτοντας στο κείμενο το στοιχείο γκόθικ. Το υπερφυσικό, το μυστήριο, το ρομαντικό αλλά και το τρομακτικό διατρέχει το κείμενο με την μορφή του φαντάσματος της Κάθριν, έχοντας στοιχειώσει κατά κάποιον τρόπο όλη την αφήγηση και την εξέλιξη της ιστορίας. Το γεγονός του τρόμου και του ρομαντισμού παράλληλα του Χήθκλιφ, και την ατέρμονη αναζήτησή του να την συναντήσει ως φάντασμα, προσδοκώντας και παρακαλώντας τη να του εμφανιστεί, αλλά και του κυρίου Λόκγουντ που αντιλαμβάνεται το φάντασμα της Κάθριν στο παράθυρο, προσδίδει ένα ψυχολογικό μυστήριο. *«Έκπληκτος ένιωσα τα δάχτυλά μου να κλείνονται γύρω απ' τα δάχτυλα ενός μικρού παγωμένου χεριού... Άσε με να μπω! «Άσε με να μπω! «Ποια είσαι;» ρώτησα, πασχίζοντας να ελευθερωθώ. «Η Κάθριν Λίντον» (Μπροντέ 2022, σελ.83-84).*

Η μελέτη σε αυτό το σημείο στοχεύει να δείξει πώς η αφήγηση της Emily Brontë καταγγέλλει τους άκαμπτους ρόλους των φύλων που εγκλωβίζουν την Κάθριν σε μια ζωή που δεν επιθυμεί να ζήσει. Έτσι, η επακόλουθη επιδείνωσή της σε σημείο ψυχικής και σωματικής κατάρρευσης μπορεί να θεωρηθεί ως άμεσο αποτέλεσμα καταστολής της σεξουαλικότητας, των 'θέλω' της και του εαυτού της. Η τραγική μοίρα της Κάθριν υπογραμμίζει τον καταστροφικό αντίκτυπο των κοινωνικών περιορισμών στις γυναίκες, ιδιαίτερα εκείνων με ισχυρά, ανεξάρτητα πνεύματα : *«Νέλλυ, τώρα καταλαβαίνω – εσύ με θεωρείς τέρας εγωισμού, αλλά σκέφτηκες ποτέ ότι αν παντρευόμουν τον Χήθκλιφ θα καταντούσαμε ζητιάνοι; Ενώ αν παντρευτώ τον Λίντον, θα μπορώ να βοηθήσω τον Χήθκλιφ να γίνει ανεξάρτητος και να απαλλαγεί από τον αδελφό μου» (Μπροντέ 2022, σελ.151).* Η

αυτοθυσία της Κάθριν για το καλό του αγαπημένου της είναι απόρροια των συνθηκών της εποχής και παράλληλα, η ατέρμονη αγάπη προς αυτόν την οδηγούν σε αυτή την απόφαση. Ο πόλεμος, θα μπορούσε να ειπωθεί, που βίωνε εσωτερικά αυτή η γυναίκα – κορίτσι, που από την αρχή ήξερε τι ήθελε και τι ζητούσε, όμως οι επιταγές της εποχής για τις γυναίκες, οι λόγοι και τα στερεότυπα, την οδήγησαν στην τόσο καταστροφική πάλη με τον ίδιο της τον εαυτό. Το νεαρό της ηλικίας του κοριτσιού που διαπλάθεται και ζυμώνεται στις εκάστοτε συνθήκες σύμφωνα με τις προσαγές και τις κατασκευές του λόγου απέναντί του ήταν κάτι που ίσως την οδήγησε σε αυτή την απόφαση. Ο πόλεμος, εν ολίγοις, χάθηκε από τα “πρέπει” που μπόρεσαν να καταπνίξουν τα δυνατά “θέλω”. Η αντίσταση ήταν τόσο μεγαλειώδης και καταστροφική ταυτόχρονα, που, θα μπορούσε κάλλιστα να λεχθεί ότι αυτό συνεχίστηκε και στην μετά θάνατον ζωή. Η Κάθριν Έρνσω, ένας χαρακτήρας στο μυθιστόρημα που έγραψε η Emily Brontë, δίνει μια πολύ δυνατή φωνή στα δικαιώματα των γυναικών στην τότε κοινωνία. Έτσι, το μυθιστόρημα δείχνει πώς οι γυναίκες υποφέρουν από τη σύγκρουση μεταξύ της ταυτότητάς τους και των ρόλων που αναμένεται να παίζουν στην κοινωνία.

Ο αγώνας μεταξύ των προσωπικών και κοινωνικών επιθυμιών της Κάθριν είναι ένα από τα κύρια μηνύματα της Emily Brontë. Ο γάμος με τον Έντγκαρ Λίντον, για παράδειγμα, που επιλέγει να κάνει για να έχει καλύτερη θέση και οικονομική σταθερότητα στη ζωή, απεικονίζει τους αγώνες ζωής μιας γυναίκας στην κοινωνία. Ο γάμος, σύμφωνα με την Σιμόν ντε Μποβουάρ, είναι η μοναδική έκβαση που δίνει στην γυναίκα την ολόπλευρη αναγνώριση, αξιοσύνη και ολοκλήρωσή της. Το να αποκτήσει μια γυναίκα ένα σύζυγο ή έναν προστάτη - και πόσο μάλιστα σεβαστό και αποδεκτό από το κοινωνικό κατεστημένο και νόρμα της εποχής - είναι ίσως η πιο σημαντική καταξίωση και επιδίωξη που μπορεί να έχει στην ζωή της, τονίζοντας καταυτόν τον τρόπο την υποταγή των κοριτσιών (Μποβουάρ, 1979).

Η απεικόνιση της φθοράς της Κάθριν από την Emily Brontë είναι ένα συγκλονιστικό σχόλιο για τις συνέπειες της καταστολής του αληθινού εαυτού κάποιου προκειμένου να συμμορφωθεί με τους κοινωνικούς κανόνες. Η θεωρία του Althusser (1971), για τους ιδεολογικούς κρατικούς μηχανισμούς, παρέχει ένα πλαίσιο για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν αυτές οι κοινωνικές προσδοκίες για τη διατήρηση του status quo, συχνά σε βάρος της ατομικής ευημερίας.

Αναλύοντας την εμπειρία της Κάθριν στο πλαίσιο του μυθιστορήματος, μπορεί κανείς να αναφέρει ότι η συγγραφέας σχολίασε την εικόνα μιας ιδανικής βικτωριανής γυναίκας. Οι Gilbert & Gubar (1979) και Showalter (2010) περιέγραψαν πώς οι μη ρεαλιστικές προσδοκίες από τις γυναίκες απεικονίζονται στα βικτωριανά έργα και τα

Ανεμοδαρμένα Ύψη είναι ένα τέτοιο μυθιστόρημα. Ως εκ τούτου, ενώ η πλοκή είναι μια θλιβερή και δυσοίωνη ματιά στη ζωή και τον θάνατο μιας γυναίκας, η αφήγηση της Κάθριν χρησιμεύει, επίσης, ως κοινωνικό σχόλιο για τους ρόλους που ανατίθενται σε γυναίκες, ρόλοι που τις περιορίζουν και τις υποτιμούν. Ο τραγικός της θάνατος και η χαμένη ζωή της είναι αποτέλεσμα της πλήρους περιφρόνησης των ρόλων των φύλων του 19ου αιώνα που καθόρισαν τις ζωές των γυναικών.

3.3 Ανάλυση: «*Μικρές Κυρίες*» της Louisa May Alcott (1868)⁶

Περίληψη

Οι *Μικρές Κυρίες* της Louisa May Alcott (εκδόσεις Πατάκη, 2020) είναι μία ιστορία που εκτυλίσσεται γύρω από τις προσπάθειες τεσσάρων κοριτσιών, των αδελφών Μαρτς που προσπαθούν να βρουν τον δικό τους δρόμο ενώ παράλληλα αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες και προσωπικά διλήμματα. Ο πρωτότυπος τίτλος του μυθιστορήματος *Little Women* έχει αποδοθεί στην ελληνική μετάφραση ως *Μικρές Κυρίες* κι όχι *Μικρές Γυναίκες* γεγονός που αφαιρεί εν μέρει τη σημασία του αρχικού νοήματος που θα ήθελε να δώσει η συγγραφέας με τον αρχικό τίτλο κι ενδεχομένως να παραπέμπει σε μια υπονόμηση της γυναίκας. Έτσι ο όρος *Μικρές Κυρίες* ίσως αποδίδεται σε μία πιο ανώριμη συμπεριφορά, πιο παιγνιώδη ενώ ο τίτλος οι *Μικρές Γυναίκες* παραπέμπει σε ένα ενήλικο υποκείμενο.

Ο πατέρας τους, κύριος Μαρτς, ιερέας στο επάγγελμα, υπηρετεί στον Αμερικανικό Εμφύλιο πόλεμο που διήρκησε από το 1861 έως το 1865, και η μητέρα τους είναι αυτή που τις φροντίζει, τις αγαπά και τις μαθαίνει καλούς τρόπους. Η καθεμιά είναι διαφορετική κι έχει τη δική της προσωπικότητα. Η μεγαλύτερη αδελφή, η Μεγκ, παντρεύεται τον αγαπημένο της Τζον Μπρουκ και προσπαθεί να προσαρμοστεί στη ζωή της νοικοκυράς, έχοντας αποκτήσει μαζί του δυο παιδιά. Η Τζο, η ανεξάρτητη και φιλομαθής αδελφή, που δεν μπαίνει εύκολα σε καλούπια και στερεότυπα, διεκδικεί και κυνηγά ακατάπαυστα τα όνειρά της ως συγγραφέας έως ότου και το καταφέρνει μέσα από την πορεία της ανάπτυξής της. Η Μπεθ, η πιο ευαίσθητη από τις αδελφές, ασχολείται με τη μουσική, όπου η ζωή της τελειώνει

---

⁶ Όλες οι αναφορές είναι στην έκδοση Alcott, L. M. (2020). *Μικρές Κυρίες* (Ν. Ησαΐα, Μτφρ.). Εκδόσεις Πατάκη.

γρήγορα, πάνω στο άνθος της νιότης της. Τέλος η μικρή Έιμυ, η πιο χαϊδεμένη από τις τέσσερις αδελφές και παράλληλα επιπόλαιη, αναπτύσσεται και ωριμάζει.

3.3.1 Αφηγηματική ανάλυση

Το μυθιστόρημα *Μικρές Κυρίες* της Louisa May Alcott εκδόθηκε αρχικά το 1868 και μπορεί να ταξινομηθεί ως «μυθιστόρημα ενηλικίωσης» (Bildungsroman) και παράλληλα μπορεί να ταξινομηθεί και ως υποκατηγορία, «μυθιστόρημα του καλλιτέχνη» (Künstlerroman).

Η πρωταγωνίστρια, η Τζο, ανήκει σε αυτή την υποκατηγορία μιας και όλη της η ζωή που περιγράφεται και διατρέχει το κείμενο, αναφέρεται στην προσπάθειά της να καταξιωθεί ως συγγραφέας - καλλιτέχνης. Από την πρώτη στιγμή της ανάγνωσης του μυθιστορήματος, διαφαίνεται η ανάγκη και η αγάπη της Τζο προς την συγγραφή. Οι απόπειρες συγγραφής, η καταγραφή κάθε γεγονότος καθώς και η προσπάθεια έκδοσης μικρών ιστοριών, καταδεικνύει τον αγώνα και την θέλησή της να αναδειχθεί ως καλλιτέχνης, ως συγγραφέας. Η Louisa May Alcott προσφέρει στον αναγνώστη και στην αναγνώστρια απλόχερα τις ενδόμυχες σκέψεις, φιλοδοξίες, απογοητεύσεις αλλά και την καταξίωση εντέλει και την αναγνώριση του ταλέντου και της δύναμης της γραφής της.

Η συγγραφέας, χρησιμοποιεί ένα παντογνώστη αφηγητή τρίτου προσώπου για να παρέχει στον αναγνώστη μια σαφή κατανόηση των ατομικών ονείρων και των διαδικασιών ανάπτυξης των χαρακτήρων των μικρών κυριών, μπαίνοντας πολλές φορές στο μυαλό και τη σκέψη τους ακόμη και στις πιο ενδόμυχες από αυτές: «*Αν υπάρχει κάτι που να μας πληγώνει όταν είμαστε μικροί, είναι το να μας πουν αυτό- το να μας πουν, «Φύγε τώρα, χρυσό μου» είναι ακόμη ενοχλητικό για μας. Η Έιμυ ενοχλήθηκε από αυτή την προσβολή και αποφάσισε να ανακαλύψει το μυστικό, ακόμα και αν θα τις ενοχλούσε για μία ώρα. Γυρνώντας στη Μεγκ, που ποτέ δεν μπορούσε να της αρνηθεί κάτι για πολύ, είπε καλοπιάνοντάς τη...*». (Άλκοτ 2020, σελ.105). Αυτή η αφηγηματική προσέγγιση δεν περιγράφει μόνο λεπτομερώς τη συμπεριφορά τους, αλλά και τον εσωτερικό κόσμο των χαρακτήρων, απεικονίζοντας έτσι την ατομική τους ανάπτυξη από την παιδική ηλικία μέχρι την ενηλικίωση.

Παντογνώστης Αφηγητής

Ο αφηγητής τρίτου προσώπου στο *Μικρές Κυρίες* είναι ένας μάλλον παρεμβατικός αφηγητής, ο οποίος όχι μόνο σχολιάζει τη δράση, αλλά παρέχει επίσης πολλές πληροφορίες για τους χαρακτήρες και τις φιλοδοξίες τους. Μια τέτοια προσέγγιση βοηθά τον αναγνώστη

να κατανοήσει τις επιθυμίες και τους εσωτερικούς αγώνες των χαρακτήρων. Για παράδειγμα, ο αφηγητής περιγράφει τη λαχτάρα της Τζο για ανεξαρτησία και τον αγώνα της ενάντια στις κοινωνικές προσδοκίες: *«Η φιλοδοξία της Τζο ήταν να κάνει κάτι πραγματικά λαμπρό· δεν είχε ιδέα ακόμα, αλλά άφηνε το χρόνο να της το πει»* (Άλκοτ 2020, σελ. 62). Αυτή η άμεσα δοσμένη εικόνα του μυαλού της Τζο βοηθά τον αναγνώστη να κατανοήσει τις φιλοδοξίες και τις απογοητεύσεις της. Στο παρακάτω απόσπασμα φαίνεται καθαρά η προσπάθεια να κατευνάσει και να αλλάξει τα σημεία του χαρακτήρα της που δεν της αρέσουν έχοντας ως πρόσωπο αναφοράς τη μητέρα της, για την οποία νιώθει απεριόριστο θαυμασμό και η οποία ασκεί επιρροή πάνω στη Τζο: *«Η υπομονή και η ταπεινότητα του προσώπου που αγαπούσε τόσο πολύ ήταν καλύτερο μάθημα για την Τζο από την πιο σοφή διάλεξη από την οξύτερη επίπληξη. Αισθάνθηκε αμέσως παρηγορημένη από τη συμπάθεια και την εμπιστοσύνη που της έδειξε. Η γνώση ότι η μητέρα της είχε ένα ελάττωμα σαν το δικό της και ότι προσπαθούσε να το βελτιώσει έκανε πιο εύκολο να αντέξει το δικό της και δυνάμωσε την απόφασή της να το διορθώσει, αν και σαράντα χρόνια παρακολούθησης και προσευχής φάνηκαν ένα μάλλον μεγάλο διάστημα για ένα κορίτσι δεκαπέντε ετών»* (Άλκοτ 2020, σελ. 115).

Αλλαγή αφηγηματικού ρυθμού και εστίασης

Καθώς οι αδερφές Μαρτς μεγαλώνουν, η πλοκή του μυθιστορήματος, ο ρυθμός και οι προτεραιότητες αλλάζουν για να συναντήσουν τα νέα στάδια της ζωής των αδελφών. Στα αρχικά μέρη του μυθιστορήματος, η πλοκή είναι μάλλον αργή, εστιάζοντας στα παιχνίδια των πρωταγωνιστριών στην παιδική ηλικία και στην αμοιβαία στοργή και αγάπη μεταξύ τους. Αυτό είναι εμφανές στη σκηνή των Χριστουγέννων, όπου οι αδερφές συζητούν για τα ταπεινά δώρα και την οικογενειακή τους αγάπη: *«Έχουμε τον πατέρα και τη μητέρα και η μία την άλλη, είπε η Μπεθ ικανοποιημένη από τη γωνία της»* (Άλκοτ 2020, σελ., 15). Η εστίαση στις αθώες επιθυμίες και οι οικογενειακοί τους δεσμοί δίνουν έναν ζεστό, νοσταλγικό τόνο.

Η ιστορία των αδελφών γίνεται πιο έντονη καθώς μπαίνουν στην ενηλικίωση, αποτυπώνοντας τον αγώνα της σύγχρονης γυναίκας και το βάρος της προσδοκίας. Τα διάφορα θέματα του μυθιστορήματος αναπτύσσονται εκτενώς σε αυτό το μέρος: η προσαρμογή της Μεγκ στον γάμο, το συγγραφικό πάθος της Τζο, η πάθηση της Μπεθ και η καριέρα της Έιμυ ως ζωγράφου. Για παράδειγμα, η εσωτερική σύγκρουση της Τζο ανάμεσα στον γάμο και την καριέρα της απεικονίζεται με μια αίσθηση επείγοντος και προσωπικής πάλης: *«Θέλω να κάνω κάτι υπέροχο... Νομίζω ότι θα γράψω βιβλία, θα γίνω πλούσια και διάσημη· αυτό θα μου ταίριαζε, αυτό λοιπόν είναι το όνειρο που προτιμώ»* (Άλκοτ 2020, σελ. 200).

Η δομημένη παρουσίαση ηθικών διλημμάτων είναι μια αποτελεσματική στρατηγική για τη δημιουργία περισσότερων επιπέδων για την κατανόηση των αδελφών από τους αναγνώστες. Μια τέτοια παρεμβατική αφήγηση ενισχύει την πρόσληψη του κειμένου από τον αναγνώστη, καθώς η ανάπτυξη των χαρακτήρων και η απόδοση της προσπάθειάς τους για αλλαγές γίνονται σε μεγαλύτερο βάθος και με ενσυναίσθηση προς τα πρόσωπα των ηρωίδων. Σύμφωνα με τον Genette, όπως αναφέρεται στο Κιοσσές (2018), ο παντογνώστης αφηγητής στο μυθιστόρημα είναι παρών σε όλα, σχολιάζοντας συχνά τις πράξεις και τις εσωτερικές διαμάχες των χαρακτήρων μεταδίδοντας πολλά περισσότερα στον αναγνώστη απ' όσα μπορούν να γνωρίζουν τα πρόσωπα της μυθοπλασίας, οι ηρωίδες. Ο αναγνώστης έχει την ευκαιρία να εστιάσει, να αντιληφθεί και να βιώσει πράγματα του πώς αισθάνεται ο συγκεκριμένος χαρακτήρας τόσο σε αισθητά αντικείμενα, όπως οι αντιδράσεις του σε εξωτερικά ερεθίσματα όσο και σε πράγματα που δεν είναι άμεσα αισθητά, όπως σκέψεις, τα συναισθήματα, εσωτερικές συγκρούσεις, τότε συνήθως αναπτύσσεται μια συναισθηματική σύνδεση μαζί του. Αυτή η σύνδεση μπορεί να εκφραστεί ως ταύτιση ή ως συμπάθεια εφόσον ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται και συμμερίζεται τα συναισθήματα του χαρακτήρα, ακόμα και στην περίπτωση που δεν ταυτίζεται πλήρως μαζί του (Κιοσσές, 2018). Για παράδειγμα, η επιθυμία της Τζο να απαλλαγεί από τους καταπιεστικούς για αυτήν κανόνες αποτυπώνεται αποτελεσματικά από την αφηγήτρια εξηγώντας πόσο πολύ βασανίστηκε η Τζο από την εσωτερική της σύγκρουση.

Κατά την εξέταση της αφηγηματικής προσέγγισης που χρησιμοποιείται στις *Μικρές Κυρίες*, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί πώς η χρήση ενός παντογνώστη τριτοπρόσωπου αφηγητή από την Alcott, επιτρέπει μια περίπλοκη εξερεύνηση της γυναικείας αντίστασης και ανεξαρτησίας εντός των κοινωνικών περιορισμών της εποχής. Ο Knoepfelmacher (1983) υποστηρίζει ότι η αφηγηματική μέθοδος της Louisa May Alcott επιτρέπει τη λεπτή απεικόνιση των εσωτερικών συγκρούσεων των αδελφών, ιδιαίτερα της πάλης της Τζο με τις κοινωνικές προσδοκίες και την επιθυμία της για προσωπική ελευθερία. Μπαίνοντας στο μυαλό των χαρακτήρων, ο αφηγητής αποκαλύπτει την ένταση μεταξύ των εγγενών επιθυμιών τους και των ρόλων που αναμένεται να εκπληρώσουν, αναδεικνύοντας έτσι την υποβόσκουσα επιθετικότητα που συνεπάγεται η καταστολή του αληθινού τους εαυτού. Αυτή η αφηγηματική επιλογή χρησιμεύει για να τονίσει το ψυχολογικό βάθος των χαρακτήρων, καθιστώντας τις τελικές αποφάσεις τους —είτε συμμόρφωση, είτε αντίσταση— πιο οδυνηρές και αντιπροσωπευτικές των ευρύτερων αγώνων που αντιμετώπισαν οι γυναίκες τον 19^ο αιώνα (Knoepfelmacher, 1983).

Η εξέλιξη των αδελφών Μαρτς στην πορεία από την παιδική ηλικία έως την ενηλικίωση αποτυπώνεται στην προοδευτική – εξελισσόμενη μεταβολή τόσο στον ρυθμό όσο και στον τόνο της αφήγησης, η οποία προσαρμόζεται αρμονικά στα διάφορα στάδια της ανάπτυξης των αδελφών. Για παράδειγμα, η λαχτάρα της Τζο για ανεξαρτησία και η αντίστασή της στις κοινωνικές προσδοκίες απεικονίζονται ζωντανά μέσα από τα μάτια του αφηγητή, αποκαλύπτοντας το βάθος της εσωτερικής της σύγκρουσης (Desmawati, 2018). Σε αυτό το σημείο της ιστορίας και της ηλικίας, η ηρωίδα έρχεται σε επαφή με την πραγματική ζωή και ατενίζει το μέλλον μέσα από το πρίσμα του ρεαλισμού, δένοντάς τα με τα θέματα της ενηλικίωσης και το βάρος του πραγματικού κόσμου. Αυτή η διακύμανση του ρυθμού χρησιμεύει στη διαμόρφωση του προβληματισμού σχετικά με την εξέλιξη των χαρακτήρων, υπογραμμίζοντας έτσι τις διαδικασίες που βιώνουν μετατρέποντας τις *Μικρές Κυρίες* σε μία διαχρονική έρευνα για την ανθρώπινη ανάπτυξη και τις πολιτιστικές προσδοκίες (Showalter, 2010).

Βασικές αφηγηματικές στρατηγικές

Για τη δημιουργία χαρακτήρων και την ανάπτυξη θεμάτων, η Louisa May Alcott χρησιμοποιεί μια σειρά από σημαντικές τεχνικές. Όπως φαίνεται στο παραπάνω κείμενο, ο διάλογος είναι ένα σημαντικό εργαλείο που βοηθά στην αποκάλυψη των γνωρισμάτων των χαρακτήρων και των σχέσεών τους.

Οι συζητήσεις που κάνουν αποκαλύπτουν στον αναγνώστη τα διαφορετικά σχέδια ζωής τους και τη μοναδικότητά τους. Για παράδειγμα, οι συζητήσεις μεταξύ της Τζο και της Έιμυ που σχετίζονται με τις επικρατούσες πολιτιστικές νόρμες, τους κοινωνικούς κανόνες και τα προσωπικά όνειρά τους αντιπροσωπεύουν την επαναστατική φύση και την ανεξαρτησία της Τζο, καθώς και την προσωπική ανάπτυξη των αδελφών (Desmawati, 2018). Αυτό καταγράφεται στο παρακάτω απόσπασμα: «...μην το κάνεις αυτό Τζο, είναι τόσο αγορίστικο!» «Γι' αυτό το κάνω!» Αντιπαθώ τα ανάγωγα κορίτσια, που δε μοιάζουν με κυρίες!», «Μου αρέσουν οι καλές δυνατές λέξεις που σημαίνουν κάτι» (Άλκοτ 2020, σελ. 17, σελ. 51).

Μια άλλη αξιοσημείωτη προσέγγιση είναι η χρήση των μορφών της επιστολής και του ημερολογίου που επιτρέπουν στον αναγνώστη να κρυφοκοιτάξει στο μυαλό και την καρδιά των χαρακτήρων. Αυτές οι μορφές δημιουργούν στους αναγνώστες πολύ στενή σύνδεση με τις ιδέες και τα συναισθήματα των χαρακτήρων, επιτρέποντας έτσι την εμβάθυνση στη γνώση, την κατανόηση και την ταύτιση με τους χαρακτήρες. Τα γράμματα που λαμβάνουν οι αδερφές από τον πατέρα τους κατά τη διάρκεια του πολέμου και το μυστικό γραμματοκιβώτιο που μοιράζεται η Τζο με τον φίλο της Λόρι, εισάγουν το

επαναλαμβανόμενο μοτίβο που συμβολίζει το ιστορικό πλαίσιο καθώς και τα κύρια χαρακτηριστικά της γραφής της συγγραφέως. Για παράδειγμα, οι επιστολές που γράφει απευθείας η Τζο στη μητέρα της δείχνουν την αυξανόμενη ανεξαρτησία και τη διεκδίκησή της, αλλά ταυτόχρονα, παρέχουν και μια ματιά στις εσωτερικές συγκρούσεις της Τζο και στην ανάπτυξη των στόχων σχετικά με τη σταδιοδρομία της (Sicherman, 1989): «*Νιώθω σαν να μπορούσα να κάνω τα πάντα όταν είμαι εκεί πάνω, σαν να μπορούσα να ρίξω τον κόσμο με χιονόμπαλες και να κατεβάσω το φεγγάρι*» (Άλκοτ 2020, σελ. 618).

Ο αναγνώστης παρακολουθεί την ανάπτυξη των αδερφών Μαρτς και τις αλλαγές στον ρυθμό και τις εξελίξεις, καθώς αυτές περνούν από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση. Οι σκηνές που απεικονίζουν τους βασικούς χαρακτήρες στην αρχή του μυθιστορήματος είναι ήρεμες με έμφαση σε αστείες παρατηρήσεις και οικογενειακές σχέσεις. Με τον καιρό, η ιστορία γίνεται έντονη, απεικονίζοντας τους διαφορετικούς αγώνες τους ενάντια στην κοινωνία και τις επιθυμίες τους στη ζωή. Αυτός ο βηματισμός βοηθά στην απεικόνιση της ανάπτυξης των αδελφών και στη ρύθμιση των αλλαγών στα θέματα που διερευνώνται στο μυθιστόρημα (Showalter, 2010).

3.3.2 Φεμινιστική ανάλυση

Μέσα από το μυθιστόρημα *Μικρές Κυρίες*, η Alcott καταγράφει πώς καθεμία από τις αδερφές Μαρτς ακολουθεί μια διαφορετική διαδρομή ως ένα μέσο απεικόνισης του τρόπου με τον οποίο η καθεμία από αυτές ανταποκρίθηκε στους έμφυλους ρόλους. Έτσι, η συγγραφέας χρησιμοποιεί την οικογενειακή ζωή και την ανεξαρτησία ως δύο ισχυρά εργαλεία μιας μάλλον ήσυχης φεμινιστικής διαμαρτυρίας ενάντια στη βικτωριανή κοινωνία του 19ου αιώνα. Η Alcott πίστευε ότι οι γυναίκες θα έπρεπε να είναι σε θέση να επιλέξουν την πορεία της ενήλικης ζωής τους, είτε αυτή περιελάμβανε γάμο, είτε επαγγελματική σταδιοδρομία είτε κάτι άλλο, χωρίς την απειλή εξοστρακισμού από την κοινωνία. Η οικογένεια Μαρτς χρησιμεύει ως παράδειγμα μιας διαμορφούμενης ισότιμης οικογένειας, στην οποία οι γυναίκες ασκούν αυτοδυναμία, χρησιμοποιούν τα ταλέντα τους που ανήκουν εκτός του πλαισίου της οικογενειακής και οικοκυρικής ζωής, όπως η ζωγραφική και η συγγραφή, και διατηρούν τη θηλυκότητά τους. Πολλοί κριτικοί του εικοστού αιώνα έχουν τοποθετήσει το μυθιστόρημα *Μικρές Κυρίες* στην πρόιμη φεμινιστική λογοτεχνία που προσπάθησε να ανατρέψει την πατριαρχική κουλτούρα της Αμερικής του δέκατου ένατου αιώνα (Wester, 2005). Ταυτόχρονα, όμως, η πολύπλοκη οικογενειακή ζωή της ίδιας της Alcott σε συνδυασμό με την εμπειρία της στον κόσμο της εργασίας, μια σφαίρα δράσης –

τυπικά - ανδρών στην εποχή της που επικαλυπτόταν κατά καιρούς με τη σφαίρα δράσης – παραδοσιακά – των γυναικών (οικιακά), την οδήγησαν σε ένα ιδιαίτερο είδος φεμινισμού που δεν επιδίωκε απαραίτητα την ανατροπή της ανδρικής εξουσίας ή των ανδρικών ρόλων, αλλά αντίθετα επιδίωκε την ισορροπία και την ισότητα μεταξύ αυτών των δύο φύλων (Wester, 2005).

Η Alcott λοιπόν, συστήνει από την αρχή του μυθιστορήματος τις αδελφές Μαρτς, βάζοντας τον αναγνώστη σε μια θέση μέσα στο σπίτι και δίνοντας πληροφορίες για καθένα κορίτσι και τα χαρακτηριστικά του ως γυναίκα: *«Η Μάργκαρετ - η πιο μεγάλη από τις τέσσερις ήταν δεκαέξι ετών, και πολύ νόστιμη... και λευκά χέρια για τα οποία ήταν μάλλον περήφανη... Η Τζο είχε στρογγυλούς ώμους, μεγάλα χέρια και πόδια και ένα χαλαρό ύφος στα ρούχα της που έδινε την εντύπωση ενός κοριτσιού που ένιωθε άβολα με το γεγονός ότι γρήγορα αναπτύσσονταν σε γυναίκα κάτι που δεν της άρεσε. Η Ελίζαμπεθ ή Μπέθ, όπως όλοι την φώναζαν – ήταν ένα ροδαλό κορίτσι δεκατριών ετών, με απαλά μαλλιά και λαμπερά μάτια, με έναν συνεσταλμένο τρόπο, μία δειλή φωνή και μία γαλήνια έκφραση που σπάνια ταράζονταν. Η Έιμυ, μια δεσποινίς με τα όλα της, σαν το χιόνι. Με γαλάζια μάτια και ξανθά μαλλιά, που έπεφταν σε μπούκλες στους ώμους της χλωμή και λεπτή που πάντα συμπεριφέρονταν σαν μία νεαρή κυρία που πρόσεχε τους τρόπους της. Ποιοι είναι οι χαρακτήρες των τεσσάρων αδελφών θα το αφήσουμε να αποκαλυφθεί»* (Άλκοτ 2020,σελ.19-20).

Διακεκριμένες διαδρομές και προσδοκίες έμφυλου υποκειμένου

Καθεμία από τις αδερφές Μαρτς ενσαρκώνει μια διαφορετική απάντηση στους ρόλους των φύλων που αναμένονται από τις γυναίκες στην εποχή τους. Η Μεγκ, η μεγαλύτερη, είναι μια συμβατική νεαρή κοπέλα, που ακολουθεί τα ήθη της εποχής τηρώντας τις παραδοσιακές προσδοκίες, δίνοντας προτεραιότητα στον γάμο και τη μητρότητα. Αυτό είναι εμφανές όταν αποδέχεται τη θέση της συζύγου και μητέρας αργότερα, ενσαρκώνοντας τις προσδοκίες στις οποίες έπρεπε να ανταποκριθούν οι γυναίκες για να είναι ικανοποιημένες με τα οικιακά τους καθήκοντα (Desmawati, 2018). Η ικανοποίησή της με την οικιακή ζωή είναι εμφανής όταν σκέφτεται τον ρόλο της ως συζύγου και μητέρας: *«Δεν είμαι φιλόδοξη, αλλά θέλω να είμαι καλή και να σε κάνω ευτυχισμένη, γι' αυτό επέλεξα τον σωστό τρόπο και θα προσπαθήσω να μην να είσαι ανήσυχος ή ανικανοποίητος»* (Άλκοτ 2020, σελ. 533). Αυτή η αποδοχή των παραδοσιακών ρόλων υπογραμμίζει την κοινωνική πίεση των γυναικών, που θα πρέπει να βρουν την εκπλήρωση μέσα στο σπίτι και τον συζυγικό ρόλο. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι σε αρκετά σημεία η συγγραφέας μάς δείχνει τις αμφιβολίες και τους φόβους

της Μεγκ και την εσωτερική αναταραχή που βιώνει, καθώς οι γυναίκες της εποχής της προσπαθούσαν να είναι υπάκουες. Διαφωνεί με τις παραδοσιακές πρακτικές, αλλά δεν έχει άλλη επιλογή από το να τις αποδεχτεί χωρίς να αμφισβητήσει την σημασία τους.

«Ω, θεέ μου» σκέφτηκε η Μεγκ, «η έγγαμη είναι μια μεγάλη δοκιμασία, και χρειάζεται άπειρη υπομονή όπως και αγάπη, όπως λέει η μητέρα». Η λέξη «μητέρα» θύμιζε άλλες μητρικές συμβουλές που είχαν δοθεί πολύ καιρό πριν και θα είχαν γίνει δεκτές με δύσπιστες διαμαρτυρίες. Ποτέ να μην τον εξαπατήσεις με το ύφος ή με τα λόγια σου, Μεγκ, και θα σου δείξει την εμπιστοσύνη που σου αξίζει και την υποστήριξη που χρειάζεσαι... Να είσαι προσεκτική, πολύ προσεκτική, να μην προκαλεις τον θυμό του εναντίον σου, γιατί η γαλήνη και η ευτυχία εξαρτώνται από το αν θα κρατήσει τον σεβασμό του... Αυτά τα λόγια θυμήθηκε η Μεγκ όπως καθόταν ο ράβονται στο ηλιοβασίλεμα - ιδιαίτερα τα τελευταία λόγια» (Άλκοτ 2020, σελ. 373-374). Μολαταύτα, τα παραβλέπει ακολουθώντας το πρότυπο της μητέρας της και της καλής συζύγου που θέλει να είναι, παρόλο που αυτός ο ρόλος και η επιλογή δεν της επιτρέπει να τολμά, να αντικρούσει και διεκδικήσει κάτι άλλο.

Υπάκουη και πειθήνια και στους γονείς αλλά και τον σύζυγό της έχει πια μοναδικό σκοπό να τον κάνει ευτυχισμένο: «Όπως οι περισσότερες νεαρές δεσποινίδες, η Μεγκ άρχισε τη συζυγική της ζωή με την απόφαση να είναι ένα πρότυπο νοικοκυράς. Ο Τζον έπρεπε να είναι στο σπίτι του σε έναν Παράδεισο, έπρεπε πάντοτε να βλέπει ένα χαμογελαστό πρόσωπο, να περνάει υπέροχα κάθε μέρα και ποτέ να μη μάθει τι είναι το χάσιμο ενός κουμπιού. Είχε βάλει τόσο πολλή αγάπη, ενεργητικότητα και κέφι στη δουλειά της που δεν θα μπορούσε παρά να πετύχει σε πείσμα κάποιον δυσκολιών» (Άλκοτ 2020,σελ.365).

Από την άλλη πλευρά, η Τζο, είναι αυτή που επαναστατεί ενάντια σε αυτές τις συμβάσεις. Φαίνεται πως η επιθυμία της να ζήσει ελεύθερη από κοινωνικά 'πρέπει' και να ακολουθήσει το όνειρό της, αυτό της συγγραφέως, έρχεται σε αντίθεση με τις προσδοκίες που η κοινωνία είχε από τις γυναίκες της εποχής της: «Θέλω να κάνω κάτι υπέροχο... Νομίζω ότι θα γράψω βιβλία, θα γίνω πλούσια και διάσημη· αυτό θα μου ταίριαζε, αυτό λοιπόν είναι το όνειρο που προτιμώ» (Άλκοτ, 2020, σελ. 200). Αυτά τα κίνητρά της καθώς και η επιτυχία της κάνουν ξεκάθαρη τη θέση της Alcott που υποστηρίζει την επιθυμία και την επιδίωξη των γυναικών για εκπαίδευση και καριέρα. Σχετικά με τα στοιχεία της πλοκής, μπορούμε να πούμε ότι ένα από τα κύρια θέματα, που διατρέχει σχεδόν όλο το μυθιστόρημα, είναι η άρνηση της Τζο να μεγαλώνει και η αντίστασή της να γίνει μια συμβατική γυναίκα που υποτίθεται ότι θα παίζει συγκεκριμένο ρόλο στην κοινωνία: «Δεν είμαι! Και το να σηκώνω ψηλά τα μαλλιά μου με κάνει να φαίνομαι έτσι, θα κάνω κοτσίδες ώσπου να γίνω είκοσι!» (Άλκοτ 2020,σελ. 18).

Και σε άλλο σημείο στο κείμενο παρουσιάζεται το πόσο πιστή παραμένει σε αυτή τη θέση, να είναι το αγοροκόριτσο, να έχει τους στόχους της ψηλά, χωρίς να απειλούνται από κανέναν και τίποτε και κάνοντας πέρα όλα τα προστάγματα και τους κανόνες που αφορούν τις γυναίκες που θα πρέπει να υπακούν τυφλά και στωικά: *«Έτρεχες. Τζο. Πώς μπορείς; Πότε θα σταματήσεις τις τρέλες; είπε η Μεγκ αποδοκιμαστικά, καθώς έφτιαχνε τα μανικέτια της και ίσιωνε τα μαλλιά της, με τα οποία ο αέρας είχε παραπάρει θάρρος. – Ποτέ, ώσπου να γεράσω και να πιαστώ και να χρησιμοποιώ δεκανίκια! Μη με κάνεις να μεγαλώσω πριν από την ώρα μου, Μεγκ, φτάνει εσύ που άλλαζες από τη μία στιγμή στην άλλη άσε με να μείνω όσο μπορώ ένα μικρό κορίτσι»* (Άλκοτ 2020, σελ.213).

Η επιθυμία της Τζο να εκπληρώσει τα όνειρά της και να παραμένει πιστή και ακλόνητη στα “πιστεύω” της είναι από τα πιο κεντρικά σημεία. Η Alcott, σκιαγραφεί μια εικόνα της γυναικείας διαμαρτυρίας ενάντια στην αδυναμία τους και στον περιορισμό που βιώνουν να διαπραγματευτούν και προβάλλει το όραμά της για μια κοινωνία όπου οι γυναικείες φωνές θα ακούγονται ισότιμα και χωρίς λογοκρισία (Showalter, 2010).

Η τελική επιτυχία της στη συγγραφή, η ανεξαρτησία και η χειραφέτησή της υπογραμμίζουν την υπεράσπιση των πνευματικών και επαγγελματικών φιλοδοξιών των γυναικών από τη συγγραφέα. Η Τζο κάνει τα πάντα με τον δικό της τρόπο απελευθερωμένη και επαναστάτρια που διεκδικεί τα “θέλω” της. Δεν την αφορούν τα λόγια και οι γνώμες των άλλων. Στον 19^ο αιώνα, όπου διαδραματίζεται η ιστορία, η απεικόνιση της γυναίκας είναι να ντύνεται με μακριές φούστες και το στυλ των μαλλιών είναι τα μακριά. Η επιλογή της Τζο να προτιμά την άνεση και το δικό της στυλ -επιλογές έναντι των παραδοσιακών γυναικείων ενδυμάτων- αποτελεί συμβολική πράξη αντίστασης στα κοινωνικά στερεότυπα της εποχής (Clarke, 2000). Εν προκειμένω, η Τζο κουρεύει τα πλούσια και πανέμορφα μαλλιά που, όπως περιγράφεται, ήταν το πιο όμορφο σημείο πάνω της και τα πουλά, ώστε να ταξιδέψει η μητέρα τους για να φροντίσει τον τραυματισμένο τους πατέρα. Η Τζο με τον κολλητό της φίλο, Λόρι, φέρεται ελεύθερα χωρίς να την περιορίζουν οι νόρμες και οι επιταγές της εποχής, υιοθετώντας κατά έναν τρόπο αγορίστικη συμπεριφορά (Desmawati,2018).

Τα ιδανικά της είναι πολύ υψηλά και τα έχει πιστό οδηγό, δίχως να επιτρέπει σε κανένα να ορίσει την ευτυχία της και τη ζωή της την ίδια, παρά μόνο προσπαθεί, ελπίζει και το κερδίζει μαχόμενη και παλεύοντας: *«Στο σημείο αυτό κόπηκε η ανάσα της Τζο και, τυλίγοντας το κεφάλι της με την εφημερίδα, έβρεξε τη μικρή ιστορία με λίγα δάκρυα γιατί το να είναι ανεξάρτητη και να κερδίσει τον έπαινο εκείνων που αγαπούσε ήταν οι πιο μεγάλες επιθυμίες της καρδιάς της και αυτό φαινόταν να είναι το πρώτο βήμα προς αυτό το ευτυχισμένο τέλος»* (Άλκοτ 2020, σελ.217).

Η Έιμυ και η Μπεθ, επίσης, αντιπροσωπεύουν έναν διαφορετικό τύπο μάχης με την κοινωνία. Η επιθυμία της Έιμυ να παντρευτεί για να προχωρήσει κοινωνικά είναι η πραγμάτωση των περιοριστικών ρόλων που έχουν οι γυναίκες. Η Έιμυ συμβολίζει τη δοκιμασμένη φόρμουλα της υπακοής στους γονείς και της σωστής συμπεριφοράς που αναμένεται από την κοινωνία, ενώ από την άλλη η αποδοχή των περιορισμών από τη Μπεθ απεικονίζει την παθητική ενσωμάτωση αυτών των ρόλων.

Η Alcott δείχνει στο κοινό ότι οι οικιακές σχέσεις δεν είναι μια απλή και καθορισμένη έννοια, αλλά μάλλον μια σφαίρα στην οποία συναντώνται ο εαυτός και η εξωτερικότητα. Ο χαρακτήρας που μπορεί να περιγραφεί ως πρακτικά το αντίθετο της Τζο είναι η Μπεθ, η πιο πράα από τις αδερφές, η οποία απεικονίζεται ως πολύ ανιδιοτελής και γαλήνια. Η Μπεθ είναι ο χαρακτήρας της σιωπής, της υποταγής. Η υπομονή της σε ό,τι κι αν προκύπτει, χωρίς ποτέ να παραπονιέται και να διεκδικεί παρά να υπομένει, να μοιράζει χαρά, αισιοδοξία και πάντα να έχει έναν καλό λόγο για όλους και μια θετική σκέψη. Η αφοσίωσή της στην οικογένεια και το σπίτι, που περιγράφεται ως «*Μικρή Γαλήνη*», αναδεικνύει ένα παραδοσιακό αλλά σεβαστό γυναικείο ιδανικό (Κεφάλαιο 4, σελ. 20): «*Πόσο καλός είστε, κύριε!*» η Μπεθ κοκκίνισε σαν τριαντάφυλλο κάτω από το φιλικό του βλέμμα και έσφιξε το μεγάλο του χέρι με ευγνωμοσύνη επειδή δεν έβρισκε λόγια να τον ευχαριστήσει για το πολύτιμο δώρο που της είχε κάνει» (Αλκοτ 2020, σελ.90).

Ωστόσο, ο πρόωρος θάνατός της χρησιμεύει ως μια οδυνηρή κριτική των θυσιαστικών απαιτήσεων που υπάρχουν από τις γυναίκες σαν να έρχονται και να φεύγουν από τη ζωή, χωρίς να πορεύονται κατά πώς επιθυμούν, παρά να ζουν οι ίδιες στη σκιά, και διακριτικά να πεθαίνουν: «*Τότε, δεν αισθάνομαι σαν να ξόδεψα άδικα τη ζωή μου. Δεν είμαι τόσο καλή όσο με παρουσιάζεις αλλά προσπάθησα να κάνω το σωστό, και τώρα, που είναι πολύ αργά για να προσπαθήσω για κάτι περισσότερο, είναι μια τέτοια παρηγοριά να ξέρω ότι κάποιος με αγαπάει τόσο πολύ, και αισθάνεται σαν να τον βοήθησα...-Πολύ περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο στον κόσμο, Μπεθ!*» (Αλκοτ 2020, σελ.552).

Συμφώνα με την Wester (2005) το νεότερο μέλος της οικογένειας, η Έιμυ, υιοθετεί μια λογική με μια πιο διαλλακτική στάση για να διαχειριστεί τις κοινωνικές πιέσεις που υπάρχουν. Παράλληλα, θα πρέπει να αναφερθούν και οι καλλιτεχνικές αναζητήσεις της Έιμυ στην ζωγραφική, όπου μπορεί να εκδηλώνονται ταυτόχρονα με αυτές της Τζο, μόνο που κινείται πιο διακριτικά, δηλαδή, παρόλο που η Έιμυ αγωνίζεται ως καλλιτέχνης, παλεύει περισσότερο με τον εαυτό της παρά με την κοινωνία ή την οικογένειά της, όπως η Τζο. Οι

καλλιτεχνικές φιλοδοξίες της είναι τόσο υψηλές και ισχυρές όσο και της Τζο και, όπως και οι λογοτεχνικοί στόχοι της Τζο, στερούνται κάθε ίχνος οικιακής ζωής.

Η Έιμυ επιδιώκει να καταπιαστεί με τις εικαστικές τέχνες με ενθουσιασμό, με τον ίδιο τρόπο που η Τζο επιδιώκει να ασχοληθεί με τη συγγραφή. Ενώ η Τζο πειραματίζεται με τα είδη, η Έιμυ επιχειρεί κάθε νέο είδος τέχνης με τη νεανική τόλμη και πυγμή και επιμένει παρά τα εμπόδια, τις αποτυχίες και τις αποθαρρύνσεις, πιστεύοντας ακράδαντα ότι με τον καιρό θα κάνει κάτι σπουδαίο που θα αξίζει να αποκαλείται “υψηλή τέχνη”. Παρ’ όλες τις ομοιότητες των φιλοδοξιών τους, η Έιμυ διαφέρει από την Τζο στο ότι προσπαθεί να ισορροπήσει τις καλλιτεχνικές της φιλοδοξίες με τις προσδοκίες της κοινωνίας (Wester,2005).

Οι καλλιτεχνικοί και κοινωνικοί της στόχοι αντιπροσωπεύουν τις ατομικές και κομορμιστικές πτυχές της προσωπικότητάς της αντίστοιχα. Ο γάμος της με τον καλό της φίλο Τέντυ, εγγυάται την κοινωνική και οικονομική σταθερότητα και παράλληλα την ευτυχία μέσα από την κοινωνική αποδοχή. Ο παρακάτω εν τω μεταξύ προβληματισμός της Έιμυ για τις επιλογές της, δείχνει ότι υπάρχει μέσα της η επίγνωση της χειραγώγησης που έχει δεχτεί μέσω των κοινωνικών κανόνων: *«Η Έιμυ χαμογέλασε και μαλάκωσε αμέσως, λέγοντας μ’έναν μητρικό τόνο: Οι γυναίκες πρέπει να μαθαίνουν να είναι ευχάριστες, ιδιαίτερα οι φτωχές, γιατί δεν έχουν άλλον τρόπο να ξεπληρώσουν τις καλοσύνες των άλλων. Αν το θυμόσουν αυτό και το έκανες πράξη, θα ήσουν πιο αρεστή από εμένα, γιατί έχεις περισσότερα να δώσεις»* (Άλκοτ 2020,σελ.394).

Στο μυθιστόρημα της Alcott, οι ρόλοι των φύλων είναι, επίσης, πανταχού παρόντες και η συγγραφέας τους αμφισβητεί αρκετά συχνά. Αυτή η απόρριψη της πρότασης γάμου του Λόρι και η απόφαση της Τζο να εργαστεί αντί να παντρευτεί είναι μια σημαντική ανατροπή των κανόνων της εποχής που ισχύει ακόμη και στις μέρες μας. Η δήλωσή της, *«Θα είναι διασκεδαστικό, και δε με νοιάζει αν μοιάζω με αγόρι, εφόσον θα αισθάνομαι άνετα»* (Άλκοτ 2020, σελ. 173), είναι μια τολμηρή δήλωση της γυναικείας ανεξαρτησίας και αυτονομίας.

Αντίθετα, η συμμόρφωση και υποταγή της Έιμυ στις κοινωνικές προσδοκίες φανερώνει την πολυπλοκότητα των γυναικείων φιλοδοξιών. Ο γάμος της με τον Λόρι, μια ένωση που εμφανώς της εξασφαλίζει οικονομική ασφάλεια, αποτυπώνει τις προκλήσεις που αντιμετώπιζαν οι γυναίκες της εποχής για να συνδυάσουν προσωπικούς στόχους και κοινωνικούς ρόλους. Η Έιμυ, αντιλαμβανόμενη τους περιορισμούς της εποχής, αξιοποιεί τους κοινωνικούς κανόνες για να διαμορφώσει ένα καλύτερο μέλλον και για να διαμορφώσει τον εαυτό της με τρόπο «επιτελεστικό». Σύμφωνα με την Judith Butler (2009) το φύλο από μόνο του δεν αποτελεί μια ταυτότητα σταθερή πάρα είναι μια ταυτότητα που σχηματίζεται με

επίπονες και χρονοβόρες διαδικασίες. Εγκαθίσταται μέσα από «υφολογική τυποποίηση (στιλιζάρισμα) του σώματος... κατασκευάζοντας την ψευδαίσθηση ενός μόνιμου έμφυλου εαυτού» επιτελώντας ένα ακατάπαυστο και επαναλαμβανόμενο σωματικό εγχείρημα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η ίδια.

Η Μπεθ, ενσαρκώνοντας τη σιωπηλή υποταγή, απεικονίζει το παραδοσιακό γυναικείο ιδανικό της εποχής. Η ανιδιοτελής και γαλήνια φύση της υπογραμμίζει την κοινωνική προσδοκία για τις γυναίκες να βρουν την εκπλήρωση αποκλειστικά μέσα στην οικιακή σφαίρα (Desmawati, 2018). Ο ξαφνικός θάνατος της Μπεθ καταδικάζει οδυνηρά το φορτίο που βαραίνει τις γυναίκες και υπογραμμίζει το πώς η καταπίεση του εαυτού και της ταυτότητας κάποιου έχει θανατηφόρες συνέπειες.

Συγκρίνοντας την Μπεθ και την Έιμυ με τον χαρακτήρα της Τζο, θα ήταν σαφές ότι η Τζο έχει εντελώς διαφορετική προσωπικότητα και από τους δύο χαρακτήρες. Η απόρριψη από την Τζο των κοινωνικών επιταγών της εποχής και η απόφαση να γίνει συγγραφέας εμπίπτει στον φεμινισμό, καθώς αμφισβητεί το status quo και κάνει αυτό που θέλει να κάνει. Με τον τρόπο με τον οποίο οι αδελφές αντιδρούν στην πρόταση γάμου του Λόρι πρώτα στην Τζο και έπειτα στην Έιμυ, η Alcott εκθέτει τις βασικές αρχές του ευρύτερου φεμινισμού του βιβλίου όσον αφορά καταπίεση από την πατριαρχική κοινωνία. Το μυθιστόρημα αναδεικνύει την ανάγκη κριτικής προσέγγισης και αμφισβητεί τις παγιωμένες δομές εξουσίας και πατριαρχίας που περιορίζουν την αυτονομία των γυναικών, αποστερώντας τις από το δικαίωμα να διαμορφώνουν ελεύθερα τη ζωή τους. Οι γυναίκες (και άνδρες) πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες και δεν πρέπει να υφίστανται διακρίσεις με βάση το φύλο τους. Η Alcott περιγράφει τη μορφή των γυναικών που μπορούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους δουλεύοντας σκληρά και έχουν την ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν την ελευθερία τους για να εκπληρώσουν τον εαυτό τους. Αυτό αντικατοπτρίζεται από τον αγώνα των χαρακτήρων για επιβίωση, για την τοποθέτησή τους στον κόσμο των ανδρών (Desmawati, 2018). Δίνει την ευκαιρία στις πρωταγωνίστριες να έχουν την άνεση με τον εαυτό τους να κάνουν ό,τι αισθάνονται όμορφο γι' αυτές, να υπερβαίνουν επιταγές, ετικέτες και έννοιες για την απόλυτη ελευθερία.

Η απόρριψη της πρότασης γάμου του Λόρι από τη Τζο και η αποφασιστικότητά της να εργαστεί αντί να παντρευτεί εμπεριέχει μεγάλες αποκλίσεις από τις προσδοκίες που υπήρχαν από τις γυναίκες στη Βικτωριανή εποχή.

Η μητέρα των αδελφών Μαρτζ, είναι επίσης μια νέα γυναίκα που υποστηρίζει τις κόρες της και θέλει να έχουν επιτυχημένη καριέρα και να είναι ευτυχισμένες αντί να παντρεύονται για ασφάλεια, όπως θα έκαναν οι παραδοσιακές γυναίκες. Μέσα από το θετικό

μήνυμα που δίνει στα κορίτσια και την ενθάρρυνση της καλλιέργειας των ταλέντων και των ονείρων τους, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το τι τους επιφυλάσσει η κοινωνία, απεικονίζει μια θετική μορφή μητρότητας. Για παράδειγμα, οι διδασκαλίες της μητέρας είναι ένδειξη μιας προηγμένης στάσης στην ανατροφή των κοριτσιών της, που σε συνδυασμό με τις φεμινιστικές πεποιθήσεις ως προς την αξία της ευτυχίας του εαυτού και του αυτοσεβασμού έρχονται σε αντίθεση με τους παραδοσιακούς κώδικες και κατασκευές (Sicherman, 1989).

Τα παρακάτω παράθεμα αποδεικνύει περίτρανα τη θέση και στάση της μητέρας απέναντι στα παιδιά της, και δη των κοριτσιών, που, λαμβάνοντας υπόψη την εποχή της, είναι πολύ ανοιχτή στην ιδεολογία της και στη στάση της, πηγαίνοντας τις κόρες της ένα βήμα πιο μπροστά στην ελευθερία και την ανεξαρτησία τους ως γυναίκες μιας και λειτουργεί ως μέντοράς τους και πρότυπό τους: *«Θέλω οι κόρες μου να είναι ωραίες, ολοκληρωμένες και καλές. Να τις θαυμάζουν, να τις αγαπούν και να τις σέβονται. Να έχουν ευτυχισμένα νιάτα, να παντρευτούν καλά και σοφά και να κάνουν χρήσιμες ευχάριστα ζωές ...αλλά όχι να παντρευτείτε πλούσιους άνδρες επειδή απλώς είναι πλούσιοι ...θα προτιμούσα να σας δω παντρεμένες με φτωχούς άντρες αν θα είστε ευτυχισμένες, αγαπημένες, ευχαριστημένες παρά να σας δω βασίλισσα σε θρόνους χωρίς αυτοσεβασμό και γαλήνη»* (Άλκοτ 2020,σελ.138-139).

Παράλληλα, όμως, θα πρέπει να αναφερθεί και να επισημανθεί και ένας προβληματισμός, διότι σε κάποια σημεία του μυθιστορήματος, εκφράζονται και κάποιες απόψεις πολύ συντηρητικές για τις γυναίκες που αφορούν το να είναι εγκρατείς, υπάκουες και να μην εκφράζουν αυτό που νιώθουν αλλά να το ελέγχουν: *« Είμαι θυμωμένη σχεδόν κάθε μέρα της ζωής μου, όμως έχω μάθει να μην το δείχνω»* (Άλκοτ 2020,σελ.105). Στην μεγάλη όμως εικόνα, η μητέρα, λειτουργεί πολύ δημοκρατικά και υπερασπίζεται τις κόρες της αφήνοντάς τους ταυτόχρονα την ελευθερία τους και το δικαίωμα να πράξουν μόνες τους για την ζωή τους.

Έτσι, η Louisa May Alcott δίνει ένα πολύπλευρο στίγμα στις αναπαραστάσεις της βικτωριανής θηλυκότητας απεικονίζοντας τις αδερφές Μαρτς και τη μητέρα τους ως τις γυναίκες που δικαιούνται να καθορίσουν τους δρόμους της ζωής τους. Εξετάζοντας τις διάφορες αντιδράσεις στα κοινωνικά πρότυπα που παρουσιάζει το μυθιστόρημα, μπορεί κανείς να δηλώσει ότι η ιστορία παρουσιάζει μια πολύπλευρη προσέγγιση του αγώνα κατά της υποταγής των γυναικών τον δέκατο ένατο αιώνα.

Κεφάλαιο 4: Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, αυτή η συγκριτική ανάλυση των τριών μυθιστορημάτων οδηγεί στη διαπίστωση ότι και οι τρεις συγγραφείς παρουσιάζουν διαφορετικά οράματα για την ανεξαρτησία των γυναικών και τη γυναικεία εξέγερση ενάντια στις συμβάσεις. Και οι τρεις, Charlotte Brontë, Emily Brontë, και Louisa M. Alcott, φέρνουν κάτι νέο στη συζήτηση για τον ρόλο μιας γυναίκας και τα επιτεύγματά της στον πατριαρχικό κόσμο στον οποίο έζησαν και έγραψαν. Αυτά τα έργα παραμένουν ζωτικής σημασίας σήμερα στον λόγο για το φύλο και την ταυτότητα, αποδεικνύοντας την επικαιρότητα του φεμινισμού των έργων.

Τα τρία υπό εξέταση μυθιστορήματα, συγκεκριμένα, *Τζέιν Ειρ*, *Ανεμοδαρμένα Ύψη* και *Μικρές Κυρίες* έχουν μελετηθεί με αναφορές στον φεμινισμό και την αφηγηματολογία και τα ευρήματα της έρευνας είναι ιδιαίτερα ενδιαφέροντα. Πρόκειται για αγγλόφωνα, κλασικά μυθιστορήματα του 19^{ου} αιώνα. Το μυθιστόρημα *Μικρές Κυρίες*, γράφτηκε από την αρχή ως νεανικό μυθιστόρημα ενηλικίωσης, ενώ τα άλλα δύο είναι λογοτεχνικά έργα για ενηλίκους, τα οποία, όμως, διασκευάστηκαν για νεανικό και παιδικό κοινό, και ως τέτοια έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες, εξακολουθώντας να είναι εξαιρετικά δημοφιλή και σήμερα. Έτσι, κάθε μυθιστόρημα παρουσιάζει την πορεία ενηλικίωσης ενός κοριτσιού/νέας γυναίκας πρωταγωνίστριας ως αναπαράσταση μιας προσπάθειας, επιτυχούς ή εν μέρει επιτυχούς ή αποτυχημένης, διεκδίκησης ελευθερίας, που θα τους επιτρέψει να ασκήσουν την αυτενέργεια και τη δημιουργικότητά τους, σε μία κοινωνία που ετεροπροσδιορίζει την ταυτότητα των γυναικών περιορίζοντας τις επιλογές τους με, νόρμες καταπίεσης της ελευθερίας της δράσης και της δημιουργικότητάς τους.

Θεωρώντας τις λογοτεχνικές, αισθητικές επιλογές των συγγραφέων άρρηκτα συνδεδεμένες με την ιδεολογία τους, προσπαθήσαμε να τα διερευνήσουμε συσχετίζοντας τη ποιητική με την ιδεολογία τους, και γι αυτό το σκοπό συνδυάσαμε την αφηγηματολογική ανάλυση με την ερμηνεία του θεματικού περιεχομένου. Στην *Τζέιν Ειρ*, η Charlotte Brontë επιλέγει την πρωτοπρόσωπη αφήγηση ως το αποτελεσματικό μέσο για να παρασύρει τους αναγνώστες στην ψυχολογική αναταραχή, διάθεση και κατάσταση της Τζέιν. Αυτή η προσέγγιση επιτρέπει την εξερεύνηση της ανάπτυξης της Τζέιν από φτωχή ορφανή, σε σεξουαλικά απελευθερωμένη, χειραφετημένη και ανεξάρτητη γυναίκα. Η κύρια εστίαση της Charlotte Brontë στην αφήγηση είναι στο να παρουσιάσει την ηθική και ψυχολογική ανάπτυξη της Τζέιν, την πάλη της με νόρμες που καθόριζαν τη συμπεριφορά των γυναικών, και την επιθυμία της να επιτύχει ως προς τις ηθικές αρχές της ειλικρίνειας και της

αυτονομίας του ατόμου, που καθορίζει τον δυτικό φιλελευθερισμό και τον φιλελεύθερο φεμινισμό (Clarke, 2000· Showalter, 2010). Ένα ερώτημα που αντιμετωπίζει η κριτική του μυθιστορήματος είναι το αν τελικά η Τζέιν είναι μία ατομικίστρια που κινητοποιείται από την επιθυμία της κοινωνικής ανόδου, καθώς και στο τέλος του μυθιστορήματος την βλέπουμε απομονωμένη σε έναν ιδιωτικό χώρο, ή αν ο φεμινιστικός αγώνας της συνδέεται με τους κοινωνικούς αγώνες κατά της ταξικής αδικίας. Το συμπέρασμα αυτής της εργασίας είναι ότι το μυθιστόρημα συνδέει και πραγματεύεται εξίσου την ταξική και έμφυλη αδικία, ενώ ο ιδιωτικός της χώρος της δίνει τη δυνατότητα να γράψει, να είναι συγγραφέας. Γνωρίζουμε ότι η γραφή είναι το μέσο που συνδέει τον ιδιωτικό με τον δημόσιο χώρο.

Το μυθιστόρημα *Ανεμοδαρμένα Ύψη* της Emily Brontë έχει μια περίπλοκη πλοκή με περισσότερους από έναν ενδοκειμενικούς αφηγητές. Αυτή η μορφή αφήγησης χρησιμοποιείται δεξιοτεχνικά, εμπλουτίζοντας τα ψυχογραφήματα των χαρακτήρων: η σχέση της Κάθριν με τον «ξένο», αγαπημένο της Χήθκλιφ αποδίδεται με τη μη γραμμικότητα της αφήγησης που συναρτάται με το πάθος, την εκδίκηση και ιδιαίτερα την επανάληψη του πόνου (Wang, 2023; Genette, 1980). Η δράση μπορεί να ανακατασκευαστεί μόνο μέσω μιας ανάλυσης και σύνθεσης των γεγονότων του μυθιστορήματος, που φαίνεται να αντανάκλα την αποσπασματική και ακραία συναισθηματικά εμπειρία των χαρακτήρων. Η Κάθριν πεθαίνει, κυριολεκτικά και συμβολικά, έχοντας προδώσει τόσο τον Χήθκλιφ όσο και τη δική της επιθυμία, που δεν είναι δυνατόν να συμβιβαστεί ή να μετουσιωθεί έτσι ώστε να υπάρξει μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο που αναπαριστάνει το μυθιστόρημα.

Στις *Μικρές Κυρίες*, η Louisa M. Alcott κάνει χρήση ενός ετεροδιηγητικού, παντογνώστη αφηγητή για να δώσει λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τις βιογραφίες καθώς και τις σκέψεις των βασικών χαρακτήρων – των αδερφών Μαρτς. Αυτό το χαρακτηριστικό δίνει έμφαση στη διαδικασία ατομικής ανάπτυξης των πρωταγωνιστριών στο πλαίσιο των πολιτιστικών προτύπων και αξιών των μέσων του 19ου αιώνα (Desmawati, 2018· Sicherman, 1989). Το μυθιστόρημα πραγματεύεται θέματα οικογένειας και σπιτιού, εξισορρόπηση επαγγελματικών και προσωπικών στόχων, παρουσιάζοντας στερεότυπα της εποχής ως προς τις προσδοκίες του φύλου. Η Τζο Μαρτς αμφισβητεί τα γυναικεία ιδανικά της περιόδου και επιθυμεί να γίνει συγγραφέας κι αυτό αντιπροσωπεύει τη διαμαρτυρία της δημιουργικής συγγραφέως ενάντια στον στερεότυπο ρόλο των γυναικών (Showalter, 2010).

Σε αυτά τα μυθιστορήματα, η μορφή και η δομή είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το θεματικό τους περιεχόμενο, καθώς οι αφηγηματικές τους στρατηγικές, η χρήση του χρόνου, η δομή της πλοκής και η κατασκευή των χαρακτήρων/δρώντων προσώπων, λειτουργούν έτσι ώστε να τονιστούν η εσωτερική αναταραχή των κύριων χαρακτήρων και οι κοινωνικές

προκαταλήψεις των δεδομένων περιόδων, ενισχύοντας έτσι τα φεμινιστικά επιχειρήματα. Η θεματική εστίαση στην ανεξαρτησία, το «εγώ» και τη μάχη των γυναικών με την καταπίεση από το ανδρικό φύλο παραμένει επίκαιρη και σημαντική στην ανάλυση της λογοτεχνίας που είναι γραμμένη από γυναίκες. Μάλιστα και τα τρία κείμενα που εξετάσαμε μπορούν να θεωρηθούν φεμινιστικά, δηλαδή, στρατευμένα στη γυναικεία χειραφέτηση, παρά τα ιστορικά και πολιτισμικά όρια της εποχής στην οποία γράφονται, και τα οποία, αναγκαστικά, αναπαράγουν.

Αυτά τα μυθιστορήματα έχουν θέσει τα περισσότερα από τα ακόμα επίκαιρα ερωτήματα σχετικά με το φύλο και την ταυτότητα στις σημερινές συζητήσεις. Η παρουσία τέτοιων φεμινιστικών έργων μπορεί να συνεχίσει τη συζήτηση για τους ρόλους των φύλων και την επίτευξη της ισότητας, όπως υποδηλώνουν αυτά τα έργα. Υπογραμμίζουν τη σημασία της αμφισβήτησης των παραδοσιακών αφηγήσεων και της υπεράσπισης. Μια κοινωνία δικαιοσύνης και χωρίς αποκλεισμούς.

4.1 Συγκριτική Ανάλυση

Η *Τζέιν Έιρ* της Charlotte Brontë είναι αξιοσημείωτη για το ριζοσπαστικό, αν και σιωπηρό, φεμινιστικό μήνυμά της που ενσαρκώνεται μέσω του κεντρικού χαρακτήρα που αγωνίζεται για την ατομικότητα και την ελευθερία της. Έτσι, η αλλαγή της πρωταγωνίστριας, ενός ορφανού κοριτσιού, σε μια ανεξάρτητη, χειραφετημένη γυναίκα που γίνεται εν τέλει ζωγράφος και συγγραφέας, δείχνει την περιφρόνηση του είδους των περιορισμών που θέτει η κοινωνία (Clarke, 2000). Η Charlotte Brontë επιλεγεί την αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο και αυτό παρέχει στον αναγνώστη μια προσωπική εμπειρία με την Τζέιν, επομένως, όταν αντιστέκεται, είναι πιο κοντά σε αυτήν μπαίνοντας στην θέση της.

Τα *Ανεμοδαρμένα Ύψη* της Emily Brontë παρουσιάζουν μια πιο περίπλοκη σύγκρουση, ανάμεσα στη «σκοτεινή» επιθυμία που ανατρέπει τις κοινωνικές νόρμες (την παθιασμένη σχέση της Κάθριν Έρνσω για τον «ξένο», άξεστο, χωρίς πατέρα και όνομα και ίσως τσιγγάνο Χήθκλιφ) και την καταστροφή της Κάθριν που επέρχεται με την προδοσία της του Χήθκλιφ και τον συμβατικό γάμο της που αναπαράγει τις πατριαρχικές δομές. Η Κάθριν πεθαίνει πάνω στη γέννα, και επανέρχεται ως το φάντασμα της γυναίκας που στοιχειώνει τόσο τον Χήθκλιφ όσο και τους άλλους κατοίκους στα Ανεμοδαρμένα Ύψη, ως μία εν δυνάμει ανατρεπτική φιγούρα, που δεν είχε παρά μόνο δύο επιλογές, τον συμβιβασμό και τον θάνατο.

Οι *Μικρές Κυρίες* της Louisa M. Alcott προσφέρουν μια πιο αισιόδοξη άποψη για τη γυναικεία αυτονομία, ιδιαίτερα μέσω της Τζο Μαρτς, η οποία αψηφά τους κανόνες του φύλου ακολουθώντας μια συγγραφική καριέρα. Χρησιμοποιώντας τις αδερφές Μαρτς ως θέμα, η Louisa M. Alcott δημιουργεί διάφορες αντιδράσεις στις επικρατούσες νόρμες που κυμαίνονται από τη Μεγκ που υποκύπτει στον κοινωνικό κανόνα ως γυναίκα, μέχρι τη Τζο που ενσαρκώνει τον τύπο της κύριας επαναστάτριας, τουλάχιστον εν μέρει, καθώς και η δική της ιστορία καταλήγει σε συμβατικό γάμο.

Η παρούσα μελέτη, συσχετίζοντας και αναλύοντας τα τρία μυθιστορήματα μαζί, υπογραμμίζει ότι τα θέματά τους παραμένουν επίκαιρα στις μέρες μας και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της φεμινιστικής αντίληψης. Επίσης, η παρούσα μελέτη έχει επισημάνει ότι οι αναγνώστες και οι μελετητές εξακολουθούν να είναι σε θέση να σχετίζονται με τα στοιχεία αυτών των μυθιστορημάτων. Προσφέρουν περίπλοκες και λεπτομερείς αναπαραστάσεις της ζωής των γυναικών και οι ιστορίες τους περιλαμβάνουν στοιχεία απελευθέρωσης και πνεύματος. Για αυτούς τους λόγους οι Gilbert και Gubar (1979) αποδίδουν δικαίως σε αυτά την ιδιότητα των κειμένων ως ιδρυτικών εγγράφων της λογοτεχνικής φαντασίας του δέκατου ένατου αιώνα. Έχουν συμβάλει πολύ στη διαμόρφωση της συζήτησης για τον φεμινισμό. Διαμορφώνουν μια κοινωνική προοπτική, από την οποία μπορεί κανείς να μάθει πώς εξελίχθηκε η θέση των γυναικών ή ο αγώνας του γυναικείου φύλου για ισότητα. Έτσι, οι αφηγηματικές προσεγγίσεις και τα πολυεπίπεδα νοήματα των έργων συμβάλλουν στη δημιουργία του γλωσσικού φεμινιστικού κανόνα.

4.2 Συστάσεις για μελλοντική έρευνα

Ακολουθούν ορισμένοι από τους τομείς, στους οποίους θα μπορούσε να επικεντρωθεί η μελλοντική έρευνα για την επέκταση της κατανόησης των φεμινιστικών θεμάτων σε σχέση με τη λογοτεχνία.

Οι ερευνητές στο μέλλον, θα πρέπει να θεωρούν τη φεμινιστική θεωρία ως θεμελιώδες και παράλληλα αναπόσπαστο κομμάτι των ερευνών ώστε για να εξετάσουν πώς η φυλή, η τάξη και η σεξουαλικότητα σχηματίζουν πτυχές της αφήγησης με βάση το φύλο. Αυτό θα ήταν σύμφωνο με αυτό που απαιτεί η σύγχρονη φεμινιστική θεωρία, δηλαδή την επεξεργασία των εμπειριών των χαρακτήρων που ενισχύονται από τις κοινωνικές κατασκευές - νόρμες (Butler, 1990). Άλλες μέθοδοι μπορεί επίσης να αποκαλύψουν πτυχές ταυτότητας και αντίστασης, για παράδειγμα την queerness, σε αυτά τα κείμενα.

Επίσης, θα μπορούσαν τα μυθιστορήματα να εξεταστούν με τη μέθοδο των συγκριτικών λογοτεχνικών σπουδών, δηλαδή να συγκριθούν με λογοτεχνικά έργα άλλων πολιτισμών και γλωσσών, καθώς η επιρροή της διαφορετικής κουλτούρας και γεωγραφικού περιβάλλοντος στα ζητήματα του φεμινισμού στη λογοτεχνία, θα μπορούσε να είναι ευεργετική. Η εναντίωση και τα επιτεύγματα των γυναικών σε όλον τον κόσμο θα ήταν εμφανή σε συγκρίσεις μεταξύ του δυτικού φεμινισμού και άλλης, μη δυτικής λογοτεχνίας για τον φεμινισμό (Desmawati, 2018).

4.3 Τελικές σκέψεις

Η σημασία της προσέγγισης των φεμινιστριών στην ανάλυση της λογοτεχνίας παραμένει υψηλή ακόμη και σήμερα και φυσικά και στο μέλλον. Εξακολουθεί να είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για την αποκωδικοποίηση των πολλαπλών σημασιών των κειμένων, τον αγώνα για δίκαιη μεταχείριση των γυναικών και την ευαισθητοποίηση σχετικά με τους παράγοντες και τις συνθήκες που καθορίζουν την εμπειρία των γυναικών. Κοιτάζοντας το μέλλον, τέτοια μυθιστορήματα θα παραμείνουν να προβληματίζουν και να είναι χρήσιμα για την αξιολόγηση των θεμάτων του φύλου, της ταυτότητας και της αφήγησης.

Βιβλιογραφία

- Alcott, L. M. (2020). *Μικρές Κυρίες* (Ν. Ησαΐα, Μτφρ.). Εκδόσεις Πατάκη.
- Althusser, L. (1971). *Ideology and Ideological State Apparatuses (Notes Towards an Investigation)*. <https://mforbes.sites.gettysburg.edu/cims226/wp-content/uploads/2018/09/Week-3b-Louis-Althusser.pdf>
- Avidnote. (2024). *The Importance of Literature Review in Research*. Avidnote. <https://avidnote.com/the-importance-of-literature-review-in-research/>
- Bal, M., & Christine Van Boheemen. (2009). *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. University of Toronto Press.
- Bal, M., & Lewin, J. E. (1983). *The Narrating and the Focalizing: A Theory of the Agents in Narrative*. *Style*, 17(2), 234–269. <https://www.jstor.org/stable/42945469>
- Bal, M., & Tavor, E. (1981). *Notes on Narrative Embedding*. *Poetics Today*, 2(2), 41. <https://doi.org/10.2307/1772189>

- Bareket, O., & Fiske, S. T. (2023). *A Systematic Review of the Ambivalent Sexism Literature: Hostile Sexism Protects Men's Power; Benevolent Sexism Guards Traditional Gender Roles*. *Psychological Bulletin*, 149(11–12). <https://doi.org/10.1037/bul0000400>
- Barry, P. (2013) *Γνωριμία με τη θεωρία . Μια εισαγωγή στη λογοτεχνική και πολιτισμική θεωρία.*(Α. Νάτσινα) Εκδόσεις Βιβλιόραμα
- Bloom, H. (2007). *Charlotte Brontë's. JANE EYRE. Updated Edition*. Sterling Professor of the Humanities Yale University
- Boyd, R. L., Blackburn, K. G., & Pennebaker, J. W. (2020). *The Narrative Arc: Revealing Core Narrative Structures through Text Analysis*. *Science Advances*, 6(32), eaba2196. <https://doi.org/10.1126/sciadv.aba2196>
- Braidotti, R. (2015). *Posthuman Feminist Theory*. In L. Disch & M. Hawkesworth (Eds.), *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. Oxford Handbooks. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199328581.013.35>
- Brontë, Ch. (2019). *Τζέιν Έιρ* (Α. Δεληγιάννη, Μτφρ.). Εκδόσεις Elxis.3^η έκδοση
- Brontë, Em. (2022). *Ανεμοδαρμένα Ύψη* (Α. Μπερλή, Μτφρ.). Εκδόσεις Άγρα.
- Brown, J. (2000). *Feminist Theory and Contemporary Drama*. In B. Murphy (Ed.), *The Cambridge Companion to American Women Playwrights* (Vol. 41, Issue 1, pp. 155–172). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/s0040557400004439>
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Butler, J. (2009). *Αναταραχή φύλου. Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας*. (Γ.Καράμπελα, Μτφρ.) Εκδόσεις Αλεξάνδρεια
- Champagne, R. A. (1974). *The Spiralling "Discours": Todorov's Model for a Narratology in "Les Liaisons dangereuses."* *L'Esprit Créateur*, 14(4), 342–352. <https://www.jstor.org/stable/26280066>
- Chatman, S. (1974). *Genette's Analysis of Narrative Time Relations*. *L'Esprit Créateur*, 14(4), 353–368. <https://www.jstor.org/stable/26280067>
- Chowdhury, E. H. (2015). *Development*. In L. Disch & M. Hawkesworth (Eds.), *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. Oxford Handbooks. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199328581.013.8>
- Cisneros, N. (2021). *Critical Race Theory, Intersectionality, and Feminist Philosophy*. In K. Q. Hall & Ásta (Eds.), *The Oxford Handbook of Feminist Philosophy*. Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190628925.013.41>
- Clarke, M. M. (2000). *Brontë's "Jane Eyre" and the Grimms' Cinderella*. *Studies in English Literature, 1500–1900*, 40(4), 695–710. <https://doi.org/10.2307/1556246>

- Cohn, D. (1981). *The Encirclement of Narrative: On Franz Stanzel's Theorie des Erzählens*. *Poetics Today*, 2(2), 157. <https://doi.org/10.2307/1772195>
- Cohn, D. (2001). *Διαφανή Πρόσωπα. Αφηγηματικοί τρόποι για την παρουσίαση της συνείδησης στη μυθοπλασία* (μτφρ. Δ.Γ. Μπεχλικούδη). Παπαζήσης.
- Cooke, J. (2020). *The New Feminist Literary Studies*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108599504>
- Coste, D. (2017). *Narrative Theory*. *Oxford Research Encyclopedia of Literature*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190201098.013.116>
- Desmawati, E. (2018). *Analysis of Feminism in the Novel of Little Women by Louisa May Alcott*. *Journal of Language and Literature*, 6(2), 91–96. <https://doi.org/10.35760/jll.2018.v6i2.2487>
- Dudovskiy, J. (2019). *Types of Literature Review - Research-Methodology*. *Research-Methodology*. <https://research-methodology.net/research-methodology/types-literature-review/>
- Eagleton, T. (2010). *Myths of Power: A Marxist Study of the Brontës*. Palgrave Macmillan.
- Fetterley, J. (1981). *The Resisting Reader: A Feminist Approach to American Fiction*. Indiana University Press.
- Forster, S. D., Drueke, B., Britz, S., Gauggel, S., & Mainz, V. (2019). *How Females Think About Themselves and How They Assume That Significant Others Think About Them: The Influence of Perspective Taking on Self-Referential Processing*. *PLOS ONE*, 14(5), e0217870. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0217870>
- Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. https://monoskop.org/images/4/43/Foucault_Michel_Discipline_and_Punish_The_Birth_of_the_Prison_1977_1995.pdf
- Fox, A. (2019). *Coming-of-Age Cinema in New Zealand: Genre, Gender and Adaptation*. Edinburgh University Press.
- Gales, A., & Hubner, S. V. (2020). *Perceptions of the Self Versus One's Own Social Group: (Mis)Conceptions of Older Women's Interest in and Competence with Technology*. *Frontiers in Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00848>
- Gallop, J. (1989). *Heroic Images: Feminist Criticism, 1972*. *American Literary History*, 1(3), 612–636. <https://www.jstor.org/stable/489721>
- Garcia Landa, J. A. (1990). *Time Structure in the Story (Narrative Theory, 3)*. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2723564>
- Gawthrop, H. (2003). *Slavery: Idée Fixe of Emily and Charlotte Brontë*. *Brontë Studies*, 28(2), 113–121. <https://doi.org/10.1179/bst.2003.28.2.113>

- Genette, G. (1980). *Narrative Discourse: An Essay in Method*. Cornell University Press.
https://books.google.gr/books/about/Narrative_Discourse.html?id=yEPuQg7SOxIC&redir_esc=y
- Gilbert, S., & Gubar, S. (1979). *The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination* (2nd ed.).
http://www.ricorso.net/tx/Courses/LEM2014/Critics/Gilbert_Gubar/Madwoman_full.pdf
- Gilbert, S. M., & Gubar, S. (2020). *The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*. Yale University Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctvxkn74x>
- Golban, P. (2005). *The Victorian Bildungsroman: Towards a Fictional Typology*.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55280>
- Goulimari, P. (2020). *Feminist Theory*. *Oxford Research Encyclopedia of Literature*.
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190201098.013.976>
- Hajek, K. M. (2022). *What Is Narrative in Narrative Science? The Narrative Science Approach*. In M. S. Morgan, K. M. Hajek, & D. J. Berry (Eds.), *Narrative Science: Reasoning, Representing and Knowing Since 1800* (pp. 31–58). Cambridge University Press.
- Hamilton, M. C., Anderson, D., Broadus, M., & Young, K. (2006). *Gender Stereotyping and Underrepresentation of Female Characters in 200 Popular Children's Picture Books: A Twenty-first Century Update*. *Sex Roles*, 55(11–12), 757–765. <https://doi.org/10.1007/s11199-006-9128-6>
- Jahn, M. (1996). *Windows of Focalization: Deconstructing and Reconstructing a Narratological Concept*. *Style*, 30(2), 241–267.
- Jahn, M. (1999). *More Aspects of Focalization: Refinements and Applications*. In J. Pier (Ed.), *GRAAT: Revue des Groupes de Recherches Anglo-Américaines de L'Université François Rabelais de Tours*, 21, 85–110.
- Jahn, M. (2021). *Manfred Jahn Narratology: A Guide to the Theory of Narrative*. University of Cologne. <http://www.uni-koeln.de/~ame02/pppn.pdf>
- Knoepfmacher, U. C. (1983). *Little Girls without Their Curls: Female Aggression in Victorian Children's Literature*. *Children's Literature*, 11(1), 14–31. <https://doi.org/10.1353/chl.0.0072>
- Κιοσσές, Σ. (2008). *Το γυναικείο bildungsroman στη νέα ελληνική λογοτεχνία: Παραδειγματικές αφηγηματικές δομές διαμόρφωσης της μυθοπλαστικής ηρωίδας κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο* [Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας].
<http://hdl.handle.net/10442/hedi/27012>
- Κιοσσές, Σ. (2018) *Εισαγωγή στην δημιουργική ανάγνωση και γραφή του πεζού λόγου*. Εκδόσεις Κριτική

- Koshy, A. (2023). *Formation of Feminine Truth in Poststructuralism*. *Philosophies*, 8(5), 79.
<https://doi.org/10.3390/philosophies8050079>
- Lanser, S. S. (1981). *The Narrative Act: Point of View in Prose Fiction*. Princeton University Press.
- Lanser, S. S. (1986). *Toward a Feminist Narratology*. *Style*, 20(3), 341–363.
- Leavis, L. R. (1986). *David Copperfield and Jane Eyre*. *English Studies*, 67(2), 167–173.
<https://doi.org/10.1080/00138388608598435>
- Maierhofer, R. (2019). *Feminism and Aging in Literature*. In D. Gu & M. Dupre (Eds.), *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging* (pp. 1–8). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-69892-2_253-1
- Mandolini, N. (2023). *Re-appropriating Abjection: Feminism, Comics and the Macabre Coming-of-Age*. *Feminist Encounters*, 7(2), 32–32. <https://doi.org/10.20897/femenc/13560>
- Μποβουάρ, Σ. (1979). *Το δεύτερο φύλο*. (Κ. Σιμόπουλος, Μτφρ.) Εκδόσεις Γλάρος
- Nakhimovsky, A., Uspensky, B., Zavarin, V., & Wittig, S. (1984). *A Poetics of Composition: The Structure of the Artistic Text and Typology of a Compositional Form*.
- Nelson, S., & Spence, B. (2020). Narrative Time. *Oxford Research Encyclopedia of Literature*.
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190201098.013.1076>
- Newton, K. M. (1997). Josephine Donovan: “Beyond the Net: Feminist Criticism as A Moral Criticism.” In K. M. Newton (Ed.), *Twentieth-Century Literary Theory* (pp. 211–215). Palgrave. https://doi.org/10.1007/978-1-349-25934-2_42
- Nieragden, G. (2002). Focalization and Narration: Theoretical and Terminological Refinements. *Poetics Today*, 23(4), 685–697. <https://doi.org/10.1215/03335372-23-4-685>
- Olmos, P. (2020). Revisiting Accounts of Narrative Explanation in the Sciences: Some Clarifications from Contemporary Argumentation Theory. *Argumentation*, 34(4), 449–465.
<https://doi.org/10.1007/s10503-020-09511-5>
- Olson, G. (2011). *Current Trends in Narratology*. De Gruyter.
<https://doi.org/10.1515/9783110255003>
- Padian, K. (2018). Narrative and “Anti-narrative” in Science: How Scientists Tell Stories, and Don’t. *Integrative and Comparative Biology*, 58(6). <https://doi.org/10.1093/icb/icy038>
- Pier, J. (2010). Gérard Genette’s Evolving Narrative Poetics. *Narrative*, 18(1), 8–18.
<https://www.jstor.org/stable/25609381>
- Popova, Y., & Cuffari, E. (2018). Temporality of sense-making in narrative interactions. *Cognitive Semiotics*, 11(1). <https://doi.org/10.1515/cogsem-2018-0007>

- Sandoval, D. (2023). *Literary Theory 101: Challenging Gender Dynamics in Literature*. Wwww.byarcadia.org. <https://www.byarcadia.org/post/literary-theory-101-challenging-gender-dynamics-in-literature>
- Shaw, D. B. (2023). *Women, Science and Fiction Revisited*. Palgrave Macmillan
- Slavic and East European Journal*, 28(4), 554–554. <https://doi.org/10.2307/307651>
- Showalter, E. (1981). Feminist Criticism in the Wilderness. *Critical Inquiry*, 8(2), 179–205. <https://www.jstor.org/stable/1343159>
- Showalter, E. (1985). *The new feminist criticism : essays on women, literature, and theory*. Pantheon.
- Showalter, E. (2010). *A Jury of Her Peers: American Women Writers from Anne Bradstreet to Annie Proulx*. Vintage Books.
- Sicherman, B. (1989). *Well-read Lives: How Books Inspired a Generation of American Women*. University of North Carolina Press.
- Σηφάκη, Ε. Μ. (2015). *Σπουδές φύλου και λογοτεχνία*. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <http://dx.doi.org/10.57713/kallipos-480>
- Σηφάκη, Ε., & Κονταξή, Ε. (2021). *Η παιδική ηλικία της ηρωίδας στο έργο Τζέην Έντ της Charlotte Brontë, σε ελληνικές εκδόσεις για παιδιά*. <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2021.705>
- Singh, S. (2019). Portrayal of Women in Literature -Through the Ages. *International Journal of Engineering Development and Research*, 7(4), 39. <https://www.ijedr.org/papers/IJEDR1904009.pdf>
- Šnircová, S. (2017). *Girlhood in British coming-of-age novels: the bildungsroman heroine revisited*. Cambridge Scholars Publishing
- Steinby, L. (2016). Time, Space, and Subjectivity in Gérard Genette’s Narrative Discourse. *Poetics Today*, 37(4), 579–603. <https://doi.org/10.1215/03335372-3638081>
- Swales, M., & Cohn, D. (1980). Narrative Voices. *NOVEL: A Forum on Fiction*, 14(1), 75. <https://doi.org/10.2307/1345325>
- Thomas, S. (2007). *Christianity and the State of Slavery in “Jane Eyre.” Victorian Literature and Culture*, 35(1), 57–79. <https://www.jstor.org/stable/40347124>
- Valdovinos Kaye, B. (2023). *Three Benefits of a Literature Review*. Sage Research Methods Community. <https://researchmethodscommunity.sagepub.com/blog/three-benefits-of-a-literature-review>
- Wang, X. (2023, July 19). *An Analysis of Love between Heathcliff and Catherine in Wuthering Heights from the Perspective of Ethical Literary Criticism*. [Wwww.atlantis-press.com](http://www.atlantis-press.com); Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/978-2-38476-068-8_46

- Wester, B. (2005). *Electronic Theses, Treatises and Dissertations The Graduate School*.
<https://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu%3A175708/datastream/PDF/view>
- University of Illinois. (2022). *Literature Review*. University of Illinois Springfield.
<https://www.uis.edu/learning-hub/writing-resources/handouts/learning-hub/literature-review>
- Zbinden, K. (2023). *MASSOLIT - Todorov and Narratology: Todorov: Intellectual Background* |
Video lecture by Dr Karine Zbinden, Sheffield University. Massolit.io.
<https://massolit.io/courses/todorov-and-narratology/todorov-s-stages-of-narrative-and-the-role-of-transformation>